

EU VET programme

Program EU za reformu srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini
Projekat finansira Evropska unija

PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

Izdavač:

EU VET program

Finansira Evropska unija

Realizuje:

Tehnički koledž Alborg, Danska
u saradnji s

Tehničkim koledžom Arhus, Danska i
Centrom za stručno obrazovanje, Slovenija

Uređivačka grupa:

Selveta Hot
Sabina Huseinbegović
Radmila Janković
Vesna Jevtić
Sanja Lulo
Robert Mešeg

Lektori:

Fatima Hodžić Omerović
Ignancija Radić
Radmila Janković

Tehnička priprema:

Nino Hasanović

Štampa:

PrintCom d.o.o. Tuzla

Tiraž:

8.000

Ovaj primjerak je besplatan
maj 2006.

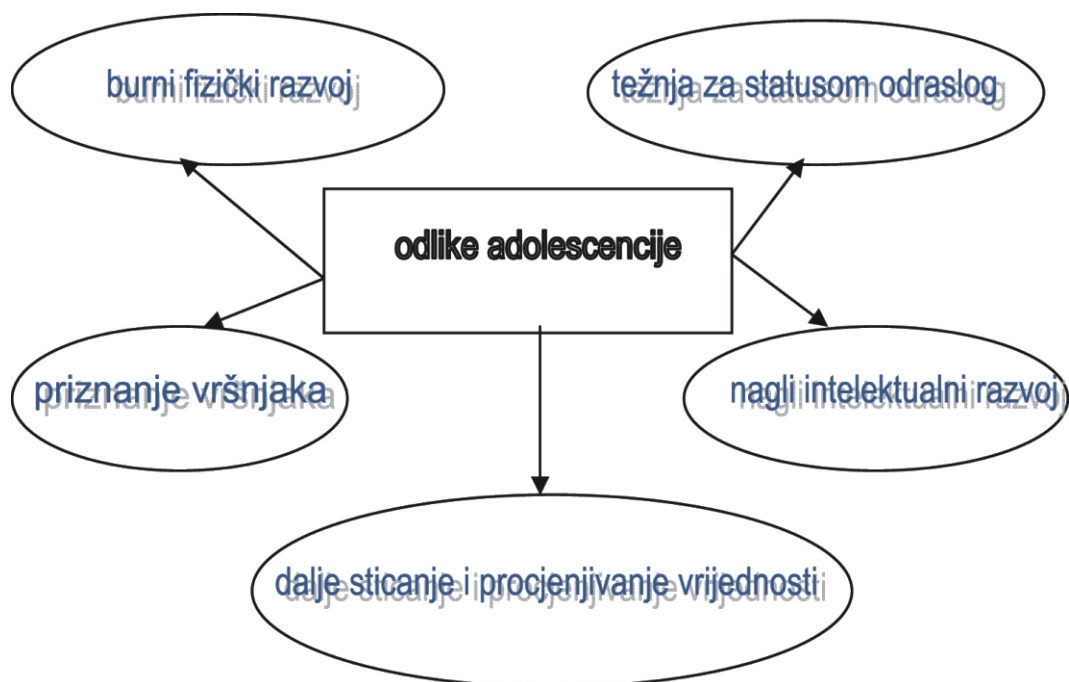
Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Ugovarača i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

1.

U V O D

1.1. Poznavanje ličnosti učenika

Adolescencija, kao najburniji period u životu čovjeka, odlikuje se:

Ključni problem savremenog vaspitanja je nedovoljno poznavanje učenika. Savremena psihologija traži od nastavnika da poznaje:

- tipove ličnosti,
- motivaciju,
- stilove učenja,
- komunikaciju i
- emocionalnu klimu u učionici.

Jedan od osnovnih problema u sazrijevanju adolescenata jeste problem autoriteta. Sukobljavanje sa odraslima i odmjeravanje „snaga” dovodi do sazrijevanja. **Postoje hiljade poruka neprihvatanja koje nastavnici nesvjesno šalju svojim učenicima.** Te poruke onemogućavaju komunikaciju, usporavaju, inhibiraju ili potpuno zaustavljaju dvosmjerni proces komunikacije, koji je neophodan da bi se pomoglo učenicima u rješavanju problema

koji ometaju njihovo učenje. U periodu adolescencije dešavaju se velike promjene. Učenik razvija samopoštovanje kad nešto postigne, ali ga gubi kad mu se kaže da to postignuće nije dovoljno. Upravo bi i jedna od osnovnih uloga nastavnika trebala biti razvijanje samopouzdanih, tolerantnih, samostalnih mladih ljudi. Jedan od značajnih faktora u podsticanju učenika jeste poznavanje i razvijanje njihovih sposobnosti.

Tipovi ličnosti prema sposobnostima primanja informacija:

- vizuelni učenici preferiraju da vide informaciju,
- auditivni učenici preferiraju da čuju informaciju,
- kinetički učenici uče najbolje kada rade i nešto prave.

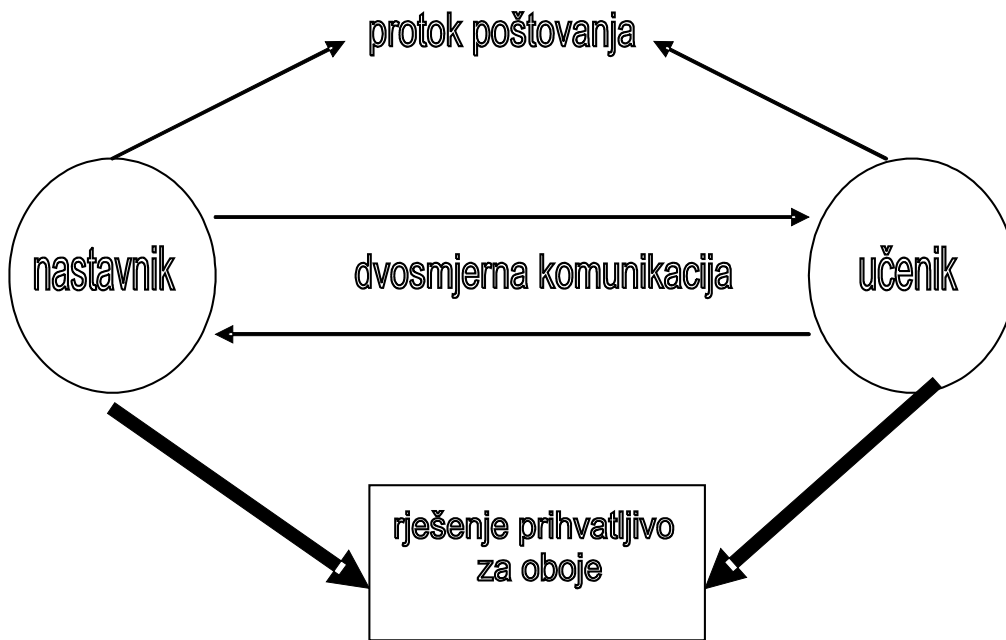

Primjer primjene određenih nastavnih metoda

Često se zbog nepoznavanja ličnosti učenika događaju konflikti između nastavnika i učenika. Konfliktne situacije treba posmatrati kao zdrave, nedekstruktivne i prirodne događaje u životu učenika i nastavnika.

Na dijagramu se može uočiti da su nastavnik i učenik predstavljeni u krugovima iste veličine, što znači da među njima ne postoji razlika u moći. Nacrtni su u horizontalnoj vezi, a ne u vertikalnoj, što znači da nijedna strana nije superiornija. Dvosmjernom komunikacijom se omogućava da svaka strana izražava ono što nosi u sebi (potrebe ili osjećanja).

Upravo na ovakav način, poznavanjem ličnosti učenika, ostvarenjem komunikacije sa uzajamnim poštovanjem, može se uspostaviti nastava u kojoj moć postaje neprimijetna i nevažna. Nastavnik izbjegava da koristi moć. Učenik to zna i zato mu nije potrebna moć koju bi iskoristio za kontranapad.

1.2. Stilovi učenja

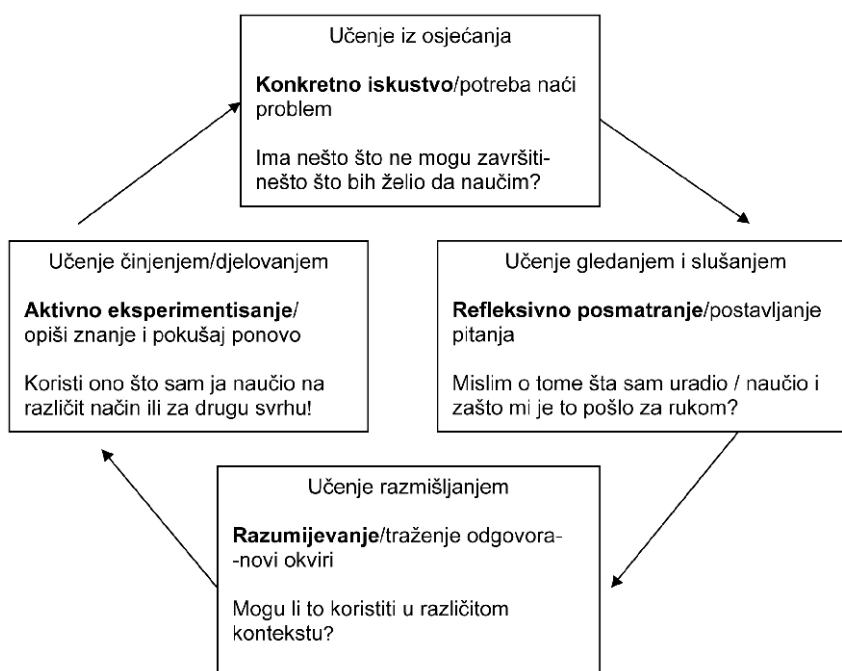
Učenje je mijenjanje ponašanja pod uticajem stečenog iskustva, vježbi, praktikovanja.

U definiciji školskog učenja ističe se:

- usvajanje znanja,
- vještina,
- stavova.

Sposobnost učenja je najvažnija vještina koju možemo steći.

Stilovi učenja opisuju način na koji učimo i kako se odnosimo prema stvarima i svakodnevnim situacijama u životu.

Kolbov ciklus učenja

Različiti učenici počinju na različitim mjestima u ovom ciklusu.

Efikasno učenje koristi sve stepene.

■ Etape ciklusa učenja

<p>Konkretno iskustvo</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ lično uključivanje u svakodnevne situacije, ▶ oslanjanje više na lična osjećanja nego sistematski pristup problemima, ▶ mogućnost oslanjanja na ličnu nepristrasnost i sposobnost adaptiranja na promjene. 	<p>Učenje iz osjećanja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ učenje iz specifičnog iskustva ▶ povezivanje sa ljudima ▶ senzitivnost za osjećanja i ljude.
<p>Refleksivno posmatranje</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ razumijevane ideja i situacija s različitih tačaka gledanja, ▶ oslanjanje na strpljenje, objektivnost i pažljiv sud, ▶ ne poduzima se nepotrebno bilo koja akcija, ▶ oslanjanje na vlastite misli kako bi se formiralo mišljenje. 	<p>Učenje gledanjem i slušanjem</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ pažljivo posmatranje prije donošenja suda, ▶ posmatranje stvari iz različitih perspektiva, ▶ traženje značenja stvari.
<p>Apstraktno razmišljanje</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ upotreba logike i ideja da bi se razumjeli problemi ili situacije, ▶ oslanjanje na sistematsko planiranje i razvijanje teorija i ideja za rješavanje problema. 	<p>Učenje razmišljanjem</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ logična analiza ideja, ▶ sistematsko planiranje, ▶ pristupanje intelektualnom razumijevanju situacije.
<p>Aktivno eksperimentisanje</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ učenje poprima aktivnu formu-eksperimentisanje sa uticajem i mijenjanjem situacije, ▶ praktičan pristup i postojanje svijesti o tome šta vam polazi za rukom, suprotno posmatranju situacije. ▶ vrednujete završetak posla - vidite rezultate vašeg uticaja i domišljatosti. 	<p>Učenje činjenjem</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ sposobnost da se stvari završe, ▶ preuzimanje rizika, ▶ uticanje na ljude i događaje kroz akciju.

U nekim od navedenih vještina, bolji smo ili slabiji od drugih.

Razvili smo svoj omiljeni stil učenja.

Vrste stilova učenja:

- akomodativni,
- divergentni,
- konvergentni,
- asimilativni.

<p>Akomodativni stil učenja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ kombinuje metode učenja od konkretnog iskustva i apstraktnog eksperimentisanja. <p>Karakteristike:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ primarno uče iz praktičnog iskustva, ▶ uživaju u ostvarivanju planova i ličnom uključivanju u aktivnosti; ▶ ponašanje u skladu sa intuitivnim iskustvima radije nego s logičkim analizama, ▶ u rješavanju problema više se oslanjaju na ljude zbog informacija nego na vlastite tehničke analize. 	<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ završavanje poslova, liderstvo, preuzimanje rizika; <p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Ne prihvatanje sugestija, praktičnih planova, ciljeva; <p>Sklonosti profesijama:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ menadžment, državna uprava, administracija u obrazovanju, marketing, maloprodaja .
<p>Razvijanje ovog stila učenja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ posvetite se ciljevima, ▶ tražite nove zgodne prilike, ▶ utičite na druge i predvodite ih, ▶ budite lično uključeni, ▶ sarađujte sa ljudima. 	
<p>Divergentni stil učenja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ kombinuje korake učenja od konkretnog iskustva i i reflektivnog posmatranja. <p>Karakteristike:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ najbolji su u sagledavanju konkretnih situacija s različitih tačaka gledišta, ▶ radije posmatraju nego poduzimaju akciju, ▶ imaju široke kulturne interese i vole da sakupljaju informacije. 	<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ imaginativne sposobnosti, razumijevanje ljudi, genijalnost ideja; <p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ nemogućnost prepoznavanja problema i povoljnih prilika; <p>Sklonosti profesijama:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ književnost, pozorište, televizija, novinarstvo, socijalni rad, psihologija, policija, bolnička služba;
<p>Razvijanje ovog stila učenja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ budite otvoreni za ljudska osjećanja, ▶ razvijanje sposobnosti procjenjivanja, ▶ slušajte nepristrasno, ▶ sakupljajte informacije. 	
<p>Konvergentni stil učenja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ kombinuje korake učenja od apstraktnog razmišljanja i aktivnog eksperimentisanja. <p>Karakteristike:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ pronalaženje praktične upotrebe ideja i teorija, ▶ donošenje odluka baziranih na pronalaženju rješenja za pitanja ili probleme, ▶ radije savladavanje tehničkih problema i zadataka nego društvenih i međuljudskih odnosa. 	<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ rješavanje problema, donošenje odluka, deduktivno rezonovanje, definisanje problema; <p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ nedostatak fokusa, nepreispitivanje ideja, raštrkane misli; <p>Sklonosti profesijama:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ rudarstvo, šumarstvo, poljoprivreda, ekonomija, građevinarstvo, informatika, fizika, medicina.
<p>Razvijanje ovog stila učenja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ stvaranje novih načina razmišljanja i djelovanja, ▶ eksperimentisanje s novim idejama, ▶ izbor najboljeg rješenja, ▶ postavljanje ciljeva, ▶ donošenje odluka 	

<p>Asimilativni stil učenja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ kombinuje korake učenja od apstraktnog razmišljenja i reflektivnog posmatranja. <p>Karakteristike:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ razumijevanje velikog broja informacija i njihovo stavljanje u sažetu, logičku formu, ▶ zainteresovanost za apstraktne ideje i koncepte, ▶ nalaze da je važnije da teorija ima logičku čvrstoću od praktične vrijednosti. 	<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ planiranje, stvaranje modela, definisanje problema razvijanje teorija; <p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ nesposobnost učenja na pogreškama, nesistematski pristup; <p>Sklonosti profesijama:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ obrazovanje, ministarstvo, sociologija, zakonodavstvo, matematika, fizika, biologija.
<p>Razvijanje ovog stila učenja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ organizovanje informacija, ▶ izgradnju pojmovnih modela, ▶ testiranje teorija i ideja, ▶ dizajniranje eksperimenata, ▶ analiziranje količine podataka 	

Mi možemo poboljšati svoju efikasnost u učenju ako poboljšamo korake koje nismo dovoljno koristili.

Da li je moguće istražiti i razviti kod učenika i nastavnika potencijale učenja ako znamo njihove preferirane stilove učenja?

Kako se znanje o stilovima učenja može koristiti?

<p>Iz nastavnikove perspektive:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ da se poveća svijest o činjenici da učenici uče na različite načine, ▶ da se poveća svijest o činjenici da sadržaj koji se treba podučavati može biti ponuđen na različite načine - kako bi se našli novi pristupi sadržaju; ▶ da se poveća svijest o vlastitom stilu učenja i nastavnikovoj praksi. 	<p>Iz učenikove perspektive</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ da se poveća svijest o vlastitom načinu učenja; ▶ da se poveća svijest o vlastitim potencijalima i na taj način razvijaju slabije strne, ▶ biti sposoban za izbor različitih pristupa učenju.
---	--

Test, otkrivanje vlastitog stila učenja - samoocjenjujući test

■ Uputstvo

- Od vas će se tražiti da popunite 12 rečenica.
- Svaka ima četiri završetka.
- Poredajte završetke za svaku rečenicu na osnovu toga kako se svaka od njih uklapa s vašim načinom učenja, npr.:

4 2 3 1

Kada učim: Sretan sam Brz sam Logičan sam Pažljiv sam

Upamtite:

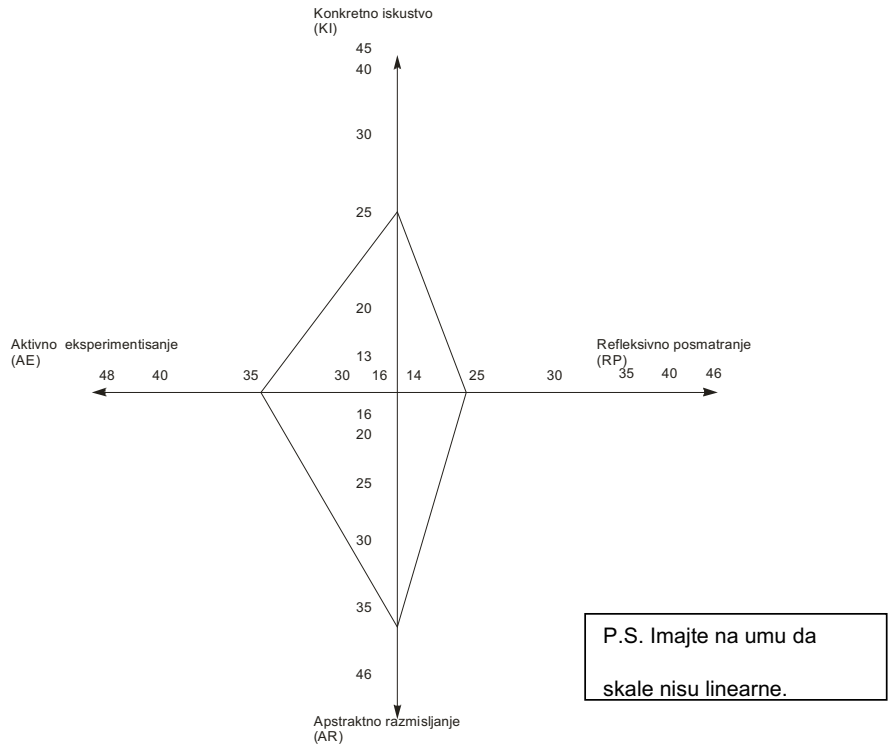
- 4 = Najviše mi odgovara
- 3 = Relativno mi odgovara
- 2 = Slabo mi odgovara
- 1 = Najmanje mi odgovara

1. Kada učim:	Volim da ___ uključim svoja osjećanja	Volim da ___ gledam i učim	Volim da ___ razmišljam o idejama	Volim da radim ___ nešto
2. Najbolje učim kada:	Vjerujem svojim ___ predosjećanjima i osjećanjima	Pažljivo slušam ___ i gledam	Oslanjam se na ___ logično razmišljanje	Radim naporno ___ da bih sve završio
3. Kada učim:	Imam jaka ___ osjećanja i reakcije	Brzo odustajem ___ i uzdržan sam	Sklon sam ___ promišljanjima	Odgovoran sam ___ za stvari
4. Učim sa:	___ Osjećanjima	___ Posmatranjem	___ Razmišljanjem	___ Činjenjem
5. Kada učim:	Otvoren sam za ___ nova iskustva	Gledam problem ___ sa svih strana	Volim da ana- analiziram stvari, raščlanjujem ih na dijelove	Volim da ___ isprobavam stvari
6. Kada učim:	___ Intuitivan sam	___ Posmatrač sam	___ Logičan sam	___ Aktivan sam
7. Najbolje učim iz:	___ Ličnog odnosa	___ Posmatranja	___ Racionalnih teorija	Mogućnost i da ___ isprobam i vježbam
8. Kada učim:	Osjećam se ___ lično uključenim u stvari	Dam sebi ___ vremena prije djelovnja	Sviđaju mi se ___ ideje i teorije	Volim da vidim ___ rezultat svoga rada
9. Najbolje učim kada:	Se oslanjam na ___ svoja osjećanja	Oslanjam na ___ svoja opažanja	Oslanjam na ___ svoje ideje	Kada mogu sam ___ isprobati nešto
10. Kada učim:	Osoba sam koja ___ prihvata	Rezervisana ___ sam osoba	Racionalna sam ___ osoba	Odgovorna sam ___ osoba
11. Kada učim:	___ Uključim se	Volim da ___ posmatram	Procjenjujem ___ stvari	Volim da sam ___ aktivan
12. Najbolje učim kada:	Sam prijemčiv ___ i bez predrasuda	___ Pažljiv sam	___ Analiziram ideje	___ Praktičan sam
UKUPAN broj poena iz svakog stupca	Stubac 1 _____	Stubac 2 _____	Stubac 3 _____	Stubac 4 _____
	KI	RP	AR	AE

■ Analiza testa

- U donjem dijagramu stavite tačku na svaku od četiri koordinate koje odgovaraju vašim KI, RP, AR i AE rezultatima. Povežite tačke s linijama da dobijete oblik "zmaja"!

Dijagram 1.

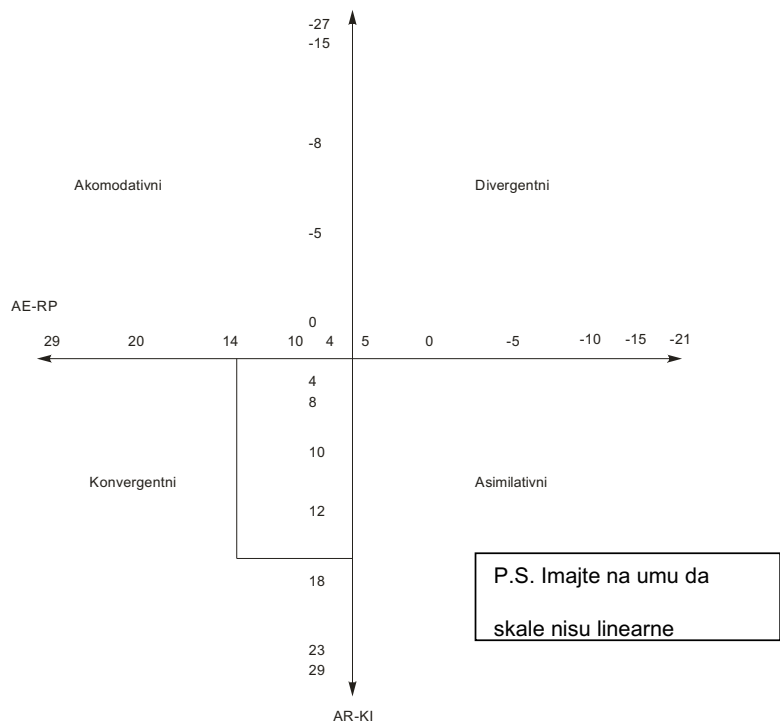

Oblik i pozicija "zmaja" pokazuje koje načine učenja najviše, a koje najmanje koristite.

Unesite vaše rezultate za četiri modela učenja KI, RP, AR, AE i oduzmite kako je naznačeno.

$$\boxed{}_{AR} - \boxed{}_{KI} = \boxed{}_{AR - KI} \quad \boxed{}_{AE} - \boxed{}_{RP} = \boxed{}_{AE - RP}$$

Dijagram 2.

Sada imate profil učenja/stil učenja koji možete razvijati.

Važno je znati da temelji učenja leže u pronalaženju Kolbovog ciklusa učenja, npr. upotrebom svih stilova učenja.

Primjer pronalaženja Kolbovog ciklusa učenja

<p>Učenje iz osjećanja</p> <p>Konkretno iskustvo/potrebno je naći problem:</p> <p>Ima nešto što ne mogu završiti-nešto što bih želio da naučim?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kratak uvod o temi epa Odiseja, ▶ Navesti da je jezik "Odiseje" simboličan: Lotofazi, Kiklopi, Kirka, Sirene, Scila i Haribda, Kalipsa, ▶ Šta bih želio da naučim? <ul style="list-style-type: none"> • U čemu je simbolično značenje sirenskog zova?
<p>Učenje gledanjem i slušanjem</p> <p>Refleksivno posmatranje/postavljanje pitanja:</p> <p>Mislim o tome šta sam uradio / naučio i zašto mi je to pošlo za rukom?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pripremiti odlomak iz "Odiseje", ▶ Izražajno čitanje i slušanje, ▶ grupni rad/heterogene grupe, <p>Pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ko mu je otkrio tajnu o čarobnom zovu Sirena? • O čemu pjevaju Sirene? • S kakvim opasnostima se suočava Odisej? • Kako spašava sebe, a kako mornare?
<p>Učenje razmišljanjem</p> <p>Razumijevanje/traženje odgovora - - novi okviri:</p> <p>Mogu li to koristiti u različitom kontekstu?</p>	<p>Pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zašto je Odisej podijelio tajnu s mornarima? • Objasnite, da li je mjerama zaštite više "kaznio" sebe ili mornare? • Koje njegove osobine dolaze do izražaja? • Šta je izraženo u pričanjima o Odisejevim nedaćama na moru? • Objasni simbolično značenje sirenskog zova?
<p>Učenje činjenjem/djelovanjem</p> <p>Aktivno eksperimentisanje/ opiši znanje i pokušaj ponovo:</p> <p>Koristi ono što sam ja naučio na različit način ili za drugu svrhu!</p>	<p>Pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U čemu je savremeni aspekt lika? • Kako čovjek postupa pred opasnostima i izazovima savremenog svijeta? • Kako da se doživi najdublje iskustvo, a da se ne strada? <p>Želim da istražim značenja: Scile i Haribde, Kalipse ...</p>

Sposobnost učenja i rješavanja problema može se poboljšati na tri načina:

1. Razvijanjem učenja i radnih odnosa s ljudima čije su jake strane suprotne vašima;
2. Poboljšanjem sklada između jačine vašeg stila učenja i životne situacije;
3. Vježbanjem i razvijanjem vještine učenja u sferi vaših slabosti u učenju.

■ Strategija 1.

Razvijajte odnose podrške. To je najlakši način da poboljšate svoje vještine učenja.

- Prepoznajte jake strane vlastitog stila učenja i radite na njima,
- Vrednujte različite stilove učenja drugih ljudi,
- Probleme rješavajte sa drugima,
- Radite sa saradnicima suprotnih vještina učenja.

Kako?

Ako imate konvergentni stil učenja, razvijaćete i druge stilove učenja na način da:

- razmjenjujete ideje sa osobama koje su konkretnije, orijentisane kao divergentni tip,

Ako imate divergentni stil učenja, razvijaćete i druge stilove učenja na način da:

- posmatrate preuzimanje rizika i aktivnog eksperimentisanja kod osoba orijentisanih kao akomodativni tip.

■ Strategija 2.

Poboljšajte sklad između jačine vašeg stila učenja i životne situacije;

Kako?

Poboljšajte sklad između stila učenja i zadataka reorganizirajući njihove prioritete i aktivnosti:

- koncentrišite se na zadatke koji leže u oblasti vašeg stila učenja,
- oslonite se na druge u oblastima njihovih jakih strana učenja.

Za neke ljude ovo može značiti promjenu karijere ili radnog mjesta ka novim poljima gdje se oni osjećaju mnogo više "kao kod kuće", s vrijednostima i vještinama koje se od njih traže.

■ Strategija 3.

Postanite fleksibilniji. To se postiže ispravljanjem vaših slabosti u procesu učenja:

- postajući fleksibilnim nosite se s problemima različitih vrsta,
- bićete prilagodljiviji u izmijenjenim situacijama.

Kako?

Razvijte dugoročan plan.

Tražite:

- poboljšanja i rezultate mjesecima i godinama radije nego odmah,

- sigurne situacije za praksu,
- situacije koje testiraju vaše nove vještine, ali koje vas neće kazniti zbog neuspjeha.

Nagradite sebe - to je mukotrpan posao!

■ Vježba: Razvoj stilova učenja

Šta sugerisati nastavnicima da urade u namjeri da razviju kod učenika, npr. akomodativni stil učenja?

Šta sugerisati učenicima da urade da bi razvili akomodativni stil učenja?

Nastavnici će rezimirati karakteristike, prednosti, nedostatke i razvojne potencijale.

Primjer konkretnog zadatka za učenike

Predmet: Maternji jezik Modul: Mediji, Jedinica Radio, - rezultat učenja: Uređivanje i pripremanje radio emisije	
Zadatak: Kako u radio emisiji predstaviti učeničko preduzetništvo - na regionalnoj školskoj izložbi? Grupni rad/ šest grupa po četiri učenika.	
Zadaci	Razvijanje vještina akomodativnog stila učenja
1. čas	
Sastavljanje plana	<ul style="list-style-type: none"> ▶ lično uključivanje, ▶ saradnja s drugim učenicima, ▶ posvećivanje cilju.
Izbor vođe u grupi	<ul style="list-style-type: none"> ▶ preuzimanje rizika, ▶ uticaj na druge, predvođenje, ▶ saradnja s drugim učenicima.
Podjela aktivnosti u grupi <ul style="list-style-type: none"> ▶ objasniti učeničko preduzetništvo, ▶ saradnja sa stručnim nastavnikom/intervju, ▶ finansijsko poslovanje učeničkog poduzetništva, ▶ komentar o izložbi. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ izbjegavanje beznačajnih aktivnosti, ▶ timski rad, ▶ lično uključivanje, ▶ pripremanje za poslove u maloprodaji, menadžmentu, marketingu, administraciji.
2. čas	
Rad na konkretnim zadacima u pismenoj formi, Izbor najboljih priloga.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ razvijanje pismenog izražavanja, ▶ komentari, uticaj na druge
3. čas	
Snimanje emisije	<ul style="list-style-type: none"> ▶ vježbanje izražajnog čitanja, govorenja, ▶ završavanje posla.
Slušanje emisije	<ul style="list-style-type: none"> ▶ razvijanje komunikacijskih sposobnosti, ▶ traženje novih mogućnosti/objavlivanje priloga u školskom listu.

1.3. Motivacija ličnosti

Postoje sličnosti, ali i razlike u motivaciji i ciljevima prema kojima se pojedinac usmjerava, što dovodi do stvaranja karakterističnog obrasca svake ličnosti. Motivacija pojedinca predstavlja dinamički aspekt ličnosti, ona je **energetska i pokretačka snaga pojedinca**, usmjerava aktivnosti i upravlja ponašanjem, te je osnovica ličnosti svakog čovjeka.

Pored unutarnjih "pokretačkih snaga", vrlo je važna okolina te situacija u kojoj se pojedinac nalazi.

Elementi koji direktno utiču na motivaciju:

- **potrebe:** izazvane unutar pojedinca, tjeraju pojedinca da nešto traži ili izbjegava
- **pritisci:** izazvani su interakcijom sa okolinom
- **teme:** izazivaju ponašanje/ reakciju na određeni sadašnji događaj.

Interakcija ova tri elementa čini motivaciju i pokreće ličnost na aktivnosti!

U procesu obrazovanja postavlja se temeljno pitanje vezano za motivaciju, a to je:

Da li je nastavnikov posao da oblikuje učenikovu motivaciju?

lil

Da li je nastavnikov posao da pronađe učenikovu motivaciju?

Da bismo odgovorili na ovo pitanje moramo krenuti od sljedećih činjenica:

- obrazovanje je proces socijalizacije,
- pohađanje škole mora biti kroz iskustvo, aktivno učešće,
- postojanje osnovnog interesa za ono što uče,
- postojatanje subjektivne motivacije,
- treba postojati "impuls" u procesu, koji može "zapaliti fitilj".

Za motivaciju, tj. "paljenje fitilja" važni su:

1. Samopouzdanje pri individualnom i grupnom radu,
2. Uticaj sredine: (obitelj, vannastavne aktivnosti, sport, prethodna iskustva . . .),
3. Psihomotorne sposobnosti: (vođenje zabilješki, aktivno slušanje, postavljanje i ostvarivanje ciljeva i funkcioniranje u timu).

Što utječe na jačanje motivacije učenika?

1. VANJSKI MOTIVATORI:

- ocjenjivanje / rezultati
- odnosi sa drugima
- roditelji
- društvo
- škola
- nagrade / kazne
- izvannastavne aktivnosti
- organizacijske strukture
- ciljevi koje je moguće postići
- osmišljen proces podučavanja
- rad u grupi
- percepcija nastavnika

2. UNUTARNJI MOTIVATORI:

- sposobnost rješavanja problema
- radne navike
- ambicija, postavljanje i postizanje ciljeva
- samopouzdanje
- temperament
- sistem vrijednosti
- interesovanja
- afirmacija
- odgovornost

- doživljaj pritiska grupe
- lični doživljaj percepcije nastavnika
- stilovi učenja
- svijest o postignuću / napredovanju

Šta jača motivaciju, tj. šta motivira učenike ?

1. Nastavnik i njegova uloga u nastavi

Učenika motivira kada nastavnik:

- daje konstruktivne i profesionalne komentare u vezi sa radnim procesima, metodama i rezultatima učenika,
- potvrđuje sebe, tj. ima određeni autoritet ali nije autoritativan,
- razvija i usavršava svoje profesionalne i pedagoške vještine,
- ima prilagođen pristup različitim sposobnostima učenika,
- voli poučavati,
- uvijek dolazi na vrijeme,
- primjenjuje aktivnu nastavnu metodologiju.

2. Povratna informacija

Motivira učenike da vode dijalog sa nastavnikom i daje mogućnost međusobnih povratnih informacija:

- uloga učenika naspram uloge nastavnika,
- aktivnost učenika i nastavnika,
- dobrobit pojedinca i socijalno okruženje u razredu,
- očekivanje učenika vezano za formu i sadržaj podučavanja,
- planiranje aktivnosti učenja i podučavanja.

3. Odgovornost

Dajte nam pravila - onda ćemo preuzeti odgovornost!

Odgovornost za šta?

- šta škola očekuje od učenika
- za šta učenik preuzima odgovornost

Iskustava iz prakse govore:

Odgovornost učenika

- tražiti smjernice i znanja od nastavnika i ostalih učenika,
- surađivati sa nastavnikom i drugim učenicima,
- proširivanje sopstvenih vidika,
- pokazivati poštovanje za nastavnike i druge učenike,
- imati ambicije,
- eksperimentirati i pokušati raditi zadatke samostalno, prije traženja pomoći nastavnika,
- aktivno učestvovati u podučavanju,
- držati se dogovora,
- pokazati odgovornost i samostalnost.

Odgovornost nastavnika

- upućivati učenike na različite izvore informacija,
- surađivati sa učenicima,
- slušati učenike,
- pokazati poštovanje prema učenicima,
- ponuditi učenicima pomoć i povratnu informaciju,
- biti otvoren prema svim vrstama pitanja kada podučava,
- držati se dogovora,
- biti motiviran i predan u radu.

4. Podučavanje prilagođeno različitim sposobnostima učenika

Tokom nastavnog procesa nastavnik bi trebalo da vodi računa o različito razvijenim sposobnostima učenika.

5. Primjena različitih metoda rada

Odabirom adekvatne nastavne metode (prilagođene rezultatima učenja) obezbjeđuje pojačanu motivaciju učenika.

Vodeći računa o prethodno navedenom, nastavnik obezbjeđuje jačanje motivacije u nastavnom procesu.

1.4. Komunikacija

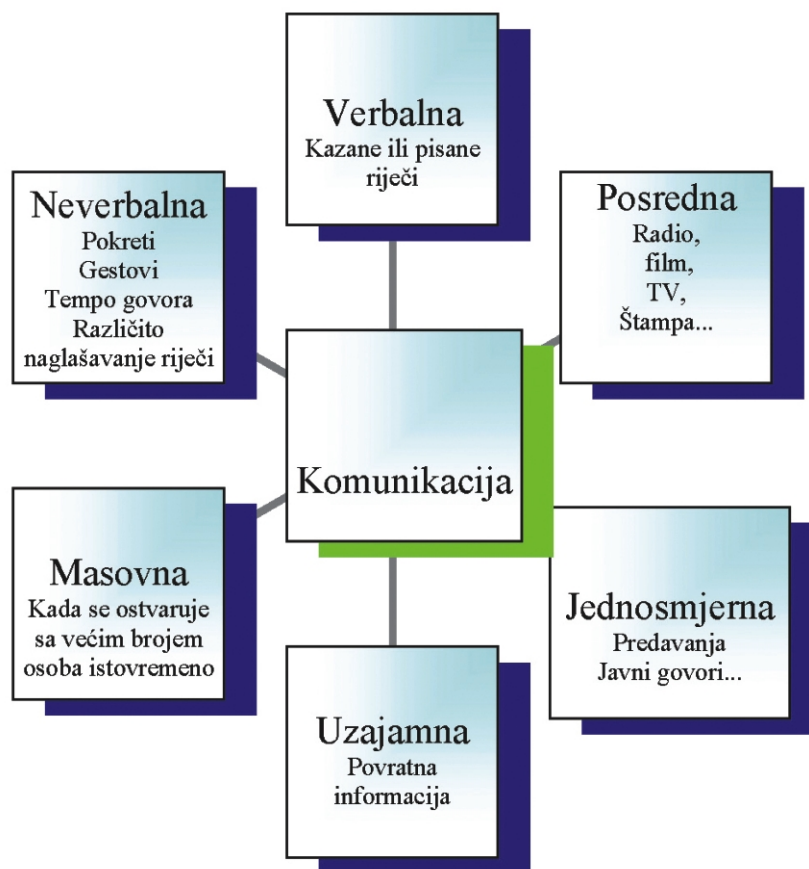
Nastavnik treba da bude primjer dobrog komuniciranja.

Ciljevi i zadaci u razvoju komunikacijskih sposobnosti su sljedeći:

- sposobnost jasnog izražavanja vlastitih misli i osjećanja,
- sposobnost ophođenja prema različitim mišljenjima i potrebama drugih,
- otvorenost za saradnju i zajednički život uprkos različitostima,
- sposobnost uspostavljanja i održavanja kontakta aktivnim slušanjem i nenametljivim pristupom u verbalnom komuniciranju,
- sposobnost ovladavanja konfliktom, suprostavljanjem na prihvatljiv način (braniti sebe ne ugrožavajući druge),
- pokazivanje interesovanja za potrebe drugih ljudi (saosjećajnost, solidarnost, tolerancija, prijateljstvo. . .),
- sposobnost lakog uspostavljanja i održavanja kvalitetne komunikacije,
- prilagođavanje vlastitog izražavanja socijalnim situacijama, sagovornicima i sadržaju komunikacije.

Komunikacija predstavlja složen proces koji se sastoji od tri ključna faktora, a to su:

1. pošiljalac poruke
2. primalac poruke
3. poruka (sve ono što predstavlja predmet "razmjene" u komunikaciji)

Vrste komunikacije

■ IZVORI NESPORAZUMA U KOMUNIKACIJI

Najčešći izvori nesporazuma u komunikaciji su sljedeći:

1. Autoritativan odnos u komunikaciji (dominiraju naredbe, hladan odnos, ne uvažava se inicijativa i mišljenje, ne ohrabruje se spontana komunikacija. . .),
2. Neiskrenost u komuniciranju,
3. Neobraćanje pažnje na povratnu informaciju (suviše monologa),
4. Odsustvo razgovora o kvalitetu međusobnog komuniciranja,
5. Pasivno slušanje (nezainteresovanost, odsutnost, nervoza, česti prekidi izlaganja . . .),
6. Nerazumljive ili nepotpune poruke:
 - nesposobnost jasnog izražavanja misli, želja i osjećanja,
 - nesposobnost razumijevanja jasno upućenih poruka (intelektualne ili druge barijere),
 - iskrivljene poruke (problemi u prenosu poruke-loše pamćenje, namjerno iskrivljavanje, ogovaranje, kleveta . . .),

7. Nizak nivo kulture u govornoj komunikaciji i odsustvo takta (nezadovoljstvo, mrzovolja, nervoza, neodmjeren ton, prenemaganje, slaba procjena ŠTA, KADA, KOME, KAKO nešto reći),
8. Nepostojanje razumijevanja za greške i nesnalaženje (nema međusobne podrške, nepovjerenje, sumnja . . .),
9. Antagonizam u komunikaciji (suprotstavljanje na neprihvatljiv način, pretjerana borbenost, agresivnost u namjeri da se povrijedi-omalovaži sagovornik),
10. Naglašeni motivi koji nisu prosocijalnog karaktera (želja za dominacijom, želja za moći, vlašću, potčinjavanjem. . .),
11. Loša emocionalna atmosfera za komunikaciju zbog neprimjerenih reakcija, kao i osobina ličnosti:
 - aktivni oblici (pretjerana nametljivost, agresivnost, impulsivnost, grubost, neosjećajnost, mrzovoljnost, egocentričnost . . .),
 - pasivni oblici (preosjetljivost, krutost, zatvorenost, pretjerana uslužnost, nekritičko usaglašavanje, podilaženje, uzdržavanje od iskrenog iznošenja mišljenja . . .),
12. Velika razlika u godinama - generacijski jaz.

■ POSTUPCI SAGOVORNIKA KOJI DEKOCENTRIŠU PRILIKOM RAZGOVORA

Pokreti rukama:

- mahanje rukama (gestikulacija) u toku razgovora,
- držanje ruke na ustima, obrazu ili bradi,
- pokretanje ramenima "gore-dole" kao izraz nedoumice,
- prekrštene ruke na grudima,
- držanje ruku ispod stola.

Izrazi lica:

- osmijeh na licu iako sagovornik ne govori o smiješnom
- vidno izražavanje iznenađenja,
- podsmijeh kao izraz potcjenjivanja,
- pokazivanje nedoumice kod donošenja odluka,

- kolutanje očima u znak čuđenja,
- žmirkanje očima kao znak nerazumijevanja,
- često praćenje protoka vremena (na ručnom ili zidnom satu),
- klimanje glavom u znak odobravanja,
- vrćenje glavom kao znak neodobravanja.

Preporuka: U toku razgovora kontrolisati pokrete ruku i izraz lica. Dok sagovornik govori ničim ne pokazivati lično slaganje ili neslaganje (bar ne prerano pokazati), čuđenje ili iznenađenje jer ćemo sagovornika dekontentirati i ishod komunikacije neće biti onakav kakav bi trebalo da bude.

■ UTICAJ FIZIČKOG IZGLEDA NA KOMUNIKACIJU

Fizički izgled je jedan od faktora koji imaju značaja za komunikaciju, naročito na početku komunikacije. To je posebno važno za javljanje pozitivnih emocija u komunikaciji. Uspostavljanje raznovrsnih interpersonalnih odnosa u grupi ili odjeljenskoj zajednici, može biti zasnovano na fizičkoj privlačnosti pojedinaca.

Poznato je da od fizičkog izgleda pojedinca nerijetko zavisi izbor saradnika i stepen njegove poželjnosti u radu i različitim drugim situacijama, kako u svakodnevnom životu, tako i u školi. Mladi u svakodnevnim aktivnostima veoma često pridaju značaj svom fizičkom izgledu. Nije zanemariv ni izgled nastavnika, u smislu da bi bio prihvaćen, ili ne, od strane učenika.

■ KAKO UTICATI NA POBOLJŠANJE KOMUNIKACIJE U VASPITNO-OBRAZOVNOM RADU

Jeste li imali nastavnike koji su:

- obeshrabrivali vlastiti stav učenika (ili razmišljanje),
- usađivali strah,
- sramotili vas ili vaše drugove iz razreda,
- učenike nazivali pogrđnim imenima ili iskazivali negativna predviđanja o njihovoj budućnosti,
- rigidno provodili stroga pravila, bez obzira na osjećanja ili potencijale učenika?

ili neke koji su:

- vas inspirisali da budete radoznali i kreativni,
- ohrabrali vas prilikom sticanja znanja,
- slušali vaše ideje,
- bili vaši mentori, a ne samo autoritativne figure,

- učili vas vrijednostima koje ćete pamtili čitav život?

Kako možete postati pozitivan uzor za dijete na koje utičete? Kako možete doprijeti do djece koja su prestrašena ili stidljiva, agresivna ili arogantna, sanjalice, ili do djece sa teškoćama u koncentraciji, djece sa problemima u porodici, ili djece sa fizičkim hendikepima, djece izbjeglica ili povratnika, djece koja su patila tokom rata i koja nose nevidljive ožiljke od emocionalnih rana?

Načini poboljšanja komunikacije

1. Pozitivna predviđanja od strane nastavnika

- kada nastavnik primijeti da se učenik trudi i postiže bolje rezultate, to ga motiviše i pomaže mu da stekne povjerenje u sopstvene mogućnosti,

2. Poklanjanje pažnje pravilnom učenju, a ne samo pravilnom odgovoru

- komentari o načinu učenja i davanje pravilnih uputstava, postavljanje takvih zadataka koji omogućavaju da učenik sam pronađe rješenje problema,

3. Učionica treba da bude mjesto gdje se učenik osjeća sigurnim i cijenjenim

- učenici se sigurno neće sjećati svake činjenice narednog dana ili mjeseca, ali sjećaće se nastavnikovog izraza lica, boje glasa pogotovo ako je nastavnik prepoznao nešto dobro u učeniku i to pohvalio, i ako je pokušao da proces učenja učini zabavnijim,

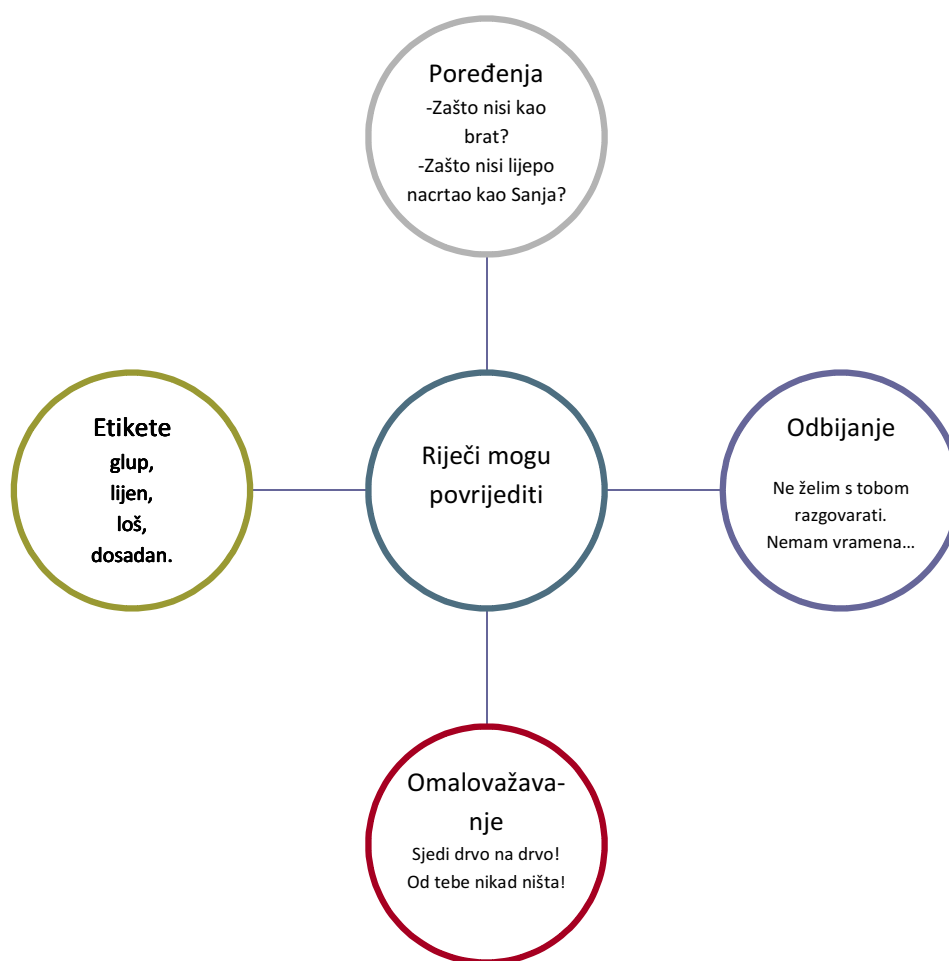
4. Izbjegavati negativna etiketiranja i loše prognoze

- ako se učeniku govori da je glup ili lijen, to ga demoralizira, čini da gubi samopouzdanje i lako odustaje od zadataka, on naprosto vjeruje nastavniku ako mu stalno govori da je nesposoban, lijen, glup . . . ,

5. Pohvaljivanje onoga što učenik dobro radi

- bilo da je to učenje, ponašanje, sportski uspjesi, rad u sekciji . . .

RIJEČI MOGU POVRIJEDITI

MOŽDA TO NISTE MISLILI. MOŽDA ĆETE TO UBRZO ZABORAVITI, ALI DIJETE NEĆE ZABORAVITI ONO ŠTO STE REKLI. ZATO MISLITE PRIJE NEGO ŠTO KAŽETE, JER OVAKVE IZJAVE MOGU UMANIJITI SAMOPOUZDANJE UČENIKA!

PORUKA SA "JA"

Svrha poruke sa "JA":

- pridobiti osobu da promijeni svoje ponašanje,
- zadržati njegovo pozitivno osjećanje o sebi i njegovo samopouzdanje,
- sačuvati dobar odnos.

Obrazac "JA" poruke:

Kad ti _____ (opišite određeno ponašanje)

Ja se osjećam _____ (iskažite svoje osjećanje: drago vam je, ljuti ste, uplašeni, tužni. . . .)

Zato što _____ (iskažite potrebu koja je povezana sa tim osjećanjem ili neku misao ili vjerovanje koje je povezano)

Ono što ja hoću je _____ (opišite određeno ponašanje koje bi udovoljilo datoj potrebi)

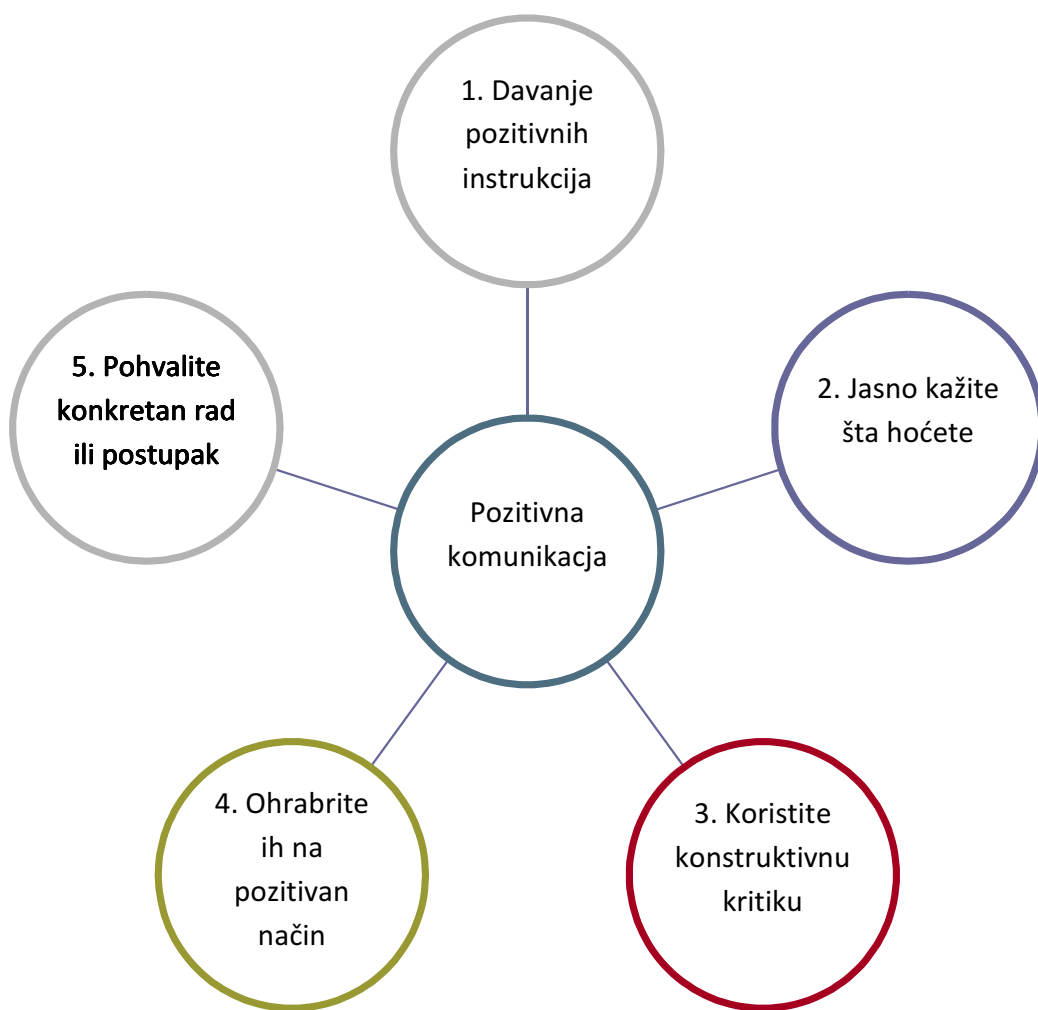
Primjer:

Kada ti kuckaš olovkom

Ja se osjećam. iznervirano

Zato što takva buka ometa moj rad

Ono što bih ja željela je da prestaneš kuckati.

Pozitivna komunikacija

Primjeri:

- 1. Kroz hodnik se krećite polako i tiho, umjesto što trčite,**
- 2. Potrebno je da završite prethodni zadatak da bismo prešli na novu aktivnost,**
- 3. Znam da tvoj rukopis može biti puno bolji,**
- 4. Prva tri zadatka si uradio tačno, sada još samo završi ova dva,**
- 5. Jarke boje koristiš u svojim radovima one, zaista, utiču da tvoja slika djeluje kao živa.**

2.

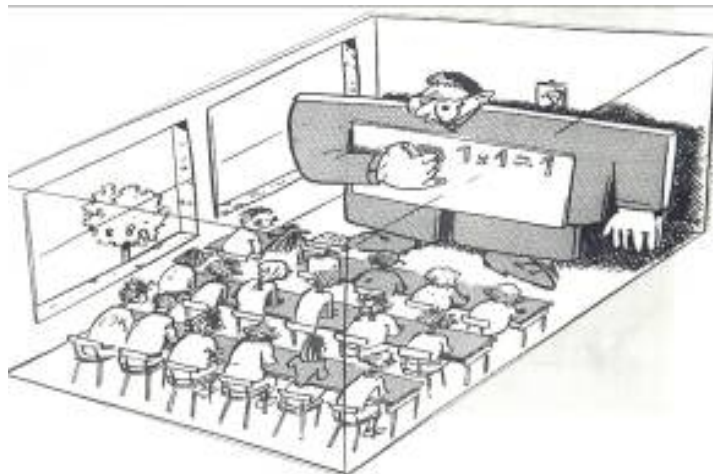
AKTIVNA NASTAVNA METODOLOGIJA

2.1. Preduslovi aktivne metodologije

■ 2.1.1. Okruženje

Nastavnici vrlo lako mogu spriječiti mnoga neprihvatljiva ponašanja učenika promjenom okruženja. Nastavnici znaju iz iskustva da su učionice uglavnom tako izgrađene i opremljene da je učenicima u njima teško zadržati motivaciju i uključenost u proces učenja. Kada je okruženje u učionici učenicima dosadno ili ih dekoncentriše, onda se njihovo ponašanje obično preobražava u ono koje je nastavnicima neprihvatljivo i koje im smeta u procesu podučavanja.

Mogućnosti za promjenu okruženja:

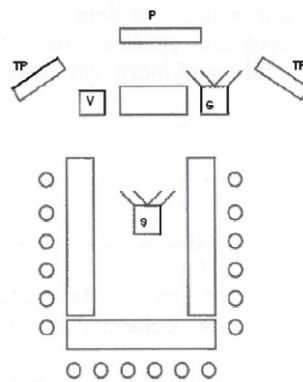

1. Obogaćivanje prostora	<ul style="list-style-type: none"> ▶ puštanje muzike ▶ uvesti "centre učenja" ▶ koristiti audio-vizuelna sredstva ▶ ukrasiti prostor svjetlim bojama ▶ praviti demonstracije ▶ pozvati goste-predavače
2. Prilagođavanje prostora	<ul style="list-style-type: none"> ▶ zatamniti učionicu ▶ ukloniti sve ono što nije potrebno za trenutne aktivnosti ▶ koristiti "fokusirajuće" tehnike kao što su filmovi, stripovi ▶ postaviti klupe u krug za diskusiju
3. Racionalizacija prostora	<ul style="list-style-type: none"> ▶ odrediti prostorije za određene aktivnosti ▶ ograničiti broj učenika koji mogu biti na istom mjestu u isto vrijeme ▶ napraviti raspored za korištenje određene opreme i materijala ▶ istaći listu pravila ponašanja

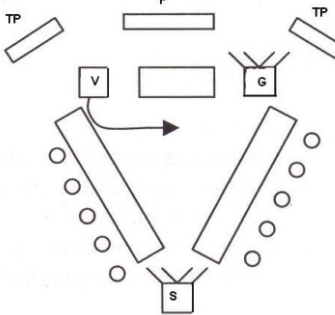
4. Proširivanje prostora	<ul style="list-style-type: none"> ▶ radni izleti ▶ korištenje biblioteke ▶ upotreba višenamjenskih prostorija ▶ posjećivanje različitih ustanova ▶ povremene promjene učionica ▶ učenje u timovima, manjim grupama ▶ uzajamno generacijsko podučavanje
5. Planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▶ dodijeliti određene zadatke ▶ obilježavati i markirati bojama sav potreban materijal za nastavu ▶ pravljenje panoa na kojima će pomoću ilustracija biti prikazane složene operacije ▶ obučiti učenike da rukuju opremom ▶ vršiti probe neuobičajnih ili komplikovanih postupaka

Raspored sjedenja

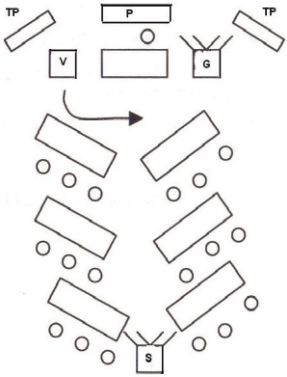
1. "U" oblik

Prednosti: <ul style="list-style-type: none"> • sličan poslovnom, • nastavnik može šetati unutar "U", • dobra vidljivost, • standardan, • nije zastrašujući. 	 <p>TP - tabla sa papirima, G - grafoskop, P - platno, V - video S - stalak/sto</p>	Nedostaci: <ul style="list-style-type: none"> • krut, neophodno „probijanje leda”, • neki su učesnici sakriveni iza opreme, • učesnici koji sjede naprijed konstantno su okrenuti za 60-90 stepeni, • neki su učesnici daleko od table/platna.
--	---	---

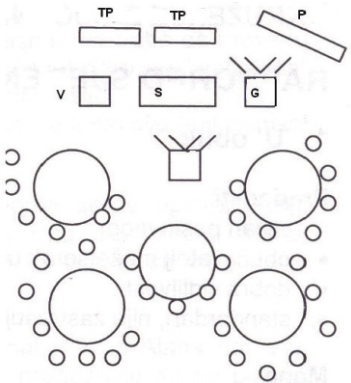
2. "V" oblik

Prednosti: <ul style="list-style-type: none"> • bolja vidljivost, • optimalan kontakt nastavnik / učenik, • manje formalan, prisniji kontakt. 	 <p>TP - tabla sa papirima, G - grafoskop, P - platno, V - video S - stalak/sto</p>	Nedostaci: <ul style="list-style-type: none"> • traži dosta prostora, • predviđen za manje grupe.
---	--	--

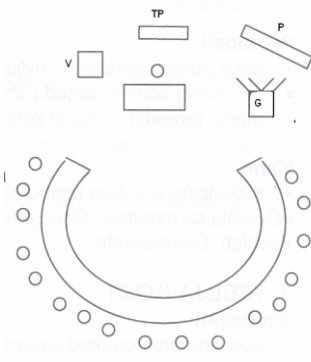
3. Riblja kost

<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dovoljno prostora za veliki broj učenika, • svi učenici imaju dobar ugao gledanja prema tabli / platnu, • omogućeno kretanje nastavnika. 	 <p>TP - tabla sa papirima, G - grafoskop, P - platno, V - video, S - stalak/sto.</p>	<p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> • neki učenici se ne vide od drugih, • podstiče neformalno grupisanje, • neki učenici su daleko od table / platna, • relativno loš kontakt između učenika i nastavnika.
---	--	---

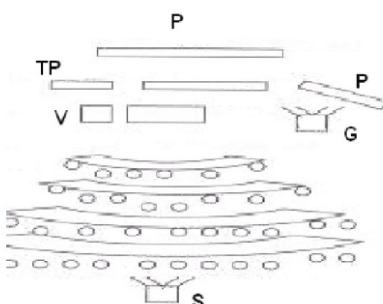
4. "Bistro"

<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • idealno za grupni rad i radionice sa malim grupama, • neformalno, podstiče maksimalnu aktivnost učenika, • originalno, podstiče otvorenost / slobodno razmišljanje, • nastavnik može "cirkulisati" između grupa. 	 <p>TP - tabla sa papirima, G - grafoskop, P - platno, V - video, S - stalak/sto</p>	<p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> • neki učenici nemaju dobru preglednost, • može poticati nedostatak pažnje i razgovore "sa strane", • podstiče rascjepkanu grupnu identifikaciju.
--	---	--

■ 5. Krug

<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • idealno za posebne teme • podstiče maksimalnu uključenost svih učesnika • minimalni razgovori "sa strane", • nema grupisanja. 	 <p>TP - tabla sa papirima, G - grafoskop, P - platno, V - video</p>	<p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teško pronaći stolove za formiranje kruga, • neki učenici nemaju dobru preglednost, • mjesto sjedenja neravnomjerno eksponira učenike, • prevelika prisnost članova.
---	---	--

■ 6. Amfiteatar

<p>Prednosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izvrsna vidljivost i akustičnost, • efekat velikog prostora, • dobro okruženje za klasična predavanja. 	 <p>TP - tabla sa papirima, G - grafoskop, P - platno, V - video S - stalak/sto</p>	<p>Nedostaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> • slab kontakt između učenika i nastavnika, • nemogućnost promjene rasporeda sjedenja.
---	--	--

Opća pravila:

- okruženje učenicima treba obezbijediti promjenu tempa rada, nastavnik treba planirati redovne periode za diskusiju, male grupne radove ili "pauze" za relaksaciju da bi se izbjeglo opadanje krivulje učenja.
- kontrola glasa (jačina, punoća, modulacija) može doprinijeti promjenama tempa u nastavnom procesu.

■ 2.1.2. Odnos učenik nastavnik

Razlozi što inovacije sporo prodiru u nastavni proces su:

- nepoznavanje novina, nedostatak potrebnih sredstava, interpersonalni odnosi, socijalne norme, izmjene u načinu rada i obaveze koje donose promjene.

Lako je uključiti nastavnike u program obuke u koji oni vjeruju!

Kako to postići?

- Pružiti priliku nastavnicima da istraže program i o njemu nauče što više!
- Pratiti savremenu pedagošku i psihološku literaturu i časopise!
- Razmijeniti mišljenje sa nastavnicima koji su stekli iskustvo!
- Uključiti ih u kreiranje novih programa!

Da bismo ostvarili ciljeve novog nastavnog plana i programa mora doći do izmjena i u ulozi nastavnika, i u ulozi učenika.

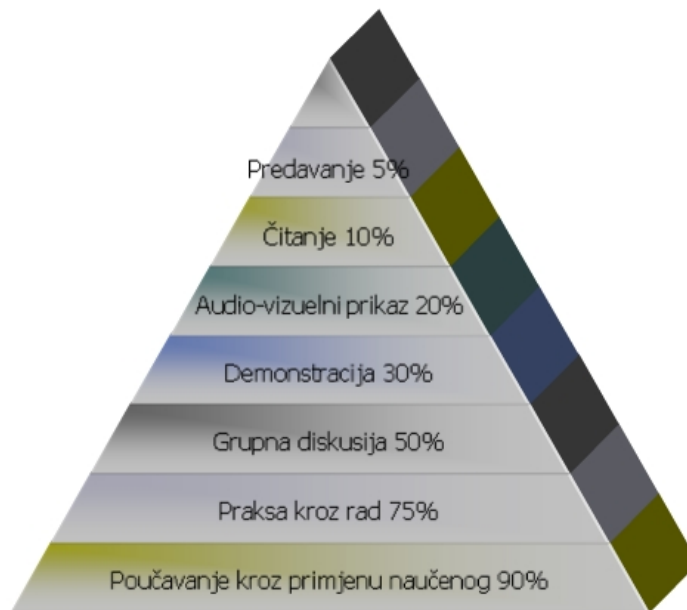
Promijenjena uloga učenika:	Promijenjena uloga nastavnika:
<p><i>U tradicionalnom pristupu nastavi učenik je bio:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ onaj koji pasivno sluša i prihvata gotove informacije ▶ izvršilac zadataka koje mu priprema nastavnik ▶ "rob" nastavnog plana i programa ▶ korisnik isključivo propisanog udžbenika <p><i>U savremenom pristupu nastavi učenik bi trebao biti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ onaj koji aktivno uči ▶ onaj koji uči druge i uči od drugih učenika ▶ stalno u potrazi za informacijama iz različitih izvora 	<p><i>U tradicionalnom pristupu nastavi nastavnik je bio:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ isporučilac informacija, "sveznalica" ▶ "rob" nastavnog plana i programa ▶ predavač po propisanom udžbeniku ▶ koordinator grupnog rada ▶ "vladar" u dobroćudnoj diktaturi ▶ izolovani otok obrazovanja. . . <p><i>U savremenom pristupu nastavi nastavnikova uloga postaje:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ "nevidljivi vođa" u nastavnom procesu ▶ nastavnik prati i upućuje na najnovija naučna saznanja ▶ podstiče stvaranje saradničkih timova ▶ razvija načine učenja koji su primjenjivi tokom cijelog života ▶ evaluator svog rada i učenikovog

NASTAVNIK JE KREATOR KLIME U UČIONICI !

■ 2.1.3. Piramida učenja

- Pažnja se smanjuje nakon samo 10 minuta iste aktivnosti, zato moramo koristiti različite medije.
- Jednom primljenu informaciju, nakon jednog dana mozak pamti samo 25%, a nakon godinu dana samo 10% .
- Duže se pamte informacije koje su povezane mnemotehnikom ili analogijom

PIRAMIDA ZNANJA

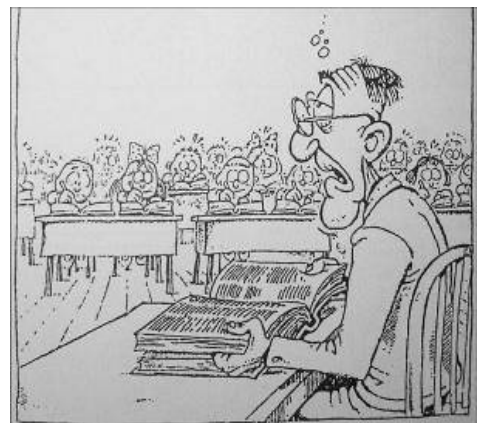
Ne učite za svoje učenike, pustite ih da sami otkrivaju!

Aktivno učenje

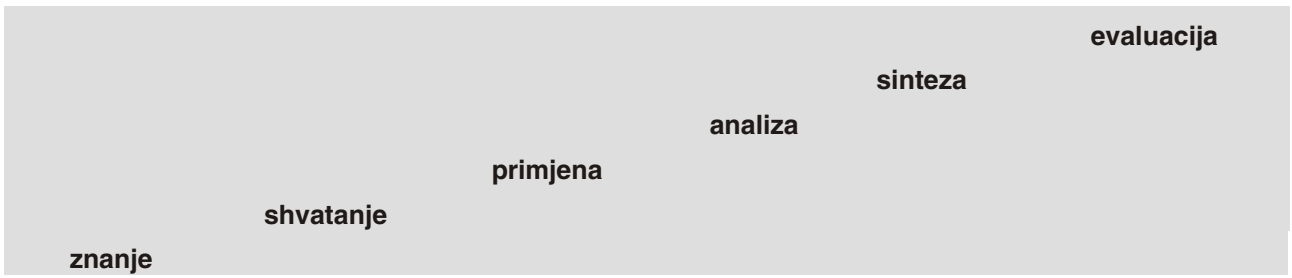
- Umjesto pasivnog vizualnog i verbalnog primanja informacija, učenici aktivno učestvuju u otkrivanju informacija i sami rade.

■ 2.1.4. Blumova taksonomija/ klasifikacija kognitivnog područja

Imajući u vidu činjenice o individualnim razlikama, sposobnostima i osobinama ličnosti, poznati američki psiholog i pedagog Benjamin Blum je razradio taksonomiju vaspitno-obrazovnih ciljeva i zadataka u oblasti kognitivnog područja. Primjena principa Blumove taksonomije dovodi do sticanja trajnog i kvalitetnog znanja, do individualizacije procesa nastave, i podstiče optimalniji razvoj sposobnosti i osobina ličnosti svih kategorija učenika - prosječnih, ispodprosječnih i darovitih.

Blumova taksonomija je zasnovana na odgovarajućim saznanjima teorije učenja i sadrži šest glavnih kategorija:

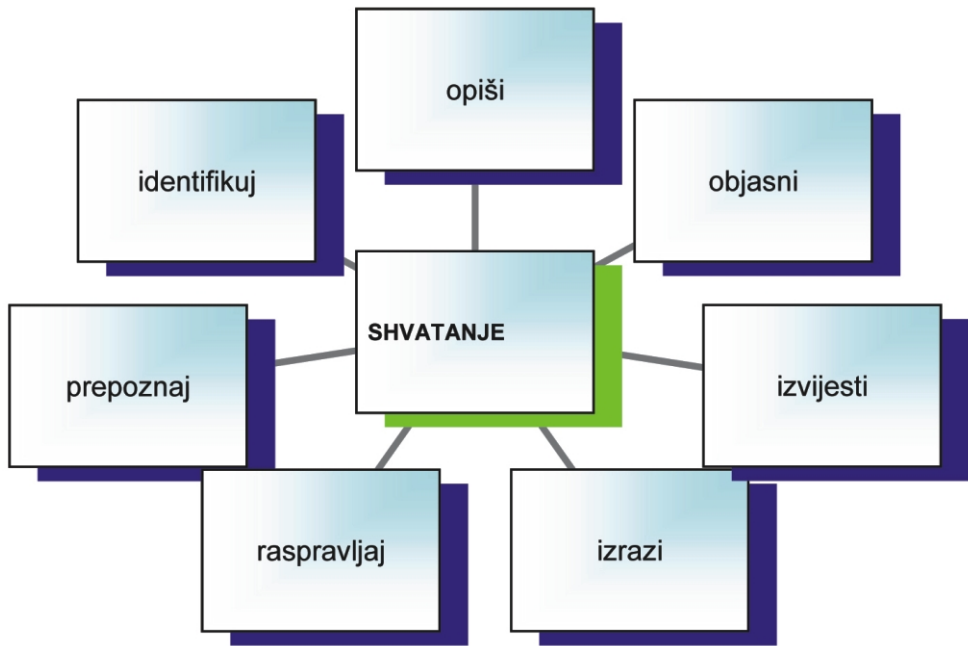

Sve ove kategorije navedene su tako da su prvo dati jednostavniji, a zatim sve složeniji oblici ponašanja.

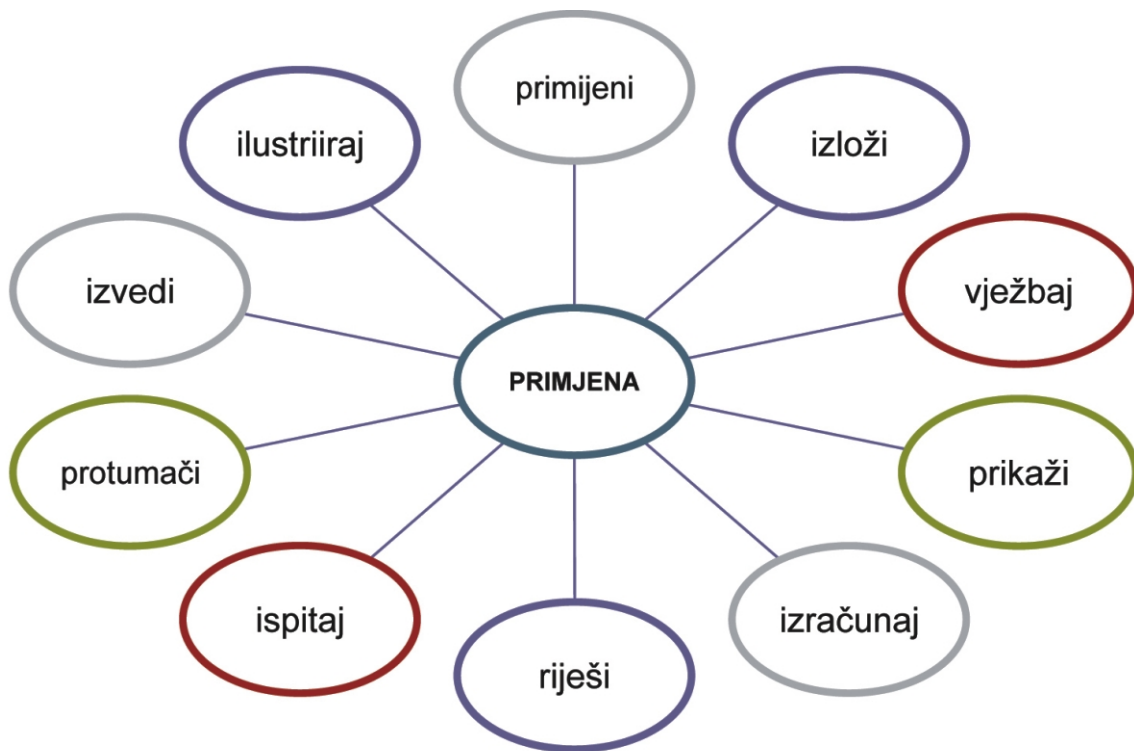
2

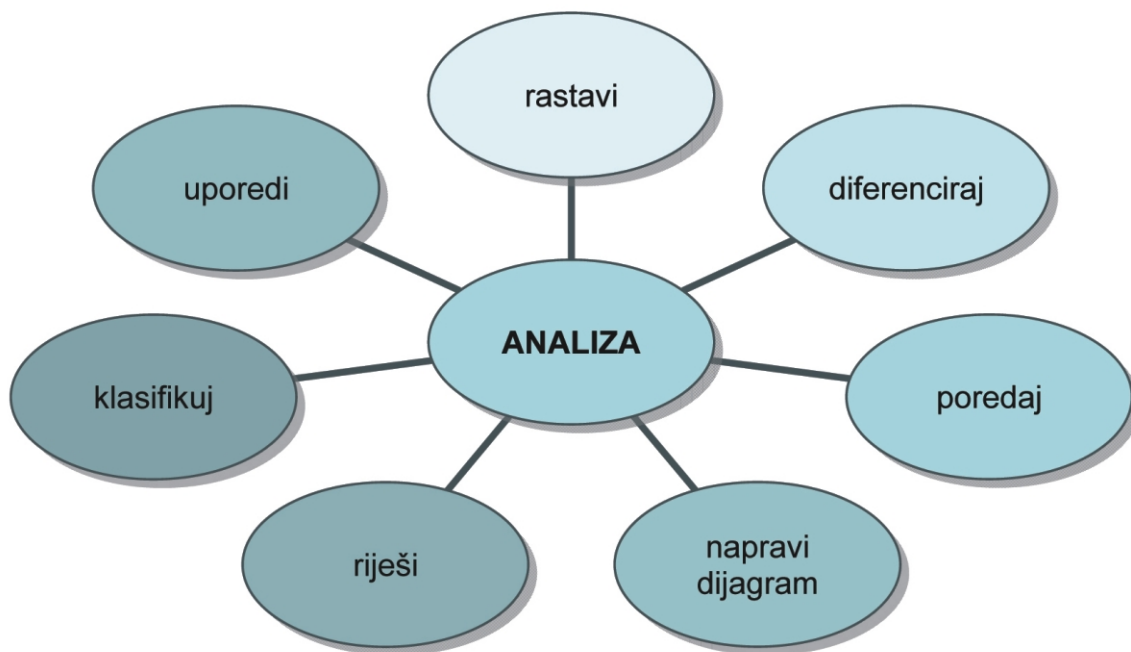
Znanje

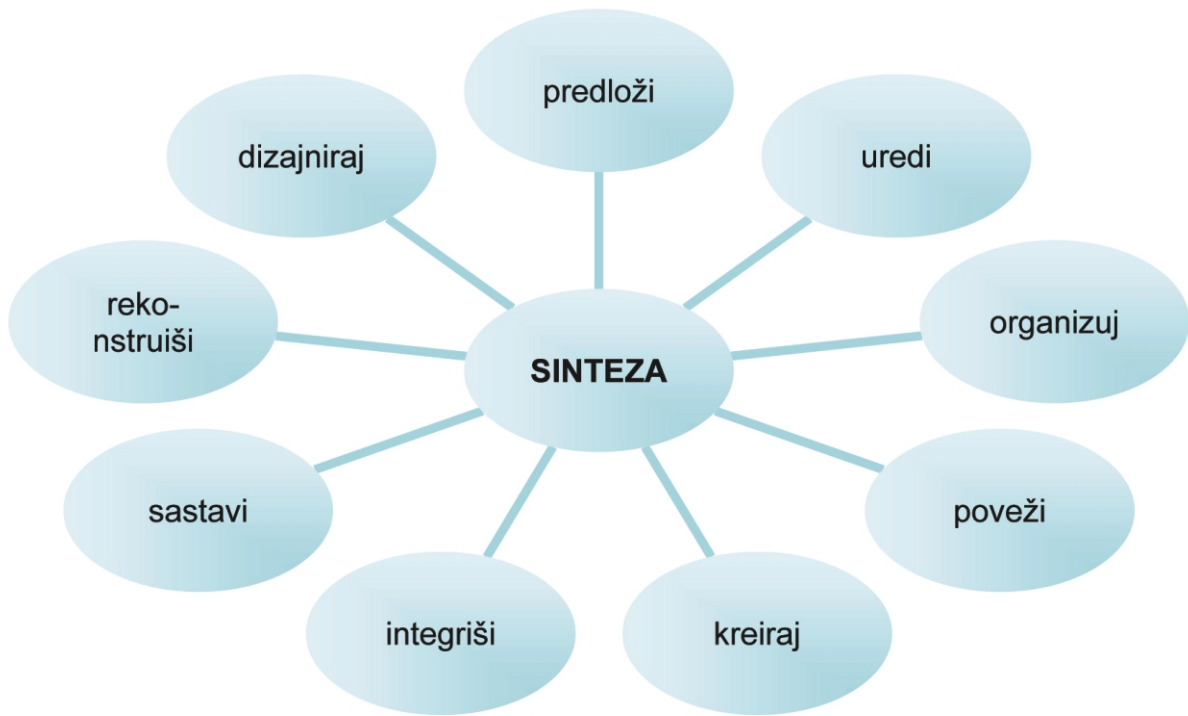
Shvatanje

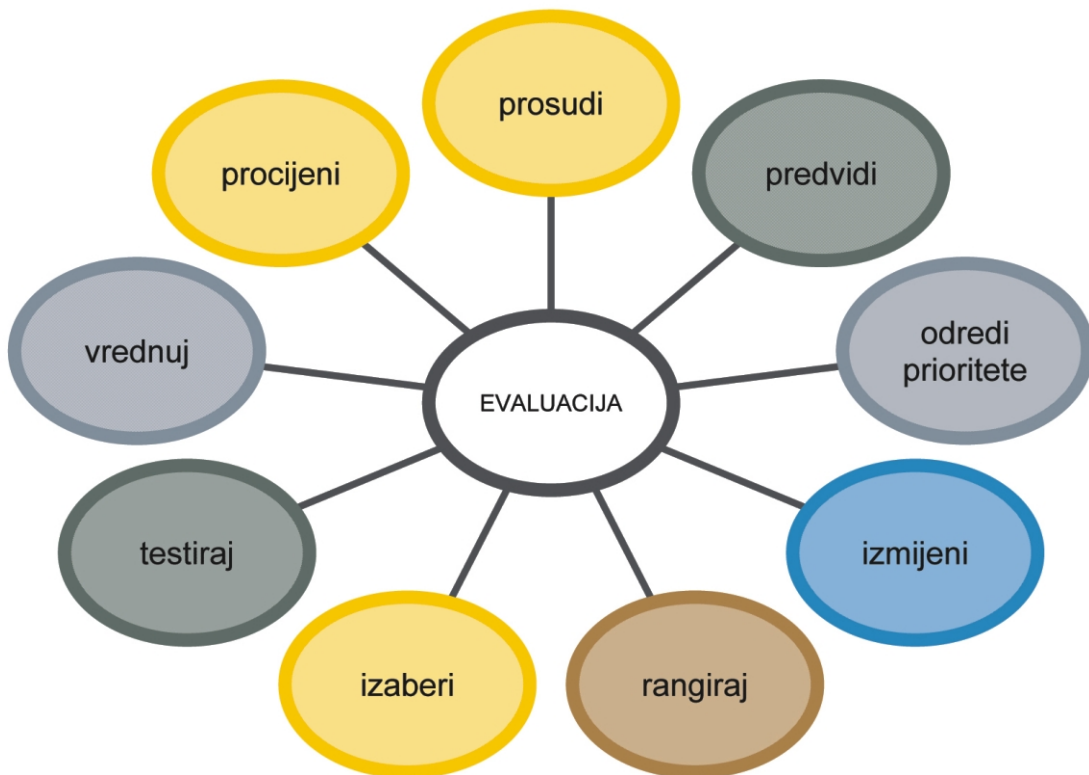
Primjena

Analiza

Sinteza

Evaluacija

■ Aktivnosti nastavnika i učenika u primjeni Blumove taksonomije

Oblast taksonomije	Šta radi nastavnik	Šta radi učenik
Znanje	usmjerava govori ispituje	odgovara pamti prepoznaje
Shvatanje	demonstrira sluša poređi ispituje	prevodi objašnjava demonstrira interpretira
Primjena	pokazuje pomaže posmatra kritikuje	rješava probleme demonstrira upotrebu znanja konstruiše
Analiza	upravlja i usmjerava aktivnost	diskutuje otkriva navodi (primjere) analizira
Sinteza	analizira i vrednuje	diskutuje uopštava poređi suprotstavlja apstrahuje
Evaluacija	objašnjava analizira vrednuje	sudi diskutuje razvija kriterijume

■ Primjeri pitanja za nivoe Blumove kognitivne klasifikacije

Primjeri:

/Znanje/

1. Esej je:
 - a) grčki filozof
 - b) rimski književnik
 - c) dosije zaposlenog radnika
 - d) književna vrsta teksta
 - e) dnevnik
 - f) autobiografija
 - g) eskimsko jelo
2. Pojmovima **violina, viola, violončelo i kontrabas** navedi zajednički rodni pojam

3. Koji su pojmovi pozitivni u odnosu na sljedeće negativne pojmove:
 - bezakonje _____

- antidemokratski _____
- iracionalno _____

4. Stručnjak koji pravi nacрте za izgradnju kuća zove se:
- a) zidar
 - b) stolar
 - c) građevinar
 - d) arhitekt
 - e) elektroinžinjer
5. Biološka nauka koja se bavi strukturom živih organizama zove se:
- a) anatomija
 - b) ekologija
 - c) patologija
 - d) fiziologija
 - e) embriologija

PRIMJERI

/Shvatanje/

1. Narodnom izrekom "ispeci pa reci" želi se reći:
 - a) Nemoj nikoga da uvrijediš riječima.
 - b) Nemoj da govoriš ako nemaš šta pametno reći.
 - c) Pripremi jelo pa onda zovi na ručak.
 - d) Prije nego bilo šta (da) kažeš, dobro o tome razmisli.
 - e) Prije nego li je jelo gotovo, ne zovi na ručak.
2. Objasnite šta je $E = mc^2$
3. Sumiraj priču vlastitim riječima.

PRIMJERI

/Primjena/

1. Uključili ste grijalicu i zaključili da ona ne radi.

Koje sve pretpostavke možete da napravite o uzroku ove pojave?
Koja prethodna znanja ćete iskoristiti u ovom slučaju?
Kojim činjenicama biste pokušali provjeriti koja je od navedenih pretpostavki tačna?
2. Kako bi se Pitagorina teorema mogla iskoristiti za mjerenje visine drveta ?

PRIMJERI

/Analiza/

1. Koje su od ovih izjava činjenice, a koje mišljenje ?
2. Kako se glavni lik promijenio nakon tog događaja ?
3. Suprotstavi likove po njihovim osobinama u djelu . . . ?
4. Objasnite nenaglašenu pretpostavku koja podržava ovaj argument.
5. Dužina se odnosi prema metru upravo kao težina prema:
 - centimetru
 - mjeri
 - vagi
 - kilogramu
 - N /njutnu/
6. Aida je starija od Ane. Sanja je starija od Ane. Ana je mlađja od Sanje. Ako su prve dvije tvrdnje tačne, onda je treća:
 - a) tačna
 - b) pogrešna
 - c) neizvjesna
7. Kako uporediti /razlikovati/ _____ ?
8. Koji su to dijelovi ili karakteristike _____ ?
9. Koji su uzroci Francuske revolucije _____ ?

PRIMJERI

/Sinteza/

1. Kako povećati prihode namijenjene za ekološki pokret ?

Koja rješenja predlažete ?

Šta vi predviđate ?

Opiši uopštavanje koje proizilazi iz ovih podataka.

Izvedi zaključak podržan ovim činjenicama.

PRIMJERI

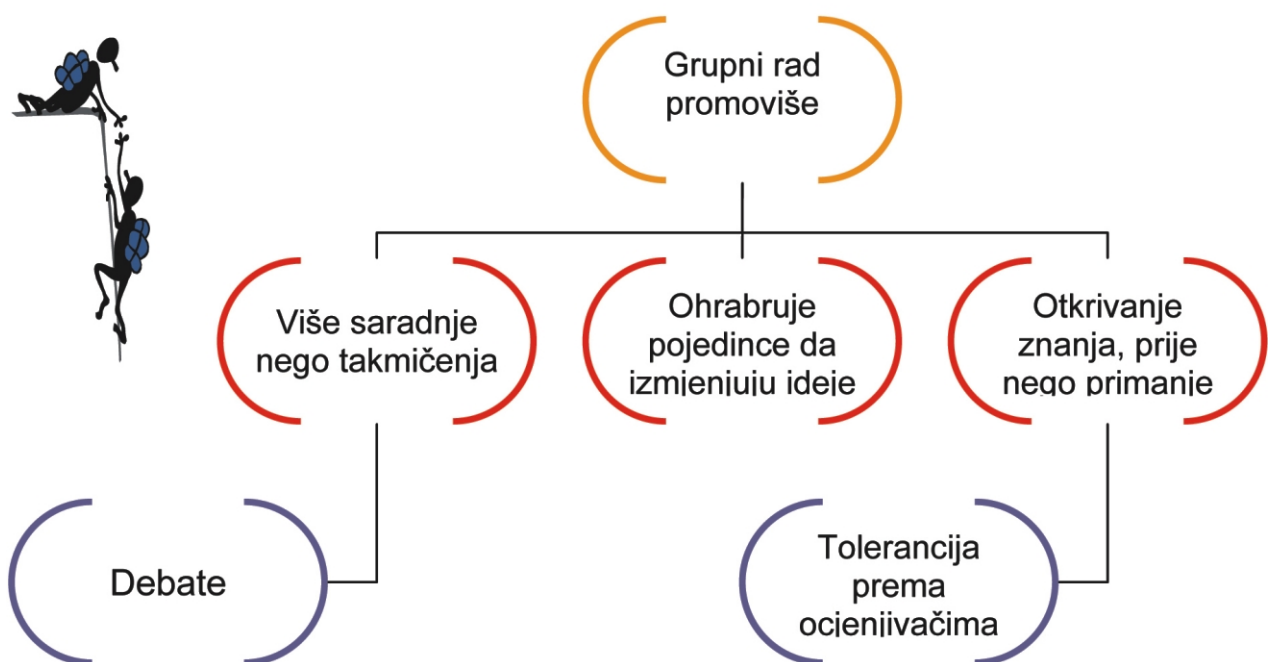
/Evaluacija/

1. Koji je momenat bio najvažniji u priči i zašto ?
2. Šta je najvažnije za uspjeh preduzeća ?

3. Šta biste vi odlučili kada je u pitanju plasman proizvoda u inostranstvo?
4. Koje kriterije biste vi koristili da ocijenite uspjeh proizvodnje ?
5. Da li se slažete sa _____ ?
6. Poredajte po prioritetu _____ ?

2.2. Nastavne metode

■ 2.2.1. Karakteristike grupnog rada

Nema oblika rada koji sam po sebi garantuje siguran uspjeh.

Grupni rad se koristi kada nastavnik ne vodi neposredno cijeli tok nastavnog procesa, nego učenici samostalno rade u grupi, bilo da ponavljaju, vježbaju ili samostalno stiču nova znanja. Uloga nastavnika je više organizatorska jer pruža učenicima izvore, daje im radne zadatke i upute, te omogućuje samostalan rad.

Najteži zadatak nastavnika jeste da odabere nastavne sadržaje podesne za grupni oblik rada, zatim da odabere dovoljno dobre zadatke za grupe koji će motivisati svakog učenika.

Grupni rad se može primjenjivati u različitim fazama nastavnog procesa:

- obrade novog gradiva,
- uvježbavanja,
- sistematizacije,
- primjene naučenog.

Najbolji efekti se postižu ukoliko se kombiniraju različiti oblici rada i različite nastavne metode naprimjer

----- grupni oblik rada

_____ frontalni oblik rada

1. _____

U ovom slučaju na frontalni oblik rada kojim se obrađuje novi sadržaj, nadovezuje se rad u grupama radi utvrđivanja i primjenjivanja.

2. _____

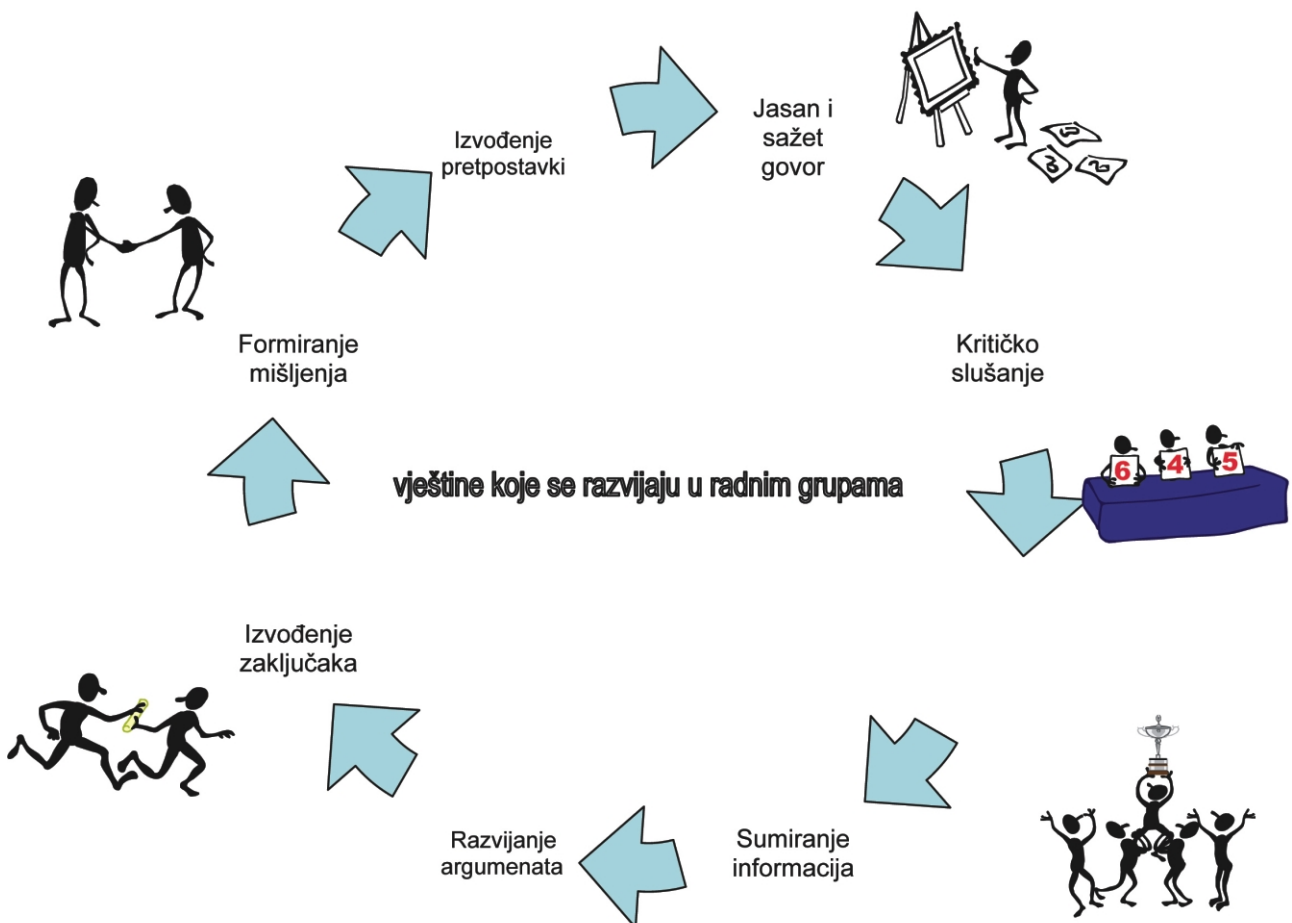
Prikladan je prije obrade neke teme.

3. _____

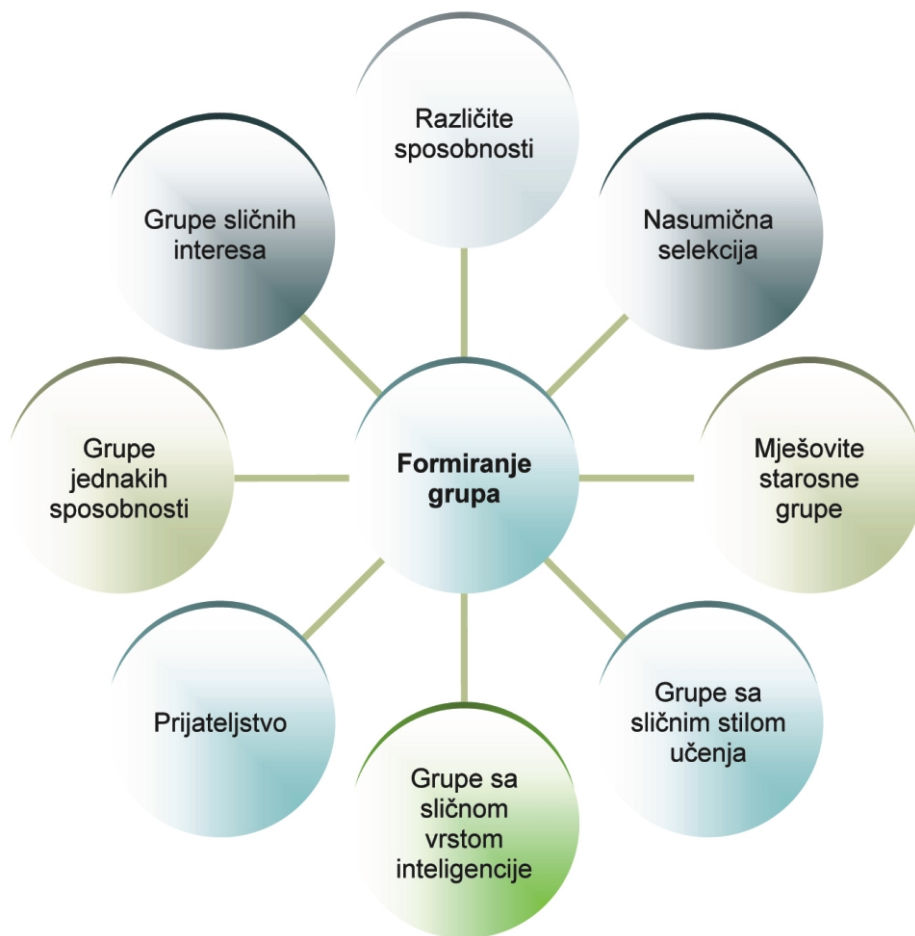
Nastavnik vodi temu do najvišeg momenta, tzv. "prag rješenja", a tada prepušta učenicima da sami pokušaju utvrditi neke činjenice, da sami dođu do nekih rješenja te frontalno sumiraju ista.

4. _____

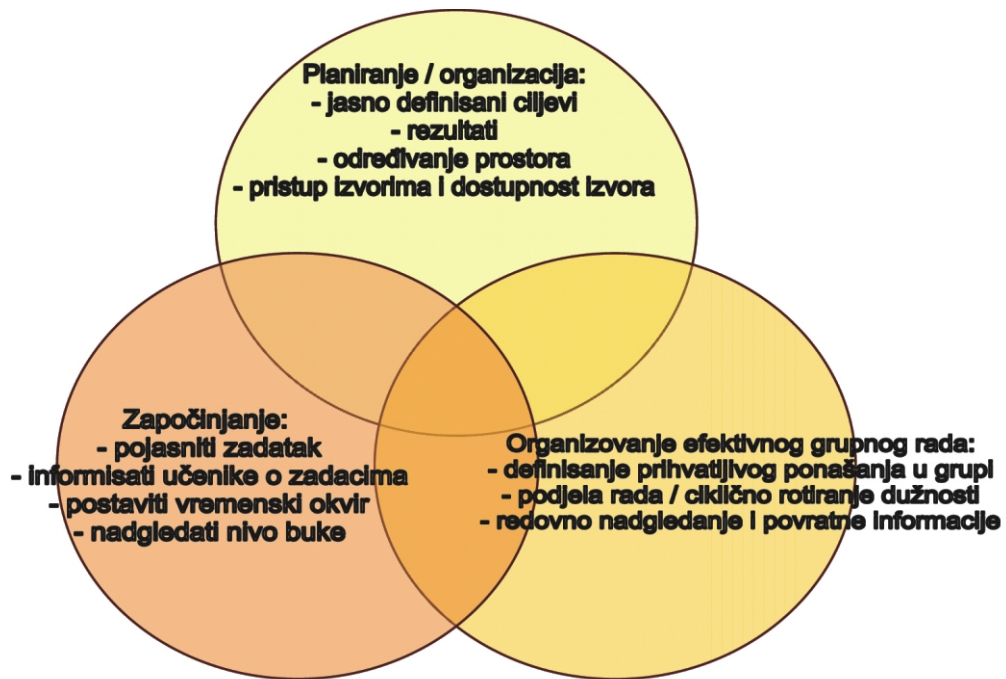
Ovakav način se koristi kada su učenici naviknuti na rad u grupi.

Razlozi negativnog stava učenika prema grupnom radu	Načini otklanjanja zabrinutosti učenika
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Organizovanje rada grupe, ▶ Donošenje zajedničkih odluka, ▶ Podjela zadataka članovima grupe, ▶ Rad sa učenicima koji se "izvlače", ▶ Rad sa dominirajućim članovima grupe, ▶ Rješavanje konflikta unutar grupe. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pomaganje učenicima da razumju kriterije za rezultat rada i procese rada grupe, ▶ Informisanje učenika o načinu mjerenja individualnog doprinosa grupi, ▶ Informisanje učenika o načinu ocjenjivanja pojedinca u grupi.

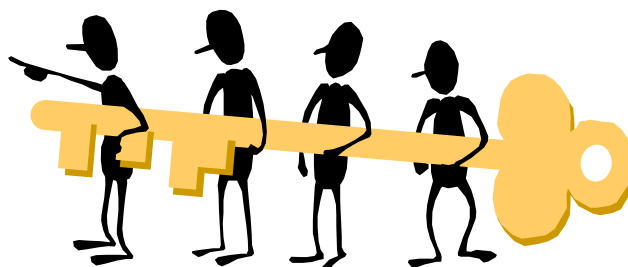

Načini formiranja grupa

Rezultati dobro planiranog i vođenog grupnog rada su:

- razmjena ideja, informacija, iskustava. . . ,
- saradnja, dopunjavanje,
- konfrontacija, intelektualni konflikt i sučeljavanje,
- argumentovani dijalog (diskusije, polemike. . .),
- igranje uloga i rotacija uloga,
- inicijativa sa jedne strane i odgovori sa druge strane (učenici),
- zajedničko donošenje odluka uz raspravu,
- zajedničko definiranje nekog stanovišta,
- stvaranje zajedničkih produkata (tekst, crtež, model),
- podjela uloga u zajedničkoj aktivnosti,
- razvijanje smisla za humor.

■ 2.2.2. Moždana oluja – "Brainstorming"

Etimologija pojma:

- **Brain - mozak**
- **Storm - oluja**

Postoji mnogo definicija moždane oluje, ali je najprihvatljivija ona koja kaže da je moždana oluja:

- situacija gdje jedna grupa zajedno, nakon iznošenja pojedinačnih ideja, dolazi do nove **ZAJEDNIČKE IDEJE**.

Istorijski razvoj moždane oluje:

Alex Osborne, državni službenik u Americi 1941. godine, smatrao je da radni sastanci trebaju biti ispunjeni novim idejama. Međutim, to nije bilo moguće jer su propisi ograničavali te slobode. Shvatio je da se mora uvesti postupak razmišljanja kod iznošenja ideja i usporedio je to sa « olujom u mozgu » koju ništa ne može zaustaviti. Tako je nastao termin « brainstorming ». Metoda je zamišljena kao konferencijska tehnika gdje grupa pokušava da riješi specifičan problem iznošenjem svih mogućih spontanih ideja. Koristeći ova nova pravila ljudi su shvatili da se do rješenja dolazi lakše i brže, da su dogovori manje stresni i da je to postupak kada u razmišljanju o različitim segmentima života dolazi do izražaja **KREATIVNOST**.

Od 1941. godine ova tehnika se primjenjuje širom svijeta.

To je zapravo intenzivno grupno razmjenjivanje ideja, metoda aktivnog učenja u kojoj grupa predloži, generalizira veliki broj ideja u kratkom vremenu. Ona aktivno angažuje učenike u procesu učenja i podstiče puno učešće, s obzirom na to da ideja jedne osobe podstiče ideje drugih.

Učenici u grupi naizmjenično saopštavaju svoje prijedloge koji se bilježe. Na osnovu zabilježenih prijedloga, tj. ideja dolazi se do najboljeg rješenja. Ideje se nikad ne kritikuju naglas, već se na kraju izvrši evaluacija i prioritizacija ideja!

Osnovna pravila moždane oluje su:

- sve ideje jednako vrednovati
- nije dozvoljeno kritikovati predloženo
- ne prekidati druge dok iznose ideje
- ne ocjenjivati predloženo

Nastavnik unaprijed definiše temu ili pitanje, te usmjerava i vodi aktivnost, ograničavajući vrijeme na pet do deset minuta. Ova metoda može biti korištena u različitim okolnostima, npr. da bi se ponovila tematska jedinica, da bi se napravio uvod u neku tematsku jedinicu ili jednostavno da bi se riješio neki problem.

Način izvođenja moždane oluje:

■ METOD I

Jedna tema za cijelu grupu

- nastavnik započinje proces pitajući sve učenike u razredu da mu o jednoj određenoj temi kažu sve što znaju i što im prvo padne na pamet
- sve su ideje dozvoljene, važno je da se ideje stalno javljaju i iznose
- niko ne smije komentarisati, kritikovati ideju drugoga;
- sve što se predloži, nastavnik bilježi na papirima, školskoj tabli ili grafoskopu
- kada se završi iznošenje ideja, one se mogu svrstati u kategorije ili grupe.

■ METOD II

Različite teme različitim podgrupama

- nastavnik postavi set pitanja (4 do 6) vezanih za istu temu
- veća grupa se podijeli u manje i svakoj se grupi daje jedno pitanje za razmišljanje
- svaka grupa odredi jednu osobu da bilježi njihove ideje i da na kraju izvještava pred svima
- ideje se mogu bilježiti na velikim papirima i prezentirati svima
- nastavnik pomaže rad podgrupa, krećući se od grupe do grupe.

■ 2.2.3. Aktivno slušanje

U razvoju komunikacijskih sposobnosti slušanje zauzima ravnopravno mjesto sa ostalim komunikacijskim vještinama.

Slušanje je sposobnost koja se traži u svim metodologijama učenja. Da bi vaši učenici shvatili kako je aktivno slušanje važno, omogućite im da učestvuju u nekim vježbama slušanja. U takvim aktivnostima mogu uočiti propuste i manjkavosti vlastitog stila slušanja i jačati svijest o značaju razvijanja vještine slušanja.

Vježba slušanja 1.

1. Zamolite četvero učenika da napuste razred, i objasnite da će im biti ispričana priča kada se vrate u učionicu.
2. Pročitajte priču pred ostatkom razreda.
3. Zamolite prvog učenika da uđe u razred.
4. Odaberite nekog učenika iz razreda da kolegi koji je ušao, prepriča priču, a ostale zamolite da pažljivo slušaju.

5. Nastavite isti proces sa učenicima koji su bili izašli iz razreda (2, 3, 4) na način da učenik 1 ispriča priču učeniku 2 itd.
6. Ponovo pročitajte priču pred cijelim razredom i pristupite popunjavanju radnog obrasca za vježbu slušanja.

Priča

Damir Jarni i Violeta Rot su vozili bicikle do škole, u ponedjeljak 18 februara. Damir je vozio crno-srebrni "mont bajk" Pežo, a Violetu je oborio motorista koji je velikom brzinom vozio motor "Suzuki", registracije 581 J 493. Violeta je ležala krvareći, njena knjiga fizike, plavi fascikl i olovke su bile razasute. Gđa. Držić je prolazila te je nazvala hitnu pomoć. U rano kišno jutro, dok su psi lajali, u daljini se mogla čuti sirena ambulantnih kola.

Radni obrazac za vježbu slušanja

1. Kako se priča promijenila iz početne verzije u posljednju ispričanu verziju?
2. Šta je činilo priču teškom za pamćenje?
3. Nabroji tri ključne tačke cijele priče!
 - (I) _____
 - (II) _____
 - (III) _____
4. Jeste li mogli koristiti neku od dolje navedenih tehnika da vam pomognu u pamćenju priče?

Mentalna mapa	
Linija priče	
Pravljenjem crtica/alineja	
Vizualiziranjem	
Verbaliziranjem	
Ostalo	

Verbalne sposobnosti slušanja

Rezimiranje

Sažimajući nekoliko stvari zajedno govornik pravi jednu izjavu. Provjerite je li sažetak dovoljno precizan.

Primjer: "Dakle, tri stvari koje pominjete su: pod jedan. . . , dva. . . i tri. . . ?"

Pojašnjavanje

Provjerite je li ono što je rečeno dobro shvaćeno, npr. : činjenice, mišljenja, odluke, red događanja.

Primjer: "Dakle, ono što vi kažete jeste da nećete moći to napraviti u petak, jer imate druge obaveze"

□ Razmišljanje

Prikupljati eksplicitna ili implicitna osjećanja, koje je pokazao govornik i demonstrirati razumijevanje i prihvatanje osjećanja.

Primjer: "Zvuči kao da ste se veoma dobro proveli."

□ Parafraziranje

Ponavljati mali dio onoga što je rekao govornik, njegovim ili sličnim riječima. Ovo odmah podstiče ljude da nastave dalje

"Dakle, to što se događalo na poslu vas je zbunjivalo".

□ Objašnjavanje

Dodatno objasniti ono što je čuo.

Primjer: "Može biti da je to što se desilo ... ?"

□ Pitanja sa otvorenim odgovorom

Postavljati (sa)govorniku pitanja koja će podstaknuti otvoren odgovor.

Primjer: "Šta se onda desilo?" ili "Kako se to odrazilo na tebe?"

Uočite razliku između ovakvih pitanja i pitanja koja samo traže odgovor sa da ili ne, npr. : "Jesi li se prepao?", "Da li si ti onda otišla?"

□ Podsticanje

Uključuje zahvaljivanje osobi za njen doprinos.

Primjer: "Ovo je zbilja bio koristan doprinos, hvala vam."

ili

Koristiti znakove govora da se pokaže razumijevanje onoga što je rečeno. Ovo služi kao indikator da se nastavi, da je slušalac spreman još da sluša.

Primjer: "Mmmm...uh, hm, aha, jeste, da, da..."

□ Tišina

Tišina . . . prije nego obučavatelj počne govoriti. Ovo može podstaći govornika da nastavi, a može značiti i da se prihvata ono što je rečeno.

□ Povezivanje

Obučavatelj može povezivati izjave/pitanja/komentare kratkim rečenicama kojima potvrđuje interes i daje podršku i podsticaj da se nastavi.

Primjer: "I, onda?"

Neverbalne sposobnosti slušanja

Izraz lica

Naše lice odaje emocije. Obučavatelj bi trebao znati koje emocije želi pokazati.

Kontakt očima

Pokažite interes, podstaknete govornika da nastavi i podržite ga (očima).

Govor tijela

Način na koji obučavatelj stoji, sjedi, drži tijelo, šalje poruku o zainteresovanosti ili o dosadi. Kada sluša nekoga, obučavatelj se treba lagano usmjeriti prema osobi, okrećući se govorniku, pokazujući miran i pažljiv stav.

Geste

Geste koje su od pomoći:

- otvoreni kružni pokreti rukama podstiču učešće
- otvorene ruke dok se postavljaju pitanja ili nešto razjašnjava
- otvorene ruke ili dlanovi prema govorniku kao da kažu 'a sada vi'
- klimanje glavom ohrabruje osobu da nastavi govoriti.

Međusobna udaljenost

Ostavite dovoljnu udaljenost između govornika i slušaoca. Nedostatak prostora ili preveliko približavanje može izazvati neugodu. Ukoliko se nekome previše približite, može se početi odmicati kako bi održao svoj lični prostor sigurnim.

Vremensko planiranje

Ne prekidajte sagovornika nepotrebno. Koristeći kombinaciju verbalnih i neverbalnih sposobnosti aktivnog slušanja, obučavatelj može pravilno prosuditi kada je najbolje prekinuti sagovornika.

NEVERBALNE SPOSOBNOSTI SLUŠANJA SU DJELOTVORNE KADA SE KORISTE ZAJEDNO S VERBALNIM SPOSOBNOSTIMA I ISTOVREMENO POJAČAVAJU NJIHOV EFEKAT.

Zamke aktivnog slušanja:

- preveliko analiziranje,
- ponavljanje,

- dodavanje/preuveličavanje,
- propusti,
- pretjerivanje,
- nipodaštavanje,
- požurivanje,
- zadržavanje.

■ 2.2.4. Intervju

Intervju je tematski unaprijed pripremljen razgovor između intervjuiste i intervjuisanog s ciljem da se pribave iskazi i stavovi o određenom problemu (u prevodu znači razgovor, ispitivanje).

Intervju je tehnika koju učenici koriste kada istražuju neke informacije.

Vrste intervjuja

□ Sa stanovišta broja ispitanika:

- individualni,
- grupni.

□ Sa stanovišta cilja istraživanja:

- dijagnostički (utvrđuje se stanje neke pojave)
- terapijski (cilj razgovora je otklanjanje otkrivenih pojava, stanja)
- gnoseološki (cilj razgovora je utvrđivanje uzročno-posljedičnih veza, pojava, stanja i zakonitosti ponašanja).

□ Prema sadržaju i toku intervju dijelimo na:

- Vezani intervju
 - ▶ pitanja su unaprijed precizirana,
 - ▶ analitičkog je karaktera,
 - ▶ pridržavanje planiranog toka razgovora.
- Slobodni intervju
 - ▶ sadržaj rada utvrđuju se tokom razgovora

Preporuka: Vezani intervju koristiti u nastavnom procesu

S obzirom na način na koji se dolazi do podataka intervju može biti:

- direktni (direktno se razgovara sa ispitanikom/cima),
- indirektni (razgovor s licima iz njegove/ njihove okoline).

<p>Prednosti intervjua</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ neposredan kontakt ▶ prilagodljivost pojedincima ▶ ilustriranost posmatranja ▶ individualna orijentisanost ▶ mogućnost komunikacije 	<p>Nedostaci intervjua</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ zanemaren osnovni faktor istraživanja - "važniji" istraživač nego ispitanik ▶ jednostrano prikupljanje podataka ▶ vremenski neekonomičan ▶ nepredvidivost toka razgovora
---	---

Za primjenu intervjua potrebna je odgovarajuća priprema.

Koraci tokom rada:

- **Priprema**
 - Koje su mi informacije potrebne?
 - Ko mi može obezbijediti tu informaciju?

- **Učenik treba:**
 - Ugovoriti sastanak sa osobom koju će intervjuisati (lično, telefonskim razgovorom itd.), dogovarajući vrijeme, mjesto i datum intervjua,
 - Napisati pitanja unaprijed, ali i biti spreman da postavi i neka neplanirana pitanja,
 - Odlučiti kako da zabilježi intervju (diktafon, zabilješke),
 - Unaprijed, sa nekom osobom isprobati pitanja.

Vođenje intervjua

- **Učenik treba:**
 - Stići tačno na vrijeme
 - Pristojno pozdraviti osobu koju će intervjuisati
 - Pitati pripremljena pitanja
 - Dozvoliti da razgovor teče prirodno
 - Zabilježiti intervju uz prethodni pristanak intervjuisanog
 - Završiti u dogovoreno vrijeme
 - Zahvaliti intervjuisanom.

Evaluacija

- **Učenik treba:**
 - Srediti dobijene podatke
 - Odlučiti kako da iskoristi dobijene informacije, npr. : da li ispričati priču, koristiti navode, imenovati intervjuisanu osobu itd.

- **Upitati se šta je bilo dobro:**
 - Da li sam dobio/la informacije koje sam želio/željela?
 - Da li sam postavio/la dobra pitanja?
 - Jesam li mogao/la uraditi nešto bolje?
 - Kako mogu iskoristiti ove informacije za svoj zadatak, učenje?

- **Kod provođenja intervjua treba uvažavati sljedeća pravila:**
 - podsticati ispitanika da govori,
 - strpljivo slušati ispitanika,
 - steći povjerenje ispitanika,
 - vješto prelaziti s pitanja na pitanje,
 - ispitivač ne smije prebrzo generalizirati,
 - predvidjeti trajanje intervjua,
 - prikupiti podatke o ispitaniku radi kontrole odgovora i izrade plana intervjuisanja,
 - interpretirati odgovore na općem ispitanikovom nivou (obrazovanje, dob, pol...).

Intervju može trajati od nekoliko minuta do nekoliko sati.

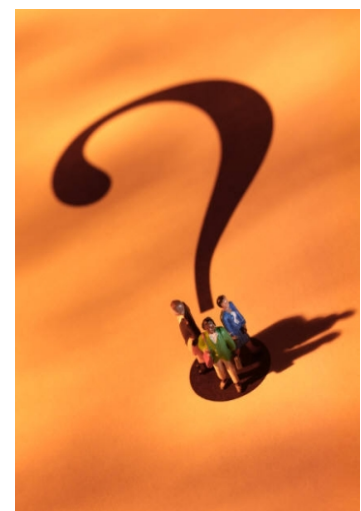
■ 2.2.5. Upitnik

Upitnik je lista ili set pitanja koja su napisana sa ostavljenim prostorom za odgovore!

Ova metoda koristi se da bi se dobile određene informacije od ljudi o nekom problemu (stanju, događaju, nizu događaja, odnosa, stavova i sl.).

Ista pitanja daju se većem broju ljudi (ispitanici - respondenti), svaka osoba daje svoje odgovore. Odgovori se na kraju sumiraju u formi izvještaja!

Upitnik se može popunjavati na više načina:

- razgovor licem u lice,
- telefonski,
- pismeno,
- internet.

Pri planiranju i izradi upitnika treba voditi računa o sljedećem:

- šta želite naučiti/pronaći (koji su ciljevi),
- koga ćete pitati da popuni upitnik,
- koliko ljudi treba da popuni upitnik,
- način popunjavanja upitnika,
- koja ćete pitanja postaviti,
- ranije testirati upitnik da budete sigurni da će funkcionisati,
- kada ćete početi sa popunjavanjem upitnika i kada treba sve biti završeno,
- šta ćete napraviti kada dobijete popunjene upitnike, kako ćete sumirati
- odgovore i napisati izvještaj.

Pitanja u upitniku mogu biti:

- zatvorenog tipa (pitanja sa mogućnošću izbora odgovora),
- otvorenog tipa (odgovor se slobodno formulira od strane ispitanika),
- kombinovana.

Primjeri nekih mogućih tipova pitanja

■ pitanja sa mogućnošću izbora odgovora

Da li od svakog pisca iz programa književnosti pročitaš neko djelo:
 uvijek pročitam _____
 ponekad pročitam _____
 nikad ne pročitam _____

■ otvoreni odgovor (numerički)

Koliki je vaš nedjeljni džeparac? _____

■ otvoreni odgovor

Kako bi ova škola mogla popraviti uslove za kulturno zabavni život učenika?

■ ocjenjivačko pitanje

Kako biste ocijenili usluge koje pruža školska pekara/slastičarnica/prodavnica?

odlično _____
 dobro _____
 pristojno _____
 loše _____

■ **gradirajuća pitanja:**

Na skali od 1 do 5 (gdje je 5 najviše, a 1 najmanje),
procijenite svoj interes za svaki od navedenih predmeta?

- maternji jezik 1 2 3 4 5

- matematika 1 2 3 4 5

- strani jezik 1 2 3 4 5

■ **kombinirana pitanja**

Ako prilikom čitanja naiđeš na nepoznatu riječ, onda pomoć tražiš:

od predmetnog nastavnika _____

roditelja _____

od drugova _____

Upitnik - plan rada

Ime i prezime učenika _____

datum: _____

1. Navedite šta očekujete da ćete naučiti ili saznati putem ovog upitnika?

2. Koga ćete zamoliti da popuni upitnik? Navedite, npr.: starosnu dob grupe,
pol, zaposleni, nezaposleni itd.

3. Zašto ste odabrali baš ovu grupu?

4. Koliko ljudi ćete zamoliti da popuni upitnik?

5. Zašto baš toliki broj?

6. Koji ćete metod rada koristiti u popunjavanju upitnika?

7. Zašto ste odabrali baš ovaj metod?

8. Koliko će pitanja sadržavati upitnik?

9. Koja ćete konkretno pitanja postaviti?

- a) _____
- b) _____
- c) _____
- d) _____ itd.

10. Koja od ovih pitanja su sa otvorenim odgovorom, a koja su zatvorena?

11. Kako ćete unaprijed testirati upitnik?

12. Kada ćete početi sa popunjavanjem upitnika?

13. Do kada se upitnik mora popuniti?

14. Kako ćete sumirati dobijene odgovore?

■ 2.2.6. Anketa

Ova metoda podrazumijeva postupak prikupljanja informacija o različitim pojavama primjenom anketnog lista. Ispitanici izražavaju svoje stavove i daju tražene informacije biranjem ponuđenih alternativa ili upisivanjem svojih odgovora.

Za uspješno provođenje ankete potrebno je utvrditi cilj ankete.

Anketni list je instrument prikupljanja podataka pomoću koga se vrši anketiranje, sadrži:

▶ uvod	<ul style="list-style-type: none">• ispitanik se upoznaje sa svrhom ankete• obavještava se da je anketa anonimna• upućuje se o načinu odgovaranja na anketna pitanja
▶ niz anketnih pitanja	<ul style="list-style-type: none">• na niz anketnih pitanja u pismenoj formi odgovara određeni uzorak ispitanika• ispitanici mogu biti sve kategorije građana grupisanih po određenom kriterijumu• sadržaji anketnih pitanja zavise od vrste podataka koji se traže• mogu se odnositi na lični status ispitanika• mogu se odnositi i na njihovo mišljenje o određenim pojavama• mišljenje ispitanika ocjenjuje se subjektivnim stavovima, sudovima, željama i interesovanjima• voditi računa da li ispitanici raspolažu podacima koje tražimo• anketna pitanja mogu biti otvorenog, zatvorenog i kombinovanog tipa
▶ zahvalnost na saradnji	<ul style="list-style-type: none">• riječi zahvalnosti na saradnji

Prednosti anketiranja:

- jednostavno
- lako
- brzo prikupljanje podataka.

Nedostaci anketiranja:

- nedovoljna sigurnost u autentičnost dobijenih podataka

Kada se opredjeljujemo za javnu, a kada za anonimnu anketu?

Prednost javnoj anketi daje se:

- kada se traže podaci o konkretnim pojedincima i određenim grupama,
- kada se žele uporediti određeni pojedinci i grupe,
- ako postoji opasnost da se anketa ne shvati ozbiljno.

U svim drugim slučajevima anketa može biti anonimna.

Anketomanija je pojava pretjerane i nekritične upotrebe ankete. Pojavljuje se naročito pri primjeni ankete za prikupljanje podataka koji nisu nužni ili se mogu prikupiti na drugi način, npr. iz dokumentacije.

Posebna lica, anketari, pitanja iz upitnika ispitanicima postavljaju usmeno.

Pitanja se postavljaju samo onim ispitanicima koji čine predviđeni uzorak.

■ 2.2.7. Posjetilac u razredu

Svrha - cilj

Posjetilac može biti pozvan u razred kao stručnjak u određenoj oblasti. Preporučljivo je dati posjetiocu informacije o učenicima, šta oni uče, dokle su stigli, starosnu dob učenika, formu posjete (da li su to npr. pitanja i odgovori, prezentacija). Pitanja i odgovori su bolji za uključivanje učenika u aktivnost.

Planiranje

- Koga pozivamo u posjet i s kojom svrhom ?
- Kako obavljamo pozivanje – telefonom, pismeno itd ?
- Ko je odgovoran za pozivanje ?
- Da li posjetilac traži neke posebne informacije o razredu, npr. koliko učenici znaju o tematici ?
- Gdje se sastajemo – prostorija ?
- Koje vrijeme odgovara posjetiocu i razredu ?
- Ko će sačekati posjetioca na ulazu u školu ?
- Kako ćemo organizirati sjedenje u prostoriji ?
- Da li ćemo ponuditi osvježenje ? Ukoliko hoćemo, ko je za to odgovoran ?

Tokom posjete

- Ko postavlja pitanja? Kojim redoslijedom?
- Možemo li osigurati da svi nešto kažu, čak i oni najstidljiviji učenici? Kako ćemo im pomoći u tome?
- Kako izbjeći da neki dominiraju situacijom ?
- Možemo li postavljati lična pitanja? Usudujemo li se pitati o. . .
- Hoćemo li praviti zabilješke dok posjetilac govori?
- Hoćemo li snimati – video – audio?

Evaluacija

- Šta smo naučili putem ove aktivnosti?
- Da li smo dobili informacije koje smo tražili?
- Da li smo se pridržavali naših pitanja?
- Šta je bilo dobro?
- Je li bilo nekih poteškoća?
- Jesu li svi aktivno učestvovali ?
- Ima li nekih pitanja koja smo propustili?
- Što je potrebno zapamtiti za naše buduće aktivnosti?
- Kako ćemo zabilježiti to što smo naučili?
- Ko će napraviti pismo zahvale?
- Kako ćemo to što smo naučili primijeniti na naše učenje – module – zadatke?
- Da li je potrebno raditi još istraživanja na ovu temu?

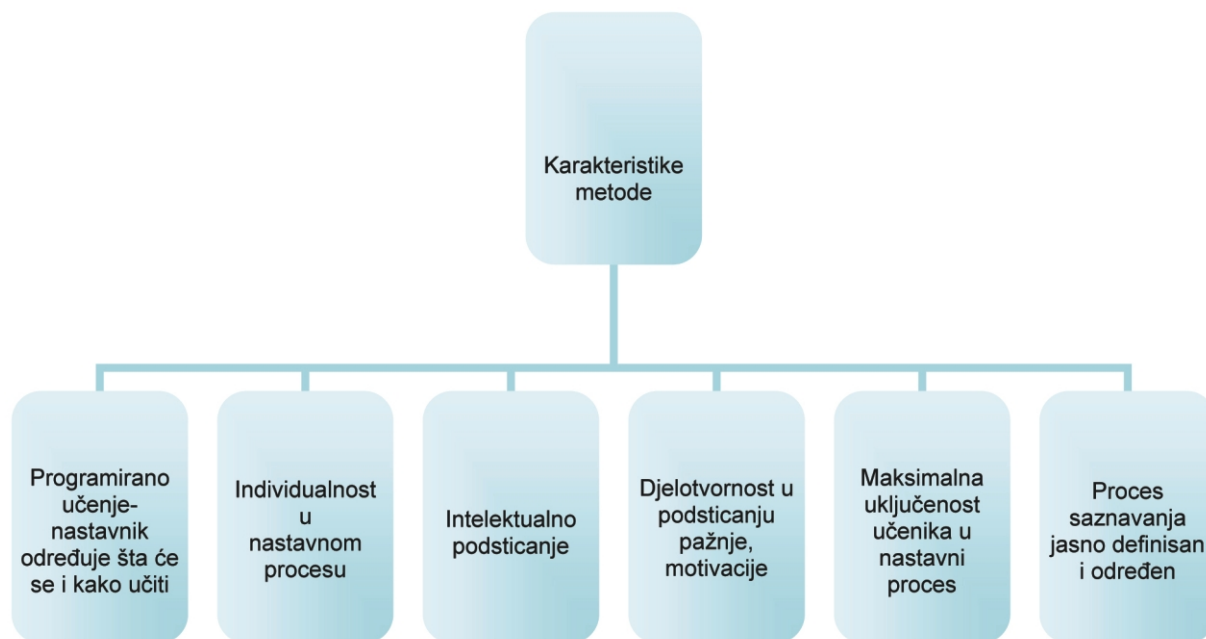
Faze planiranja	Voditi računa o:	Plan aktivnosti Ko će šta raditi ?	Kada ?	Kako ?
Odrediti posjetioca	Imate li određenu temu na umu i jeste li odredili odgovarajuću osobu?			
Predloženo vrijeme, datum i dužina posjete				
Pozvati posjetioca u razred	Telefonom ili pismeno ?			
Potvrditi posjetu	Telefonom ili pismeno ?			
Steći osnovno znanje o temi i posjetiocu	Npr. video, knjige, novine itd. ? Dovoljno da pomogne da se pripreme pitanja ?			
Pripremiti set pitanja	Odlučiti : - Koliko pitanja ? - Tip pitanja ? - Ko će postaviti pitanja ? - Redoslijed pitanja ?			
Dan ranije ponovo potvrditi dolazak posjetioca	Telefonom			
Dočekati posjetioca na ulazu u školu	Kako prepoznati posjetioca ? Pripremiti nekoliko riječi pozdrava.			

Faze planiranja	Voditi računa o:	Plan aktivnosti Ko će šta raditi ?	Kada ?	Kako ?
Predstaviti posjetioca razredu	Npr. pripremiti unaprijed: - ime posjetioca, - koga predstavlja, - tema o kojoj će odgovarati na pitanja, - zahvala za dolazak.			
Zabilježiti sadržaj posjete	Npr. kasetofonom . videom, ili u pisanom formatu ?			
Zahvaliti posjetiocu na kraju posjeta	Unaprijed pripremiti nekoliko riječi zahvale i pokušati navesti dvije, tri važne i interesantne tačke predavanja.			
Dopratiti posjetioca do glavnih izlaznih vrata poslije razgovora	Pripremiti nekoliko riječi za ispraćaj.			
Napisati sažetak posjete i njenog sadržaja	Koje su glavne poente izlaganja posjetioca ?			
Utvrđiti glavne akcente posjete	Npr. - navesti sve što je dobro teklo i zašto, - identificirati šta bi moglo biti rezultat posjete, - navesti koje ste sposobnosti koristili.			
Ustanoviti sve što bi trebalo popraviti sljedeći put kada posjetilac bude pozvan u razred	Ovu listu napomena držite u fajlu .			
Zahvalite posjetiocu nakon posjete	Hoćete li napisati pismo zahvale ?			

■ 2.2.8. Centri učenja

Ova aktivna nastavna metoda funkcioniра po principu:

" ŠTO VIŠE ULOŽIŠ, TO ĆEŠ VIŠE DOBITI!"

Forma centara učenja:

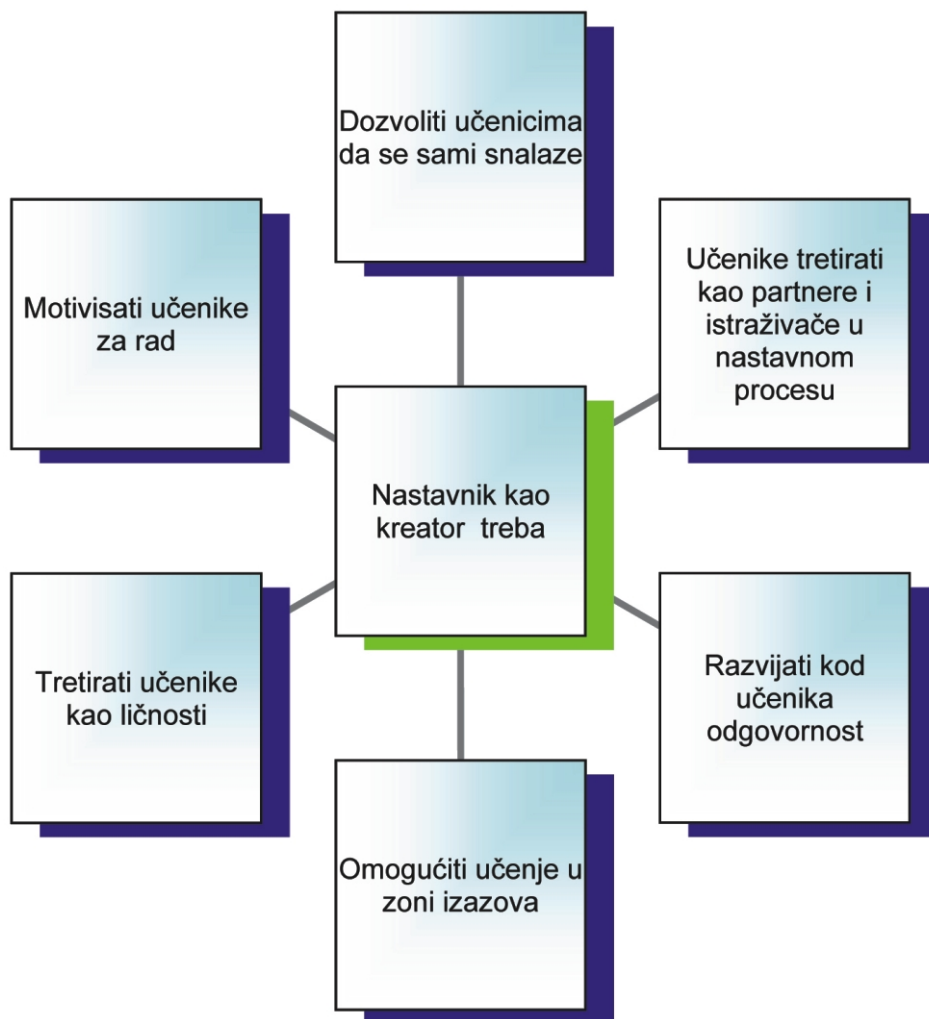
- prave se na kartonu formata A1, A2,
- moraju biti numerisani radi lakše evidencije,
- moraju pratiti zadanu temu,
- mogu da prate nekoliko rezultata učenja neke jedinice unutar modula,
- mogu da sadrže:
 - ▶ vizuelnu simulaciju (crtež, tabelu i sl.),
 - ▶ radni list sa pitanjima uz vizualnu simulaciju,
 - ▶ radni primjer sa pitanjima, a pitanja se baziraju na priloženoj brošuri ili tekstu u kojima učenici treba da potraže informacije,
 - ▶ radni list na kojem je potrebno dopisati pojmove koji nedostaju,
 - ▶ radni list na kojem treba spojiti pojmove,
 - ▶ pjesma sa pitanjima, križaljka, anagram...
- formira se zajednička fascikla koja treba da se popunjava numerisanim radnim papirima A4 formata, koji odgovaraju radnim listovima na posterima
- sadržaj postera koncipirati oko problemskog pitanja
- formira se zajednička fascikla koja koju je potrebno popuniti numerisanim radnim papirima A4 formata, koji odgovaraju radnim listovima na posterima,
- sadržaj postera koncipirati oko problemskog pitanja,
- problemsko pitanje uobličiti tako da tekstualni ili ilustrativni dio bude smislen odgovor na postavljeno pitanje,
- nastavni sadržaj logički strukturirati,
- koraci među logičkim cjelinama moraju biti povezani po sistemu rastuće složenosti,

- radni listovi moraju imati raspon zadataka od jednostavnih do onih koji omogućavaju stvaralačku analizu,
- mora se voditi računa o integraciji sa drugim predmetima i predznanju učenika.

Aktivnost nastavnika

- organizira rad,
- uvažava individualne razlike među učenicima,
- uvažava različite stilove učenja,
- priprema postere i osmišljava njihov sadržaj,
- odmjerava težinu zadataka prema intelektualnom, obrazovnom i motivacijskom nivou učenika,
- objašnjava učenicima princip rada,
- diskutuje sa učenicima koji su obišli jedan centar učenja,
- omogućava učenicima da samostalno rade,
- može prokomentarisati, dodati neki podatak, preformulisati pitanje,
- vodi evidenciju o radnim listovima koje su učenici završili.

Zone učenja primjenom metode centri učenja

Prednosti korištenja centara učenja

- čini nastavni proces dinamičnijim,
- lako se može izraditi u razredu,
- dugotrajni su zbog materijala na kojima se rade,
- prate planiranu temu,
- povećavaju kvalitet znanja učenika,
- učenici su aktivni i samostalni sudionici nastavnog procesa,
- omogućavaju primjenu predznanja i učničkih iskustava,
- razvija se stvaralačko i kreativno mišljenje,
- razvija se osjetljivost i radoznalost za probleme,
- nastavnik nije ograničen sadržajem udžbenika,
- nosilac znanja nije samo nastavnik, nego i učenik.

□ Primjer evidentnog lista nastavnika:

razred:							
	Broj završenih / obavljenih centara aktivnosti						
Ime i prezime učenika							

■ 2.2.9. Projektni metod

Projekat je planirana aktivnost sa tačno određenim početkom i krajem.

□ Karakteristike projektnog metoda:

- Uvažava sve različitosti kod učenika (dob, sposobnosti, motivacija. . .),
- Podstiče samostalnost i kreativnost,
- Navodi učenike na timski rad,
- Razvija komunikacijske sposobnosti,
- Motivise učenike na istraživanje i povezivanje znanja iz više oblasti u jednu smislenu cjelinu.

□ **Zašto učenici vole ovaj metod ?**

- Usvajaju znanje vlastitim tempom,
- Omogućava primjenu ranije stečenih znanja,
- Povezuje teoriju sa praksom,
- Učestvuju u odabiru teme.

□ **Zašto nastavnici ne vole ovaj metod?**

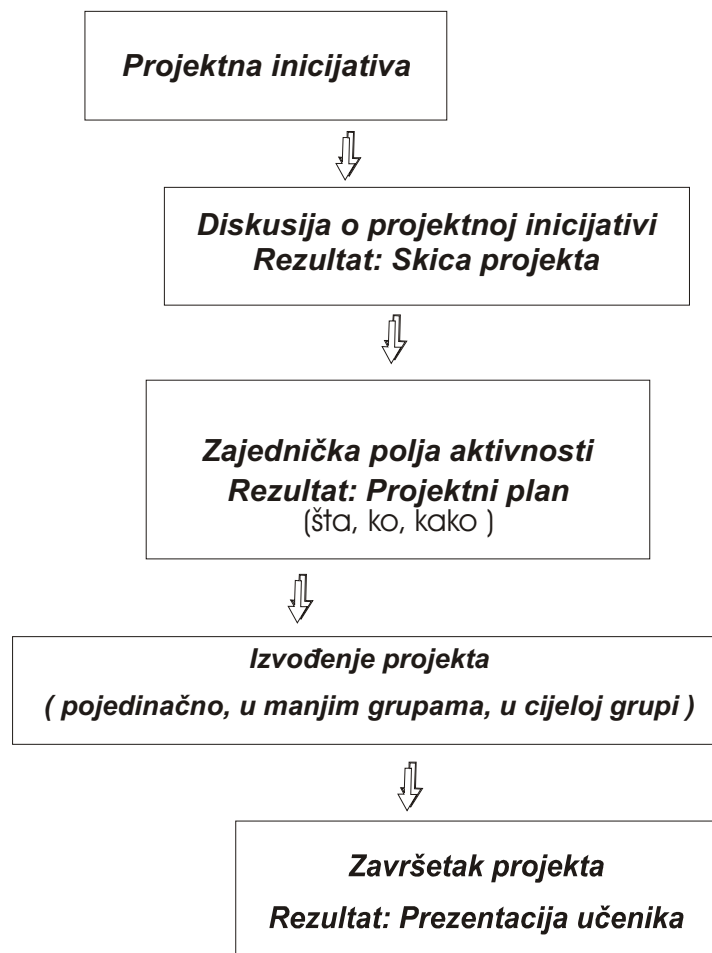
- Obimniji, širi i zahtjevniji oblik rada,
- Nastavnik nije u centru zbivanja,
- Potrebno je pažljivo odabrati i objasniti problem,
- Mora se oslanjati na stečeno znanje učenika,
- Zahtijeva dosta vremena za pripremu i realizaciju, (treba predvidjeti veliki broj mogućih ishoda projekta).

□ **Na šta nastavnici moraju obratiti pažnju ?**

- Učenicima je potrebno objasniti šta će se ocjenjivati, kada i kako,
- Nije prikladan kada su rokovi kratki (bolje je ne započinjati projekat ako niste sigurni da ga možete završiti u predviđenom vremenu),
- Može zahtijevati dodatne troškove.

Faze projektnog metoda

- **Projektna inicijativa**
 - Sadrži okvirno područje rada i širi izbor tema
 - Može biti:
 - ▶ Predložena u NPP
 - ▶ Predlaže predmetni nastavnik

Projektna inicijativa može poticati i od učenika

- **Projektni zadatak**
 - Može biti:
 - ▶ Struktuiran (jako ograničen izbor tema za rad, definisani izvori, metodologija i način prezentacije – kada je vrijeme ograničeno)
 - ▶ Nestruktuiran (učenici samostalno biraju temu, metodologiju rada i način prezentacije)
 - ▶ Polustruktuiran (ponuđen izbor između nekoliko tema, izvora informacija i sl.).
- **Diskusija o projektnoj inicijativi**
 - Rezultat
 - Skica projekta koja sadrži:
 - ▶ Konačnu temu (mora biti uzeta iz polja iskustava učenika i po mogućnosti vezana za stvarne životne probleme, učenicima se mora objasniti svrha projekta kako bi njihov rad i učenje bili smisleniji, ali i kako bi ih nastavnik motivisao),
 - ▶ Izbor strategije za rješavanje problema,
 - ▶ Način formiranja timova,
 - ▶ Način prezentacije . . .
- **Zajednička izrada polja aktivnosti**
 - Rezultat:
 - Projektni plan koji sadrži:
 - ▶ Konkretna zaduženja za pojedine učenike ili manje grupe,
 - ▶ Metodologiju rada,
 - ▶ Terminski plan za svaku aktivnost,
 - ▶ Oblik prezentacije rezultata za svaku aktivnost.

□ Izvođenje projekta

- Razmjena informacija i praćenje rada učenika (nastavnik je stalno prisutan svojim sugestijama, on prati rad učenika i usmjerava ga, odnosno u određenim situacijama može podsticati motivaciju učenika ako projekat dođe u opasnost da se spontano ugasi).

□ Završetak projekta

- Rezultat:
 - ▶ Presentacija učenika (može biti realizirana na različite načine i ovisi o kreativnosti i afinitetima učenika kao i o raspoloživim sredstvima, osim u slučajevima kad se radi o strukturiranim projektima u kojima je unaprijed definiran krajnji rezultat projekta, a samim tim i način prezentacije).

□ Ocjenjivanje projekta

- Detaljno razraditi šta i kako ocjenjivati (o ocjenjivanju treba razgovarati sa učenicima na početku projekta, oni moraju znati šta se ocjenjuje, kada i kako);
- Ako odlučimo ocjenjivati, svi učenici moraju biti ocijenjeni.
- Šta ocjenjivati:
 - ▶ Rezultate do kojih su učenici došli,
 - ▶ Način izvođenja projekta,
 - ▶ Tehnike i metode rada,
 - ▶ Izbor teme,
 - ▶ Složenost izvedenog zadatka,
 - ▶ Tehnička dokumentacija,
 - ▶ Povezivanje i primjena stečenih znanja,
 - ▶ Rad u grupi,
 - ▶ Presentacija.
- Razlozi za ocjenjivanje:
 - ▶ Učenicima treba dati dokaz o postignuću,
 - ▶ Projekt uključuje vještine koje ostale metode zanemaruju,
 - ▶ Ovo je metod učenja kao i svaki drugi, postignuće učenika neće biti ozbiljno tretirano ako se ne dokumentuje,
 - ▶ Učenici imaju pravo diskutovati o vlastitom radu, ali i o radu drugih učenika.
- Razlozi protiv:
 - ▶ Napravljen proizvod ili riješen problem su dovoljni dokazi postignuća,
 - ▶ Ocjena određuje status pojedinca pri izradi projekta,
 - ▶ Teško je razlučiti pojedinačne doprinose od grupnih.

3.
OCJENJIVANJE
I TEHNIKE OCJENJIVANJA

Ocjenjivanje se u okviru novog NPP ne može posmatrati izolovano. Ono podrazumijeva aktivnost koja proizlazi iz kvalitetnog planiranja nastave i u tijesnoj je vezi sa drugim dijelovima modularno oblikovanog programskog sadržaja. Ocjenjivanje je završni dio složenog postupka kojeg nazivamo vrednovanje (evaluacija).

Vrednovanje se sastoji od tri aktivnosti:

- praćenja,
- provjeravanja ili procjenjivanja,
- ocjenjivanja.

Praćenje podrazumijeva niz postupaka kojima se se provjerava usvojenost nekih sadržaja kod učenika, odnos prema nastavi i obavezama (najčešće kao kvalitativne procjene o napredovanju/nazadovanju učenika, aktivnostima, doprinosu itd.),

Provjeravanje ili **procjenjivanje** predstavlja u metodičkom i metodološkom smislu ključni dio vrednovanja i odgovara na pitanje - Šta ocjenjujemo?, određujući time vrstu i količinu sadržaja (najčešće se time zadovoljavaju ciljevi nastave, odnosno sve ono što smo željeli postići s učenicima).

Ocjenjivanje je postupak pridavanja vrijednosti rezultatima različitih tehnika procjenjivanja - u klasičnoj brojčanoj skali od 1 do 5 .

Tehnike ocjenjivanja odgovaraju na pitanje *Kako ocjenjujemo?* Svaki modul ocjenjuje se sa najmanje dvije tehnike ocjenjivanja koje se podudaraju sa očekivanim ciljevima učenja, tj. pokrivaju znanje, vrijednosti i stavove.

U zavisnosti od toga šta je svrha ocjenjivanja, ocjenjivanje zasnovano na rezultatima može se obaviti:

- formativno,
- sumativno (zbirno).

Formativno ocjenjivanje

Svrha formativnog ocjenjivanja je pomoći učenicima da nauče. Proces evaluacije se koristi da "formira" ili razvije učenika. Učenicima se daje šansa da poboljšaju svoju izvedbu tokom formativnog ocjenjivanja. William Spady, američki mislilac, tvorac obrazovanja zasnovanog na rezultatima, kaže: "Sve dok ne zabilježiš konačnu ocjenu učenika, to je formativno ocjenjivanje".

Formativno ocjenjivanje može se obavljati kontinuirano i na kraju perioda.

Sumativno ocjenjivanje

Svrha sumativnog ocjenjivanja je da se procijeni proces učenja na samom kraju. Potrebno je saznati šta učenici znaju, razumiju i mogu uraditi. Koristi se da bi se odlučilo do kojeg je nivoa učenik napredovao. Zato je po svojoj prirodi i procjenjivačko.

Glavni cilj je izgraditi sliku koju imate o svakom učeniku. Ocjenjivanjem se stavlja naglasak na:

- **proces** (npr.: način na koji učenik radi u određenom periodu),
- **krajnji proizvod** (npr. serije zadataka i testova za kraj godine koji određuju sposobnosti učenika).

Poređenje formativnog i sumativnog ocjenjivanja

	Formativno	Sumativno
Vrsta ocjene	▶ tokom procesa	▶ na kraju procesa
Vrste tehnika ocjenjivanja	▶ neformalno promatranje ▶ radni listovi ▶ zadaća ▶ pitanja učenika ▶ kvizovi	▶ formalni testovi ▶ projekti ▶ testovi na kraju modula/polugodišta/godine
Upotreba informacije ocjenjivanja	▶ poboljšati i promijeniti proces dok još uvijek traje	▶ procijeniti krajni uspjeh procesa, ocjene.

Kako razvijati formativno ocjenjivanje i koristiti ga u pravom kontekstu?

Da bi se postiglo da ocjenjivanje preraste u proces - **ocjenjivanje za učenje** ili **ocjenjivanje sa svrhom učenja** - potrebno je obezbijediti:

- markiranje i davanje povratne informacije,
- postavljanje pitanja,
- međusobno ocjenjivanje i samoocjenjivanje.

Nekoliko sugestija nastavniku

- Davanje **povratne informacije**, moguće je obaviti sa četiri vrste povratne informacije:
 - ▶ ocjena,
 - ▶ ocjena i komentar,
 - ▶ komentar,
 - ▶ vratiti zadatak bez komentara i ocjene.

Objašnjenje: Zašto je **kometar** najbolji oblik povratne informacije učeniku? Ako mu se uputi - ocjena i komentar, ocjenu će komentarisati, a na komentar se ne osvrće.

□ **Upotreba pitanja**

Dobro pitanje:

- podstiče razmišljanje,
- izazove diskusiju,
- svaki učenik osjeća da može dati odgovor.

□ **Obuka učenika u samoocjenjivanju**

Prednosti:

- više razumiju proces učenja,
- prepoznaju oblasti u kojima im treba pomoć.

Nedostaci:

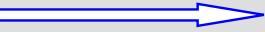
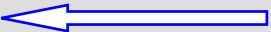
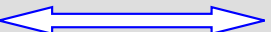

- učenici mogu da precijene ili potcijene svoju izvedbu.

□ **Međusobno ocjenjivanje**

Prednosti:

- uče iz ovog procesa,
- učenici su uključeni u proces ocjenjivanja i nisu njime zastrašeni.

Vrste ocjenjivanja s komentarom smjera u kojem bi uspješnije ocjenjivanje trebalo ići.

Vrste ocjenjivanja	komentar
Formativno - sumativno 	Ocjenjivanje treba pružiti povratnu reakciju, a ne samo donijeti završnu vrijednost.
Normativno - kriterijsko 	Postojanje objektivnih kriterija jednakih za sve.
Interno - eksterno 	Treba težiti ocjenjivanju koje uvažava aktivnosti i doseg nastavnika i učenika sa što manje vanjskih uticaja.
Formalno - neformalno 	Ocjenjivanje znanja, vještina i sposobnosti stečenih u nastavnom procesu i van njega.
Trajno - jednokratno 	Ocjenjivanje kao proces mora uzeti cjelokupno trajanje nastave (sve aktivnosti), a ne samo jednu ocjenjivačku aktivnost.
Ocjenjivanje postupka - ocjenjivanje završnog proizvoda 	Ocjenjivanjem samo završnog proizvoda gubi se iz fokusa cjelokupni nastavni proces i njegova ostvarenost.

■ KARAKTERISTIKE KVALITETNOG OCJENJIVANJA

- mora igrati pozitivnu ulogu u nastavnom procesu,
- podstiče različitost kod učenika,
- ima svoju svrhu i ona mora biti jasno iznesena učenicima, nastavnicima, i roditeljima,
- mora biti valjano,
- mora biti pouzdano,
- mora osigurati povratnu reakciju učenicima i tako postati aktivnost koja doprinosi njihovom razvoju,
- mora osigurati mehanizme samoprocjene nastavnika i učenika, - to je sastavni dio planiranja nastave,
- količina aktivnosti ocjenjivanja mora odgovarati nastavnom procesu,
- kriteriji ocjenjivanja moraju biti razumljivi, eksplicitni i javni.

3.1.

Usmena provjera znanja

Usmena provjera se sastoji od postavljanja pitanja nastavnika i učenikovog usmenog odgovora. Iako izgleda kao jednostavna tehnika ocjenjivanja, zahtijeva veliku pripremu i iskustvo nastavnika. Ima pojava da se dvije iste ocjene ne razlikuju samo u dva odjeljenja već i u istom odjeljenju. Objektivniji pristup ocjenjivanju nužan je zbog slabosti usmenog načina ocjenjivanja. Obično se te slabosti dijele na subjektivne i objektivne.

Subjektivne slabosti ocjenjivanja koje se odnose na nastavnika:

- Svaki nastavnik ima svoj kriterij ocjenjivanja koji zavisi od njegove ličnosti (blag, strog, kolebljiv . . .)
- Ocjenjivanje uveliko ovisi o emocionalnom stanju i umoru nastavnika
- Različiti kriteriji nastavnika o važnosti pojedinih nastavnih sadržaja
- Različiti nastavnici traže različite nivoe složenosti odgovora
- Upotreba ocjenjivanja kao disciplinske mjere
- Nastavnici često kriterij formiraju u toku samog časa, pa u zavisnosti od prvog odgovora vrednuju ostale odgovore
- Ocjene iz drugih predmeta često utiču na kriterij ocjenjivanja.

Slabosti ocjenjivanja koje se odnose na učenika:

- Među učenicima postoje značajne razlike u verbalnom izražavanju pa onaj koji ima bolju sposobnost verbalnog izražavanja može dobiti bolju ocjenu
- Trenutno stanje (umor, zdravlje, raspoloženje) bitno utiču na odgovore učenika
- Izgled, pol, socijalni status i druga svojstva utiču na sigurnost i stav učenika o samom sebi
- Radne navike (usmeni način ispitivanja pogoduje kampanjskom načinu rada).

Usmena provjera znanja pogodna je za predmete poput maternjeg ili stranog jezika gdje do izražaja dolazi sposobnost verbalnog izražavanja ili je ona presudna za ocjenjivanje. U svim

drugim slučajevima ocjena dobijena usmenim odgovorom trebala bi biti kombinirana sa ocjenom dobijenom jednom od objektivnih tehnika ocjenjivanja.

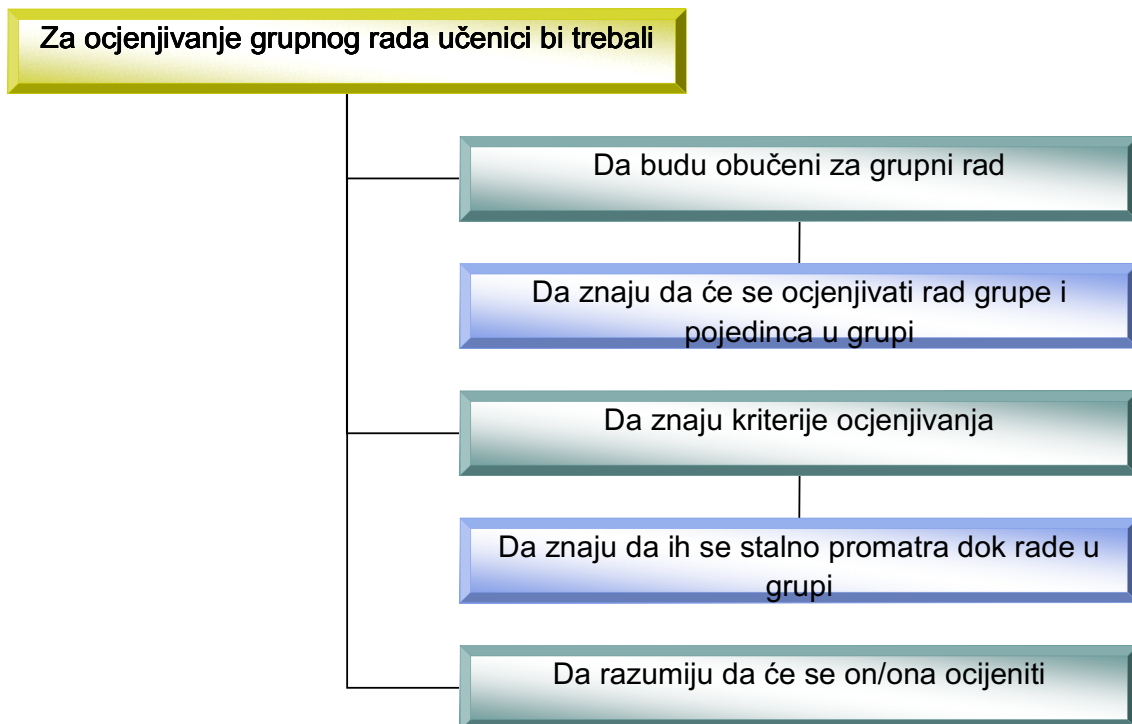
Kriteriji za ocjenjivanje

- pitanja mogu definirati nastavnici ili učenici,
- pitanja mogu biti strukturana i nestrukturana,
- primjenjuje se tokom modula,
- učenike treba uputiti na kriterije ocjenjivanja.

3.2. Ocjenjivanje grupnog rada

Jedan od osnovnih ciljeva NPP-a jeste da učenici mogu efikasno raditi sa drugima u timu ili grupi.

Grupni rad se može koristiti da bi se ocijenila ili cijela grupa ili pojedinac unutar grupe.

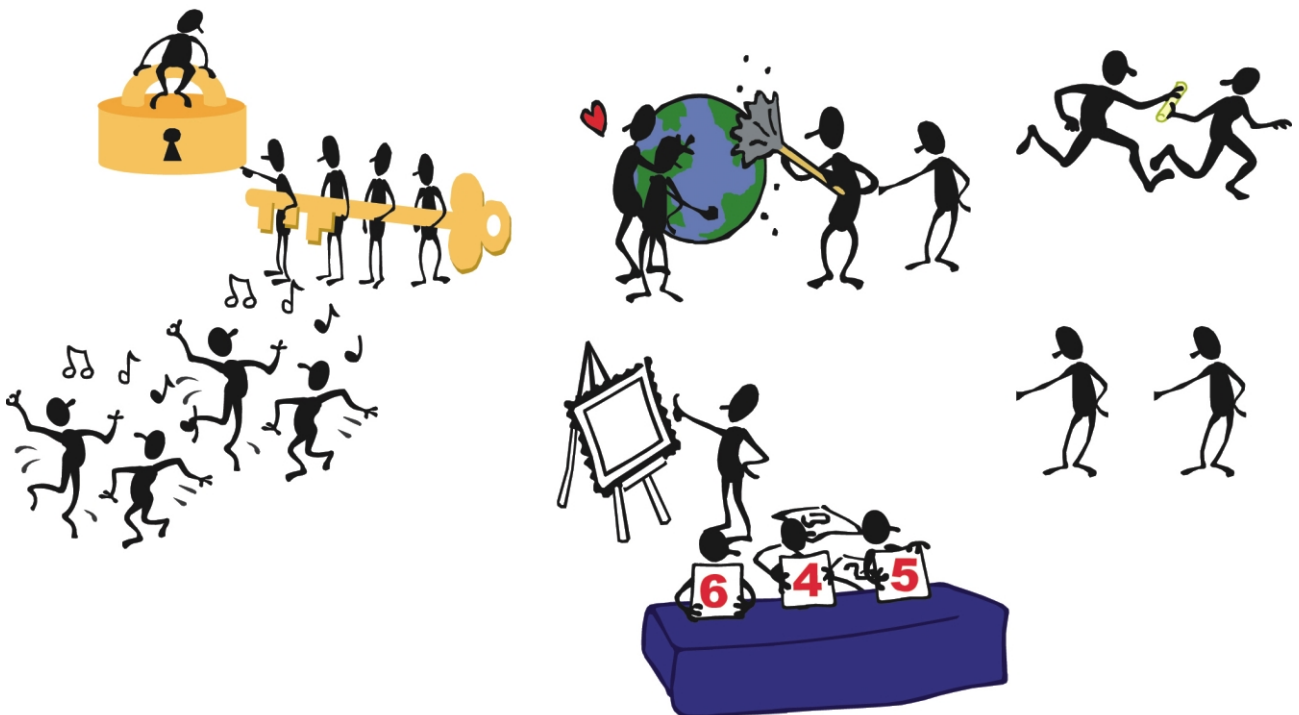
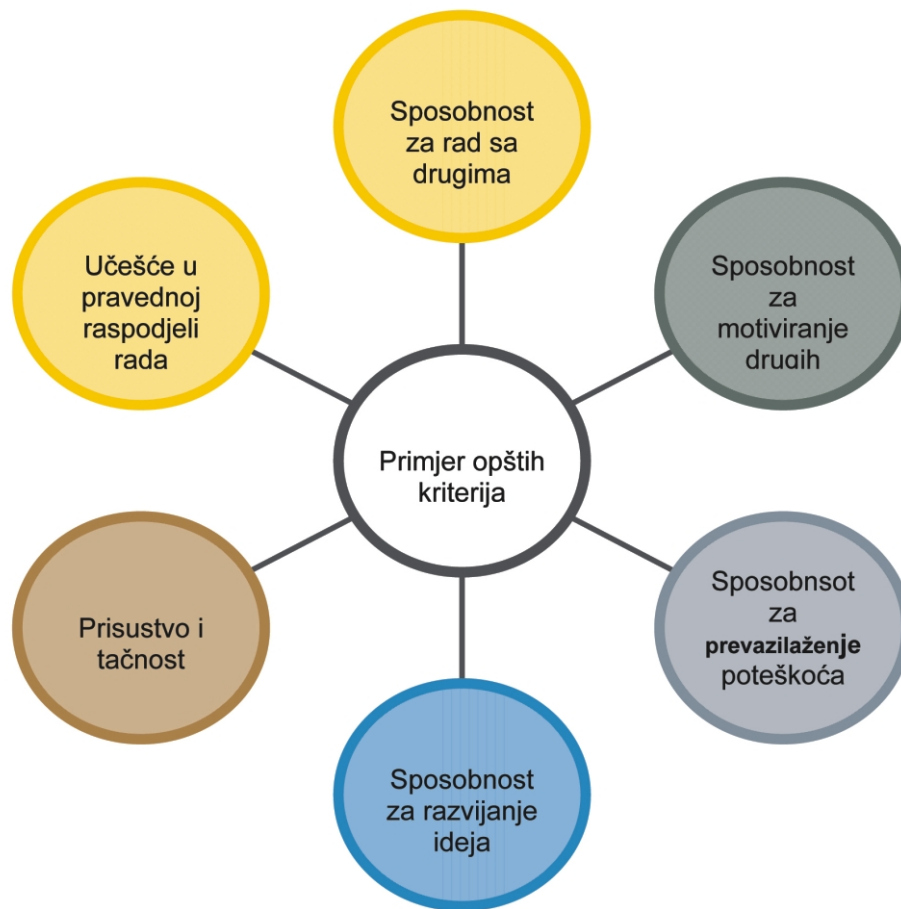

"Kada je produkt grupnog rada jedini element ocjenjivanja, nenamjeren efekat može biti da učenici teže da rade individualno i da potom kombinuju njihove doprinose za finalnu ocjenu. Ovo obeshrabruje saradnju i umanjuje posvećenost uspjehu grupe. Neki od članova grupe mogu slabije doprinositi ukupnom rezultatu, možda čak i kriti izvore jedni od drugih ili se žaliti na „usamljene jahače” ne doprinoseći finalnom rezultatu." (Habeshaw, 1995)

Razumijevanje kriterija za grupno ocjenjivanje:

- samo navođenje kriterija ocjenjivanja može ohrabriti učesnike da doprinesu radu grupe,
- suviše detaljni kriteriji mogu proizvesti niske nivoe rezultata učenja.

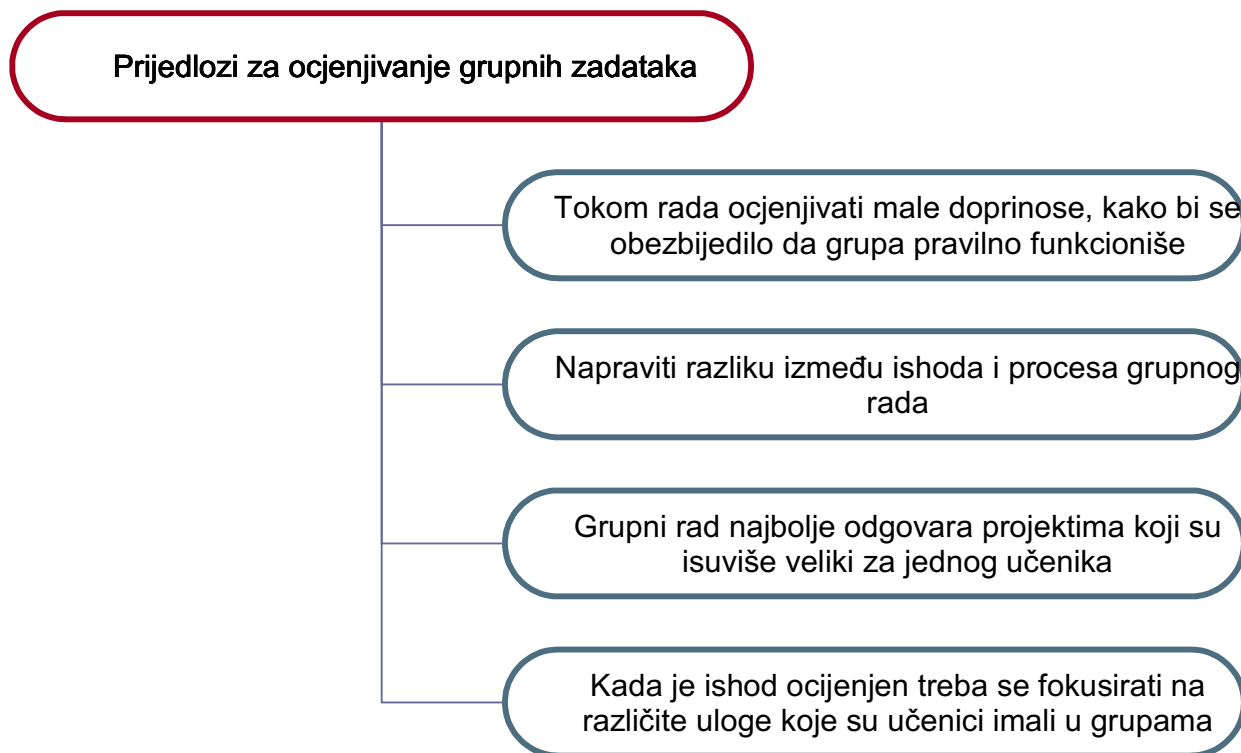
"Razvijanje generalnih kriterija za učenje u timskom radu je važnije od razvijanja iscrpljujućih lista zahtjeva." (Winter)

□ Ocjenjivanje:

- Najjednostavniji pristup ocjenjivanju je davanje pojedinačnih ocjena svim članovima grupe,
- Kombinacija pojedinačnih i grupnih aktivnosti,
- Varijacija ove metode je dodijeliti posebne uloge u grupi kao što su koordinator ili zapisničar, i obezbijediti pojedinačnu ocjenu za te uloge.

Da bi se obezbijedilo grupno ocjenjivanje treba uzeti u obzir sljedeće:

Kriteriji za ocjenjivanje grupnog rada

Kriteriji	odličan	dobar	potrebna pomoć
1. Učešće članova tima	Svi članovi učestvuju	Učestvuju samo neki članovi	Jedan ili dva člana dominiraju
2. Kako se slažu članovi grupe	Svi članovi se dobro slažu	Neki članovi se dobro slažu	Raspravljaju se, ismijavaju jedni druge, loše se ponašaju
3. Slušaju kada drugi govore	Svi pažljivo slušaju i daju doprinos	Neki članovi saraduju i rade na postizanju cilja	Grupa ne saraduje niti radi na postizanju cilja
4. Broj ispravno urađenih zadataka	4-5 ispravno urađenih zadataka	tri ispravno urađena zadatka	1-2 ispravno urađena zadatka

Ocjenjivanje pojedinca u grupi

učenik: _____

	da / ne	komentar
<i>Vještine u zadatku</i>		
Usredsređenost na zadatak		
Razumijevanje uputa		
Organizovanje informacija		
Predlaganje ideja		
<i>Komunikacijske vještine</i>		
Sluša druge		
Govori kada je njegov/njen red		
Odgovarajući rječnik		
<i>Socijalne vještine</i>		
Objašnjava ili dijeli ideje sa drugima		
Ohrabruje druge		
Aktivno učestvuje		

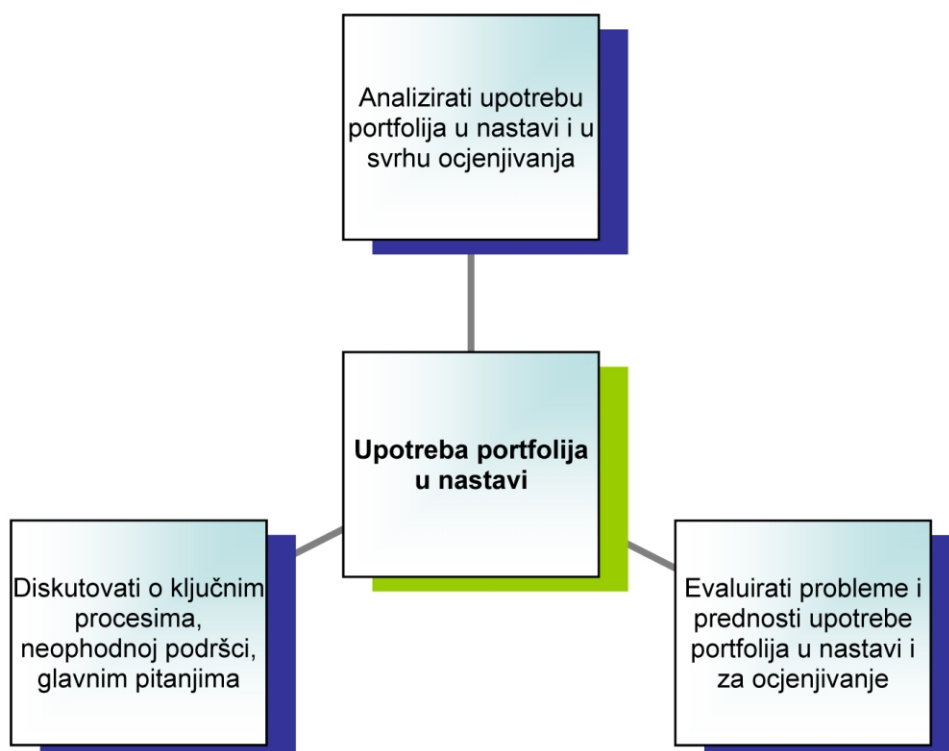
3.3. Portfolio

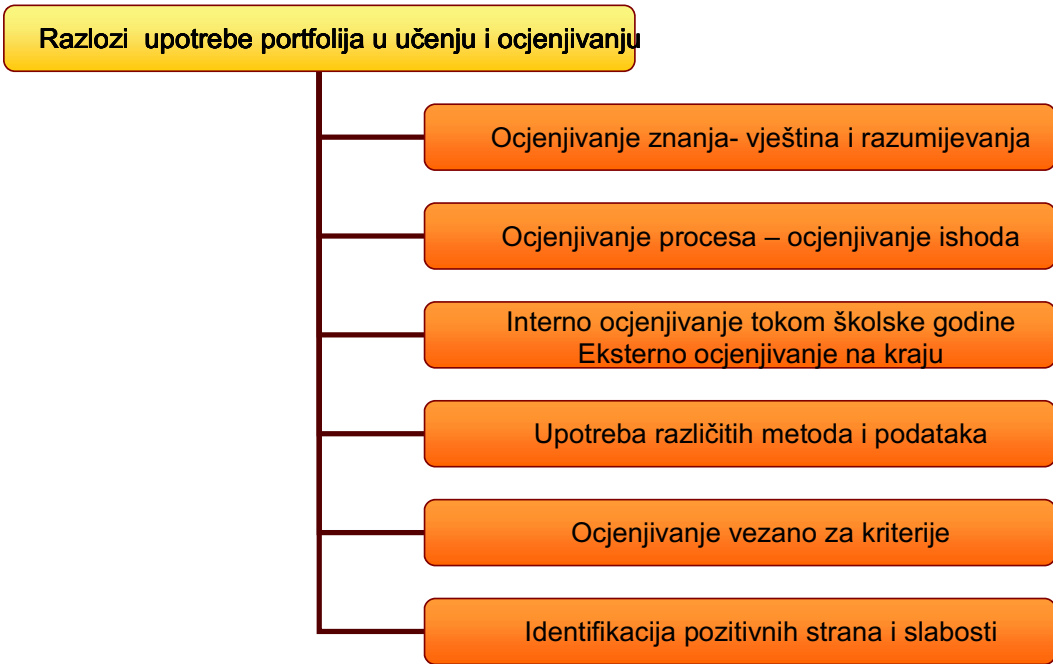
Šta je portfolio?

- Portfolio je smisljena zbirka koja sadrži radove koje je učenik napravio u nekom periodu uz nastavnikov nadzor. Uključuje: dokumentaciju postignuća, samoevaluacije, procese izrade radova, analize iskustva učenja. Predstavlja primjere rada koji pokazuju napredak ili izostanak napretka u određenim oblastima.

Aspekti pouzdanosti ocjenjivanja:

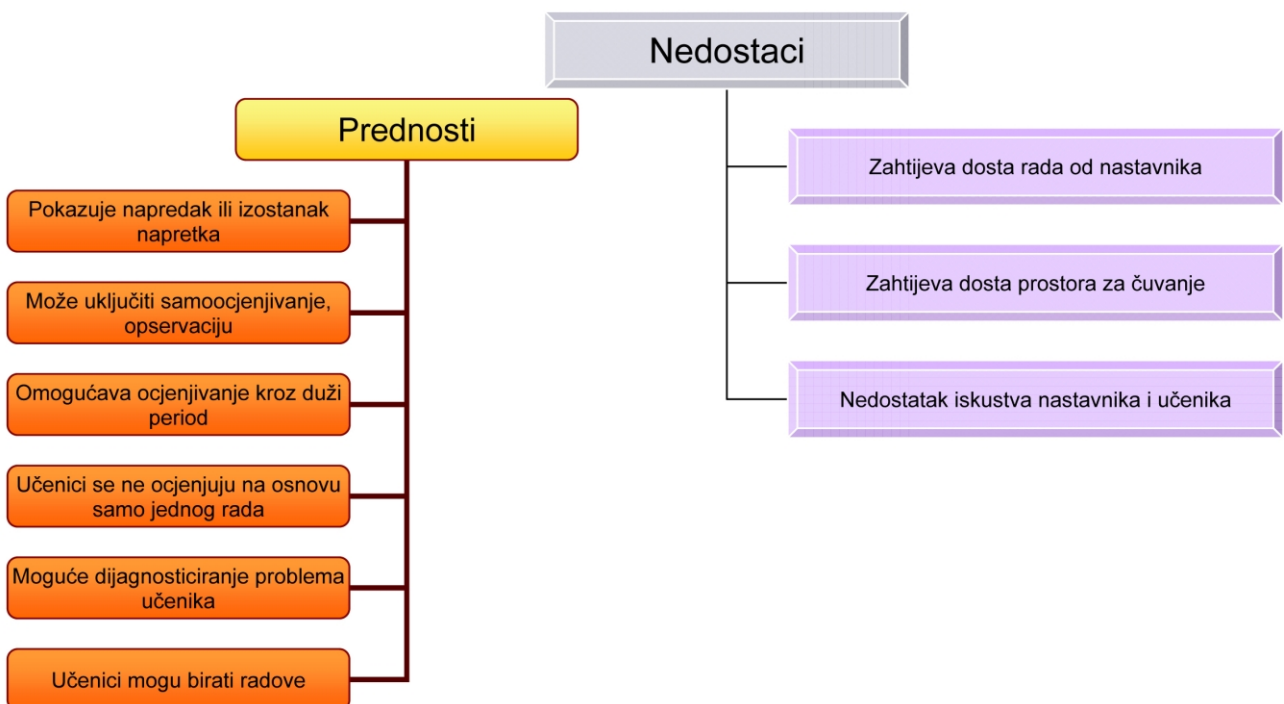
- Odnose se na autentičnost rada učenika
- Ne odnose se na prikladnost odabranih informacija, već na mogućnost primjene
- Pouzdanost se gradira na visoki, srednji i niski stepen.

Smjernice za upotrebu portfolija

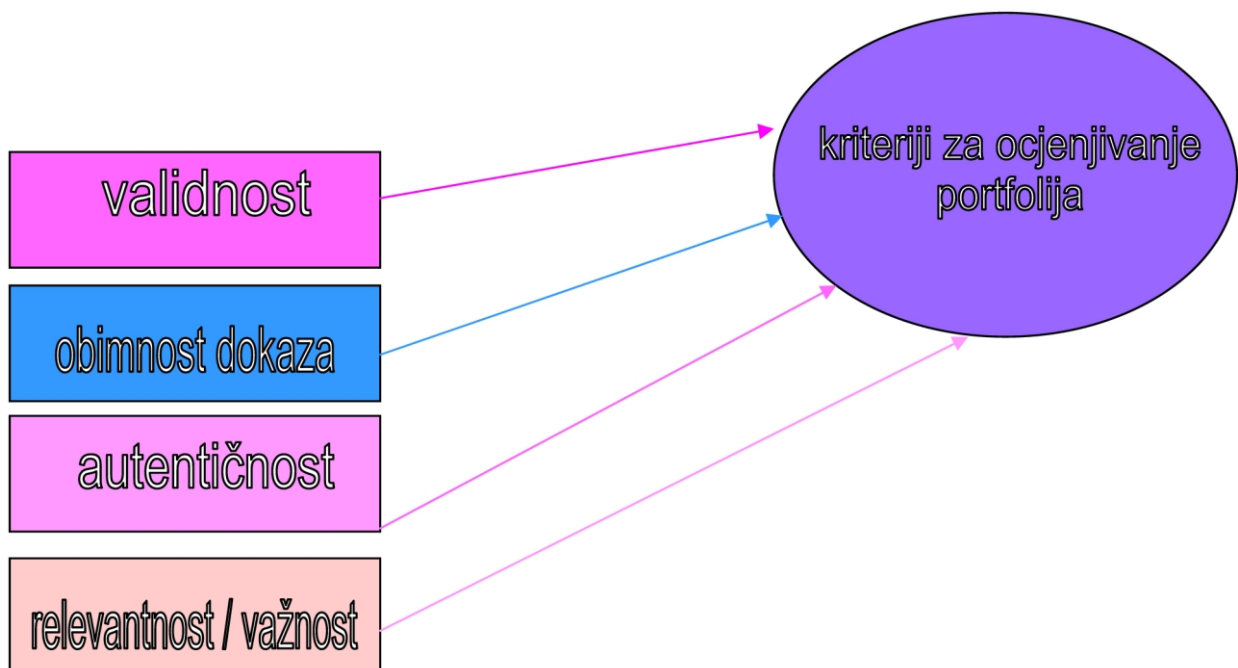
- definisanje razloga za primjenu portfolija,
- sadržaj portfolija,
- ishodi učenja i prijedlozi prikladnih podataka,
- uputstva u vezi sa samoevaluacijom i kritičkom procjenom rada,
- kriteriji koji se koriste u ocjenjivanju portfolija,
- objašnjenje / opis ocjena,
- primjeri koji ilustruju standarde rada.

"Mi, nastavnici, sve vrijeme donosimo sudove o učenicima. Pošto su ti sudovi zasnovani na kriterijima, bilo da smo sposobni da ih jasno istaknemo, bilo da nismo, pred nama se nalaze samo dva izbora:

- da svoje kriterije objasnimo učenicima ili
- da ih prisilimo da o njima nagađaju." (Džudi Arter)

Primjer definisanih kriterija za portfolio

Nastavna jedinica: Voda u prehrambenoj industriji

Svrha: Upotreba portfolija za procjenu znanja učenika, podršku učenju i podučavanju.

□ Kriteriji portfolija:

a) validnost:

1.	1.1.	pismeni rad učenika o značaju vode u prirodi, za ljudski organizam i industriju (sa posebnim osvrtom na prehrambenu industriju),
	1.2.	radni list sa pitanjima tačno-netačno i pitanjima sa mogućnošću jednog tačnog odgovora o karakteristikama vode koja se koristi u prehrambenoj industriji,
	1.3.	predstavljanje problema zagađenosti prirodnih voda kod nas i u svijetu - grupni rad učenika,
	1.4.	lista provjere znanja.

b) obimnost dokaza:

1.1.

Pismeni rad učenika o značaju vode za živi svijet i značaju vode u prehrambenoj industriji. Sastav sa najmanje 100, a najviše 500 riječi, urađen na računaru. Usmeno predstavljanje rada u trajanju od 10 minuta po učeniku. Ocjenjivanje sveobuhvatnosti, sposobnosti izlaganja bitnog, sposobnosti odgovaranja na pitanja od strane nastavnika i drugih učenika. Na pismenom radu izvesti ocjenu pismenog dijela i usmenog obrazloženja uz komentar pismenog rada i uspješnosti prezentacije.

1.2.

Radni list za učenike sa postavljenim pitanjima i odgovorima tačno-netačno uz mogućnost jednog tačnog odgovora. Radni list može da obuhvati i fotografije ili slikovne prikaze, među kojima treba prepoznati onaj koji je tačan. Radni list može sadržavati 10 pitanja, s tim da se unutar svakog pitanja ponudi 5-10 odgovora. Odrediti bodove za odgovore.

Ocjenjivanje radnog lista prema unaprijed utvrđenim kriterijima ocjenjivanja. Ocjenjivanje može da bude od strane nastavnika ili kolege učenika, prema uzorku radnog lista sa tačnim odgovorima.

1.3.

Predstavljanje problema zagađenosti prirodnih voda nakon grupnog rada učenika u određenom vremenskom periodu. Broj učenika u grupi 4-5, zadaci svake grupe treba da se odnose na određeni aspekt problema (objašnjenje problema, alternativne politike, prijedlog rješenja problema, izrada akcionog plana). Grupe treba da se nadovezuju jedna na drugu. Ocjenjivanje jednog učenika može se izvesti na dva načina: Na osnovu prijedloga ocjena učenika iz iste grupe, a koje se odnose na rad učenika unutar grupe i na saradnju sa ostalim članovima; takođe, učenici iz drugih grupa mogu predložiti ocjenu kojom se vrednuje prezentacija učenika. Ocjenjivanje može da obuhvati i prijedlog ocjene od strane nastavnika, a na osnovu opservacije učeničkog rada u grupi na nastavnom satu.

Zadatak predstaviti na velikom hamer papiru koji se koristi u toku prezentacije. Vrijeme prezentacije za svaku grupu treba ograničiti, uključiti sve članove grupe u prezentaciju. Na pismenom radu svakog učenika pojedinačno (materijal koji su učenici unutar grupe sakupljali

tokom rada, a zavisno od zadatka učenika unutar grupe) navesti konačnu ocjenu uz komentar na osnovu definisanih kriterija.

1.4.

Lista provjere znanja Svaki učenik treba da osmisli listu provjere znanja za drugog učenika. Lista provjere treba da sadrži 10 pitanja iz oblasti vode. Postavljenim pitanjima treba da se provjere definirani rezultati učenja, odgovore treba bodovati. Nastavnik ocjenjuje kvalitet osmišljene liste, a učenik odgovore. Nastavnik vrši podjelu radnih listova provjere znanja učenicima. Ocjenjivanje se vrši uz obavezan komentar i na osnovu definiranih kriterija ocjenjivanja.

c) autentičnost:

- usmene prezentacije,
- rad učenika na nastavnom satu,
- navedeni izvori korišteni pri izradi pismenih zadataka,
- obrazloženi koraci izrade zadataka.

d) relevantnost / važnost (za ovaj primjer):

1.1.	20%
1.2.	30%
1.3.	25%
1.4.	25%

3.4. Test

U nastavnoj praksi najčešće se koriste **testovi znanja**. Njih mogu sastavljati nastavnici koji poznaju metodologiju izrade testova

Odabir sadržaja koji se žele ispitati testom zavisice od definiranih rezultata učenja.

Potrebno je da u okviru jednog testa postoje različite vrste pitanja.

■ zadaci-pitanja dosjećanja

Primjer: Godine 1961. Nobelovu nagradu za književnost dobio je: _____

Prednosti zadataka dosjećanja su ove:

- nema pogađanja odgovora,
- lako se sastavljaju,
- prostorno su ekonomični,
- ne zahtijevaju posebnu adaptaciju ispitanika.

Nedostaci ovakvih zadataka se ogledaju u sledećem:

- ponekad je teško postići objektivnost,
- otežana automatizacija ispravljanja,
- vremenski su neekonomični, jer ispitanici moraju da pišu odgovor,
- uglavnom nisu podesni za ispitivanje znanja u kojima dolaze do izražaja više mentalne funkcije,
- nije lako bodovati odgovore.

■ zadaci dopunjavanja

Primjer: Glavni grad Bosne i Hercegovine nalazi se ispod planine _____ i kroz njega protiče rijeka _____.

Zadaci dopunjavanja su samo varijanta zadataka jednostavnog dosjećanja i na njih se odnose iste prednosti, odnosno nedostaci kao i za prethodne.

■ alternativni zadaci-pitanja

Primjer: Vodena snaga je osnovni izvor energije za pokretanje termoelektrana?

tačno - netačno

Ovakvi zadaci se uvijek sastoje od tvrdnje uz koju stoje alternative: "da-ne"; "tačno-netačno"; "ispravno-neispravno". . . . nazivaju se još i zadaci dvočlanog tipa.

Prednosti alternativnih zadataka su sledeće:

- lako se i brzo sastavljaju,
- brzo se ispravljaju,
- mogu se upotrijebiti i za razumijevanje viših mentalnih funkcija (razumijevanje, kritičnost. . .).

Nedostaci su:

- zbog lakoće sastavljanja često se prave površno,
- znatne su mogućnosti da tvrdnje budu dvosmislene, što zbunjuje ispitanike,
- velika je mogućnost pogađanja tačnog odgovora (čak 50%).

Pojedini autori su predlagali da se uvede i treća mogućnost odgovora npr. «ne znam», što bi smanjilo mogućnost pogađanja tačnih odgovora na 33,33%.

■ zadaci višestrukog izbora

Primjer: Ovdje su navedena četiri uzroka... Zaokruži odgovor koji je njihova posljedica!

1. višak zaposlenih
2. velika dugovanja
3. stečajni postupak
4. zastarjela proizvodnja
5. niska produktivnost

Ovakva vrsta pitanja sastoji se od pitanja ili nedovršene tvrdnje sa nekoliko predloženih odgovora. Ovaj oblik pitanja ima više mogućnosti:

- može se tražiti tačan odgovor među netačnim,
- netačan među tačnim odgovorima,
- uzrok među posljedicama,
- posljedica među uzrocima i sl.

Na šta treba posebno obratiti pažnju? Nije dobro manje od tri i više od pet odgovora. Treba tražiti jedan od ponuđenih odgovora. Traženi odgovor ne smije odudarati od drugih, niti sadržavati riječi iz pitanja ili formulacije u udžbeniku koje se lako prepoznaju. Ponuđeni

odgovori moraju biti iste složenosti, jednako prihvatljivi, da ih onaj koji ne zna ne može prepoznati.

Prednosti ovakvih zadataka su:

- najelastičniji oblik među zadacima,
- potpuno su objektivni,
- mogućnost nagađanja je vrlo mala.

Nedostaci su:

- teško se sastavljaju dobri zadaci,
- zauzimaju dosta prostora,
- dugo se rješavaju.

■ zadaci ispravljanja

Primjer: Kolaće mjese sve dobre domačice. (pronađi pogreške)

Ovakvi zadaci obično se sastoje od rečenice, skice, crteža. . . u kojima se nalaze jedna ili dvije pogreške. Pogodni su za ispitivanje pravopisa, ali se mogu koristiti i u drugim oblastima (definicije, zakoni. . .).

Prednosti ovakvih zadataka su:

- lako se sastavljaju,
- pogodni su za ispitivanje viših mentalnih funkcija.

Nedostaci su sljedeći:

- zbog lakoće sastavljanja, često se prave površno,
- postoji mogućnost da zbog ubacivanja više pogrešaka rečenica postaje nejasna, odnosno da izgubi smisao.

■ zadaci sređivanja

Primjer: Poredaj ove živežne namirnice prema količini bjelančevina koju sadržavaju. Uz namirnicu koja sadržava najviše bjelančevina stavi broj 1 itd. Ako neka namirnica ne sadržava bjelančevine stavi uz nju "ne".

- ▶ kruh _____
- ▶ salata _____
- ▶ riba _____
- ▶ mlijeko _____
- ▶ jabuka _____
- ▶ mrkva _____

Zadaci sređivanja sastoje se od niza povezanih pojmova ili činjenica koje se predstavljaju nesređeno, a ispitanikov je zadatak da ih sredi.

Prednosti ovakvih zadataka su:

- vrlo su praktični,
- traže razumijevanje građe (materije),
- pogodni su za ispitivanje viših mentalnih funkcija,
- lako se sastavljaju.

Nedostaci su:

- oni se zbog lakoće sastavljaju površno,
- zauzimaju dosta prostora,
- ispitanik može da odgovori nepotpuno, pa je teško bodovati takve odgovore.

■ zadaci povezivanja

Primjer: Uz svaki grad u desnom stupcu napiši broj koji označava državu kojoj taj grad pripada

1. Austrija	Bern _____
2. Belgija	Mostar _____
3. Švicarska	Split _____
4. Bosna i Hercegovina	Beč _____
5. Hrvatska	Brisel _____

Zadaci povezivanja sastoje se od dva niza riječi (rečenica, formula. . .) koje ispitanik treba međusobno povezati. Preporuka je da se povezivanje ne vrši strelicama jer je otežano ispravljavanje odgovora.

Prednosti ovakvih zadataka su:

- pogodni su za ispitivanje razumijevanja određenih znanja, te za primjenu istih,
- pogodni su za razumijevanje grafikona, karata i sl.

Nedostaci su:

- teško je sastaviti dobre zadatke kojima se ispituju finese u znanju,
- zauzimaju mnogo prostora,
- ispitanik može da daje nepotpune odgovore što otežava bodovanje.

■ zadaci esejskog tipa

Primjer: Opiši klimatske prilike u Bosni i Hercegovini!

(prostor za odgovor)

Ova vrsta zadataka ne spada u grupu zadataka objektivnog tipa. Njih je teško objektivizirati. Ocjenjivanje je subjektivno. Sastoji se od pitanja koja obuhvataju različite dijelove materije i koja omogućavaju ispitaniku slobodnije i opširnije odgovaranje.

Prednosti zadataka esejskog tipa su:

- omogućava ispitaniku slobodnije izražavanje,
- misli oblikuje vlastitim riječima,
- dolazi do izražaja kreativnost ispitanika.

Nedostaci su:

- ocjenjivanje ovakvih zadataka traje predugo i uglavnom je subjektivno,
- odgovor na ovakav zadatak zahtijeva više vremena.

U dosadašnjoj praksi je primjećeno da nastavnici često koriste zadatke esejskog tipa prilikom ocjenjivanja. Zašto? Možda je riječ o nedovoljnom poznavanju drugih tipova zadataka, linija manjeg otpora ili nešto treće?

Način bodovanja i gradacija postignutih rezultata

Svaki zadatak (pitanje) se boduje određenim brojem bodova. Broj bodova se određuje s obzirom na složenost pitanja, odnosno nivoa znanja koji ispituje.

Broj bodova za određeno pitanje se ispisuje na testu.

Gradacija postignutih rezultata je:

- ▶ do 50% nedovoljan (1)
- ▶ od 51% do 60% dovoljan (2)
- ▶ od 61% do 80%..... dobar (3)
- ▶ od 81% do 90% vrlo dobar (4)
- ▶ od 91% do 100% odličan (5)

Gradacija, takođe treba da bude naznačena na samom testu, kako bi učenik imao i određeni vid samoocjenjivanja na samom testu.

3.5. Test praktičnih vještina

- Ocjena iz ove tehnike je dokaz razumijevanja i sposobnosti demonstracije određenih vještina od strane učenika.

Test praktičnih vještina mora biti:

- Konceptijski osmišljen,
- Dobro organizacijski pripremljen,
- Materijalno – tehnički obezbijeđen,
- Primjeren predznanjima, mogućnostima i profesionalnim interesovanjima učenika.

Karakter ishoda koji se testira:

- Proizvodni,
- Tehnički,
- Uslužni,
- Ekonomski,
- Obrazovno-vaspitni,
- Kulturni,
- Naučno-istraživački.

Primjer ocjenjivanja praktičnih - manuelnih vještina

Sastavljanje	Sastavi četvoropoljni plodored!
Mjerenje	Izmjeri kiselost zemljišta datog uzorka!
Upravljanje	Upravlja traktorskim agregatom unazad!
Napraviti	Napravi Web prezentaciju škole!
Izvedba	Izvedi niz tehnika prodaje i evidentiranja!
Upotreba	Upotrijebi paletu sa alatima!(računar)
Priprema	Pripremi supstrat za rasad povrća!

Kreiranje	Kreiraj bazu podataka!
Aranžiranje	Aranžiraj sto za goste!
Oblikovanje	Oblikuj modernu frizuru!
Istraživanje	Istraži

Kriteriji ocjenjivanja testom praktičnih vještina

- Učenici moraju biti unaprijed upoznati sa kriterijima i vještinama koje će se testirati
- Kriterije određuje nastavnik, učenici i nastavnik ili se može uključiti i treće lice!
- Kriteriji obuhvataju:
 - ▶ znanja
 - ▶ vještinu rada
 - ▶ radne navike i vladanje
 - ▶ sposobnosti

Primjer primjene testa praktičnih vještina

predmet: Praktična nastava

modul: Razmnožavanje reznicama i kalemljenjem

jedinice: 1. Razmnožavanje reznicama
2. Razmnožavanje kalemljenjem

Razrada metoda ocjenjivanja:

Test praktičnih vještina obuhvata sljedeće praktične zadatke:

- vještina rezanja reznica,
- vještina pripreme i sadnje reznica,
- vještina pripreme podloge i kalem grančice,
- vještina kalemljenja,
- ekonomičnost u trošenju materijala,
- poštovanje planiranog vremena za rad,
- praćenje uputa za rad,
- odgovornost i zaštita pri radu.

3.6. Dnevnik rada

■ Šta je dnevnik rada?

Dnevnik predstavlja individualne bilješke gdje učenici opisuju svoje iskustvo učenja po modulima. Upotrebljava se za evidenciju praktične nastave učenika stručnih škola. Neizbježno je da se teorija i praksa u svakom predmetu kombinuju. Davanjem većeg značaja praktičnoj nastavi (učenju kroz rad) pomažemo učenicima da ozbiljnije i kritičnije pristupaju takvom radu.

Naredna tabela ilustrira neke primjere glagola koji mogu biti korišteni kao specifični rezultati učenja za različite spoznajne i praktične sposobnosti.

Sposobnosti	Radni glagoli (primjeri)
spoznaja - po sjećanju	definisati, nabrojati, identificirati, imenovati, izjaviti, prepoznati, prikazati
spoznaja - razumijevanje	objasniti, interpretirati, predvidjeti, razlikovati, sažeti, opravdati, sastaviti
spoznaja - primjena	analizirati, riješiti, računati, procijeniti, planirati, pronaći, izabrati, sastaviti, organizirati,
praktične - manuelne sposobnosti	sastaviti, mjeriti, rukovati, konstruisati, izvesti, koristiti
praktična sposobnost ophođenja	pokazati, slušati, komunicirati, savjetovati

Dnevnik rada predstavlja kombinaciju formativnog i sumativnog ocjenjivanja, može biti dizajniran od strane nastavnika ili učenika

Dnevnik rada učenika

- učenici vode zabilješke o svojim iskustvima

Dnevnik popunjava učenik pod mentorstvom nastavnika, a sadrži samo neophodne informacije koje su od značaja za vježbu: crteži-skice, dijagram opis radnih postupaka-faze rada (tehnološki postupak izrade), sredstva za rad (alat, pribor), mašine, materijal i dr.

Važno je na početku školske godine dati detaljna uputstva za vođenje dnevnika.

Nastavnik, instruktor ili voditelj praktične nastave obavezno ovjerava bilješke učenika za svaku vježbu, a ocjena se unosi u prostor na kraju dnevnika.

Kriteriji ocjenjivanja:

- ▶ neuredno i neredovno vođenje dnevnika 1
- ▶ redovno vođenje, bez smisla 2
- ▶ uredno i ažurno vođenje 3
- ▶ evaluacija vlastitog rada 4
- ▶ logičke i povezane zabilješke 5

Potrebno je procentualno odrediti važnost dnevnika rada u odnosu na ostale tehnike u okviru modula.

3.7. Zadatak

■ ZNAČAJ ZADATKA

- usklađuje ono što su učenici stekli tokom nastave u školi sa onim što su oni sposobni uraditi bez pomoći nastavnika,
- doprinosi razvijanju mišljenja,
- mogućnost provjeravanja i primjene znanja u samostalnom radu,
- objektivno pokazuje stepen samostalnosti učenika.

■ OBLICI RADA PRI RJEŠAVANJU ZADATAKA

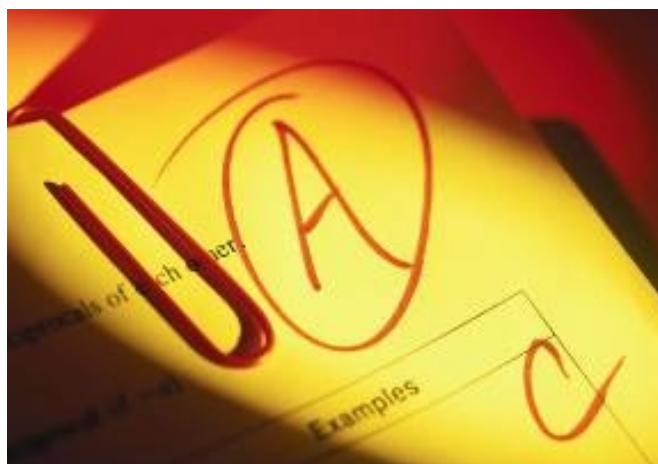
- individualni,
- u paru (tandem),
- grupni,
- kolektivni.

■ Kriteriji ocjenjivanja (individualni rad)

- tačnost,
- analitički pristup (postupak),
- kreativnost,
- poštovanje vremena izrade,
- urednost i preglednost,
- sposobnost prezentacije.

3.8. Ocjenjivanje projektnog zadatka

Kao što je projekt jako složen aktivni metod tako je i ocjenjivanje postignuća u okviru projekta složeno i osjetljivo. Rezultat projekta može biti različite prirode, npr. portfolio (zbirka učeničkih radova koji prate rad kroz više faza projekta), konkretan proizvod, neka usluga ili samo istraživanje vezano za proizvod ili uslugu. Zbog toga se nameće pitanje

Šta ocijeniti?

- Znanje,
- Lične sposobnosti,
- Spoznajne vještine,
- Praktične vještine,
- Ponašanje, kvalitete i vrijednosti.

Ili ocijeniti sve nabrojano kao cjelinu. Osim toga projekt promovira grupni rad i rezultat projekta je rezultat rada grupe. Kako doprinos svakog pojedinca u grupi nije isti, to treba jasno diferencirati kroz ocjenjivanje.

C. Proizvod /proizvodnja / izvođenje		Kriteriji ocjenjivanja (bodovi)
Jasnoća svrhe:	izjava o cilju/ciljevima - jasno, relevantno	10
Evidencija istraživanja i planiranja	npr. istraživanje osnovnih podataka, sakupljanje podataka korištene tehnike, izvori informacija, alternativne solucije - proizvod/zanat/igra itd. oprema, dizajn alata, crteži, pisana potvrda, uzorak, određivanje cijene radnog plana/vremenskog plana, nizanje, lista provjere izvora itd.	10

C. Proizvod /proizvodnja / izvođenje		Kriteriji ocjenjivanja (bodovi)
Primjena vještina:	npr. korištenje alata i materijala, vještina koje odgovaraju zadatku, faktoru vještine, sigurnosti/higijeni itd.	20
Zadovoljiti svrhu	npr. kvalitet proizvoda/proizvodnje, završavanje proizvoda, vizuelni kvalitet, sigurnost, ukus/okus, prikladnost za namjeru - vazano za cilj-eve, izbor tehnike, zanat, materijali, oprema itd. vezano za namjeru itd.	20
Kreativnost/ originalnost:	npr. kandidatov vlastiti rad, napisan njegovim riječima, selektivna upotreba transkripcije, grafike itd. (izvori se moraju navesti), originalnost demonstrirana u selekciji/organizaciji događaja/usluge; inventivnost, raznolikost ideja, izgled izvještaja, ilustracija, prezentacija itd.	10
Samoevaluacija:	npr. kritička evaluacija vlastitog rada - proces i proizvod (ili vlastiti doprinos u slučaju grupnog zadatka), prijedlog za modificiranje ukoliko ga ima itd.	10
Evidencija i integracija:	npr. domašaj i kvalitet postignute integracije, važnost integracije itd.	10
Učinkovitost komunikacije i prezentacije:	npr. (I) pismeno: format, izgled, jezgrovitost, jasnoća, korištenje, da bude odgovarajuća, kvalitet ilustrativnog materijala, raspored sadržaja itd. (II) usmeno: usmene vještine komunikacije, sposobnost prenošenja ideja jasno, rječitost i koherentnost itd.	10

Primjer kriterija ocjenjivanja učeničkog projekta

4.
PRILOZI

4. Prilozi

■ Slušanje kritike i pohvale na poslu

Predmet: Bosanski/ hrvatski/srpski jezik

Modul: Komunikacija na radnom mjestu

Jedinica 2 : Govorenje i slušanje

Rezultat učenja:

- ▶ sluša kritiku ili pohvalu

Ciljevi:

- ▶ razvijanje vještina slušanja
- ▶ razvijanje komunikacijskih vještina
- ▶ razumijevanje funkcije pohvale i kritike na poslu
- ▶ razvijanje svijesti o važnosti jezika i postupaka u svakodnevnom životu i poslu
- ▶ razvijanje etičkih vrijednosti

Organizacija i struktura časa 2 časa /90 minuta	Nastavni materijal	Vrijeme
<p>Fokusiranje na temu (rad u parovima)</p> <ul style="list-style-type: none">▶ Navedite situaciju u kojoj ste se osjećali loše zbog poruka koje vam je neko uputio riječima ili gestovima!▶ Prisjetite se situacije u kojoj ste pohvaljeni i prijatno se osjećali! <p>Razmijenite iskustvo s kolegom u paru! (Ako neki učenici žele, mogu iznijeti primjere iz svog iskustva pred razredom.)</p> <p>Nastavnik će pripremiti kratko izlaganje o tome:</p> <ul style="list-style-type: none">▶ šta otežava komunikaciju među ljudima na poslu,▶ šta vodi do nesporazuma, konflikata.		10 min.

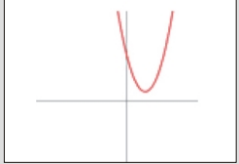
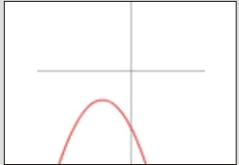

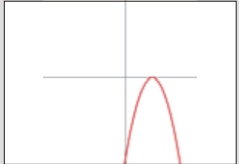
<p>Glavna vježba Kritika na poslu (rad u parovima) Nastavnik će pripremiti dva teksta, negativnu i pozitivnu kritiku, koje su osvrst na raniju učeničku aktivnost kada je prezentirano o proizvodu/uslugama zainteresovanim kupcima.</p> <p>Tekst 1. (upućen učeniku X koji je prezentovao o proizvodu): Pročitati kritiku oštrom intonacijom. Tvoja prezentacija je loša. Vidjelo se po izboru teme o kojoj si govorio da si želio zasmijati kolege iz razreda, ali tako si samo sebi stvorio problem. Govorio si brzo, na momente nerazumljivo, a o značenju nekih riječi nemaš pojma. Nisi imao plan izlaganja i često si ponavljao neke izraze. Čini se da ti ne želiš i i ne možeš bolje!</p> <p>Pitanja</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Navedi riječi koje ukazuju na ono što u prezentaciji nije bilo dobro! 2. Navedi riječi koje su u ovoj kritici uvredljive? 3. Šta bi se iz navedene kritike moglo odnositi i na tvoju prezentaciju? 4. Kako bi na tebe djelovala kritika da si učenik X? 5. Kako bi reagovao? 6. Stilski uredi ovu kritiku da ne bude uvredljiva! 7. Koji su pozitivni efekti ove kritike ? <p>Tokom aktivnosti nastavnik će obilaziti i usmjeravati učenike!</p>	<p>tekst kritike s pitanjima</p>	<p>20 min</p>
<p style="text-align: center;">Prezentacija odgovora</p>	<p>učenički radovi</p>	<p>10 min</p>
<p>Zaključak Nastavnik /učenici Negativni aspekti kritike na poslu: ▶ demotivirajući, uvredljivi, doprinose stvaranju neravnopravnog odnosa među sagovornicima itd.</p>	<p>grafofolija</p>	<p>5 min</p>
<p>Glavna vježba Pohvala / pozitivna kritika na poslu Nastavnik će pročitati pohvalu odgovarajućom intonacijom.</p> <p>Tekst 2. (upućen učeniku X koji je prezentovao proizvod): Kazivanje o proizvodu imalo je formu prave prezentacije. Tekst je bio sadržajan i poštovao/la si plan izlaganja koji ste zajednički sastavili. Iako je prezentacija duže trajala od predviđenog vremena, bila je zanimljiva. Čini se da za naziv preduzeća nije odabran najbolji naziv. Pravilno si izgovarao/la glasove i riječi i sa odgovarajućim tempom. Šta misliš o tome da tekst pokušaš napamet govoriti kako bi bio obojen uvjerljivošću, što je za prezentaciju veoma važno.</p> <p>Pitanja (rad u parovima):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Navedi riječi koje ukazuju na ono što je u prezentaciji pohvaljeno! 2. Navedi riječi koje ukazuju na ono što u prezentaciji nije bilo najbolje? 3. Šta bi se iz navedene pohvale moglo odnositi na tvoju prezentaciju? 4. Kako bi na tebe djelovala pohvala da si učenik X? 5. Šta bi iz ove pohvale prihvatio/la kao sugestiju kada bi imao/la priliku da ponovo prezentiraš o proizvodu ili uslugama zainteresiranim kupcima? 	<p>tekst pohvale s pitanjima</p>	<p>20 min</p>

Sastavljanje poruke po planu	veliki papir, flomasteri	25 min
Uvježbavanje čitanja - govorenje poruke	na tekstu koji je nastao u grupnom radu	10 min
2. čas		
Jedan učenik, ispred svoje grupe, pročita rad. Nastavnik snima sve poruke.	diktafon	15 min
Nastavnik će izabrati nauspješnije sastavljenu poruku koju će učenici ponovo čuti. ▶ Slušanje telefonske poruke	diktafon (učenici mogu bilježiti podatke teške za pamćenje)	5 min
Sređivanje bilježaka (individualni rad)		5 min
Formiranje grupa (grupe u istom sastavu)		3 min
Definisanje poteškoća pri prihvatanju telefonske poruke, Svaka grupa definiše najmanje tri poteškoće, Nastavnik/učenik zapisuju poteškoće.	veliki papir	12 min
Predstavljanje teškoća pri prihvatanju telefonske poruke koje je definisao nastavnik i upoređivnje sa učeničkim radovima; Neke od poteškoća: ▶ nesprazumi u komunikaciji, smetnje u telefonskoj vezi, buka u okruženju itd.	grafofolija	5 min

■ Model pripreme za primjenu grupnog rada na času matematike

<p>Predmet: Matematika Modul: Kvadratni trinom Jedinica: Kvadratna funkcija Ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ poznavanje pravila o crtanju grafika kvadratne funkcije ▶ uočavanje i pravilno izvještavanje o analognim sadržajima ▶ podsticanje aktivnog učešća učenika pri obradi novog gradiva ▶ razvijanje pažnje, preciznosti, tačnosti i istrajnosti u učenju ▶ razvijanje lične odgovornosti i timskog rada <p>Rezultat učenja: Crtanje grafika potpune kvadratne funkcije</p>			
Organizacija i struktura časa - blok čas (90 min.)		Nastavni materijal	Vrijeme
Fokusiranje na temu	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ponavljanje: <ul style="list-style-type: none"> • Šta je funkcija? • Koje funkcije poznajete? ▶ Šta su grafici tih funkcija? ▶ Najavljuvanje teme ▶ Najavljuvanje oblika rada 	grafofolija	5 min.
Nastavnikova obrada egzemplarnog sadržaja - frontalni rad	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nastavnik će objasniti: <ul style="list-style-type: none"> ▶ kako glasi formula za potpunu kvadratnu funkciju <ul style="list-style-type: none"> • $y = ax^2 + bx + c$; $a \neq 0$ ▶ šta je njen grafik i kako se dobije ▶ nule f - e (presjek sa x – osom) ▶ tjeme f – e ▶ presjek grafika sa y – osom ▶ Nacrtaće i objasniti položaj grafika funkcije $y = x^2 - 2x - 3$ 	grafofolije	20 min.
Formiranje grupa i podjela zadataka	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Formirati šest heterogenih grupa ▶ Podijeliti zadatke i uputstvo za rad 	Podjela materijala: - hamer-papir, - flomasteri, - pribor za crtanje;	5 min.

<p>Grupni rad -učenje analognih sadržaja</p>	<p>Zadatak: Izračunajte nule, tjeme i presjek sa y osom parabole (zadatak za I grupu): $y = x^2 - 4x + 5$ (zadatak za II grupu): $y = x^2 - 2x + 3$ (zadatak za III grupu): $y = \frac{1}{3}x^2 - 2x + 6$ (zadatak za IV grupu): $y = x^2 - 4x + 5$ (zadatak za V grupu): $y = x^2 - 4x + 4$ (zadatak za VI grupu): $y = x^2 - 6x + 9$</p> <p>Ako nema realnih nula to konstatovati.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Svaki član grupe računa nule, tjeme parabole i presjek sa y osom, ▶ Provjeriti rješenja kod ostalih članova grupe, diskutovati i uskladiti, ▶ Napisati rješenje zadatka na hamer-papiru, ▶ Izabrati učenika koji će prezentovati rad ispred grupe. 		<p>25 min.</p>
<p>Izveštavanje grupa</p>	<p>Izvjestioici grupa prezentuju rezultate zadataka svoje grupe i objašnjavaju postupak rada.</p>	<p>Prezentacija rada</p>	<p>30 min.</p>

<p>Prikazivanje tačnih rezultata</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nastavnik će prikazati grafofolije sa tačnim rezultatima; ▶ Učenici porede sa svojim rezultatima; 	<p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>4.</p> <p>5.</p> <p>6.</p> 	<p>3 min.</p>
<p>Ponavljanje gradiva</p>	<p>Nastavnik će sa učenicima ponoviti postupak crtanja grafika funkcije i diskutovati različite položaje grafika u odnosu na diskriminantu D i koeficijent a.</p>	<p>radni materijal sa časa</p>	<p>4 min.</p>

■ Testiranje putem slušanja - slušni ispit

Ovakva testiranja koriste se u modulima za jezike, maternji i strani, kada se žele ocijeniti vještine slušanja.

Predmet: Bosanski/ hrvatski/srpski jezik Modul: Komunikacija na radnom mjestu Jedinica 2: Govorenje i slušanje		
Ciljevi: <ul style="list-style-type: none"> ▶ razvijanje vještina slušanja ▶ razvijanje komunikacijskih vještina ▶ razvijanje pismenosti i kreativnosti 		
Organizacija i struktura časa 1 čas /45 minuta	Nastavni materijal	Vrijeme
Nastavnik će: ▶ upoznati učenike sa kriterijima ocjenjivanja,	grafofolija	5 min.
▶ pripremiti tekst novele A. P. Čehova Znamenje vremena, ▶ učenici će individualno pročitati tekst i vratiti ga nastavniku.	tekst novele	5 min.
▶ Slušanje teksta (dva puta)	tekst novele snimljen na kaseti	5 min
Test može obuhvatiti pitanja: 1. Navedi plan/siže, tri najvažnije tačke novele! 2. Navedi imena likova po njihovom pojavljivanju u noveli! 3. Odredi srodstvo / vezu među likovima! 4. Gdje se odvija radnja i navedi podatke o ambijentu? 5. Objasni poentu novele! 6. Kako bi završio/la ovu novelu, od momenta : "Djevojka se vrati u salon". . . ?	test	25 min
Analiza odgovora		5 min.

Tabela za unošenje podataka o testiranju

r. br.	Ime i prezime učenika	Testiranje putem slušanja - slušni ispit					
		Plan/siže 30%	Likovi, mjesto opšti podaci 10%	Kritički stav 20%	Kreativnost 20%	Pismenost jasnost 20%	Ukupno 100%
1.							
2.							
3.							

Znamenje vremena

U salonu sa svijetloplavim tapetama mladić je izjavljivao ljubav djevojci.

Mladić prijatne spoljašnosti klečao je na jednom koljenu pred djevojkom i kleo se.

- Ne mogu bez vas da živim, mila moja! Kunem vam se! - jedva je disao. - Otkako sam vas vidio, izgubio sam mir! Draga moja, recite mi. . . recite. . . Da, ili ne?

Djevojka otvori ustašca da odgovori, ali u tom trenutku se na vratima pokaza glava njenog brata.

- Lili, dođi na časak! - reče brat.

- Šta hoćeš? - upita Lili i izađe.

- Izvini, draga moja, što sam vam smetao, ali. . . ja sam ti brat i moja je sveta dužnost da te upozorim. . . Budi obazriva sa ovim gospodinom. Drži jezik za zube. . . Čuvaj se da ne kažeš nešto što ne treba.

- Ali on me prosi!

- To je tvoja stvar. . . Saslušaj njegovu izjavu ljubavi, udaj se za njega, ali za milog boga, budi oprezna. . . Ja znam toga tipa. Nitkov velikog stila! Odmah će dostaviti, samo ako nešto. . .

- Merci, Makse. . . Ja to nisam znala!

Djevojka se vrati u salon. Odgovorila je mladiću - "da", ljubila se s njim, grlila se, klela, ali je bila obazriva: razgovarala je samo o ljubavi!

■ Model pripreme za primjenu projekta na času maternjeg jezika

Predmet: Bosanski/ hrvatski/srpski jezik

Modul: Književnost

Jedinica 3: Roman

Rezultat učenja:

Učenik će biti sposoban da:

- ▶ primijeni odgovarajuće termine
 - sagleda idejni svijet u romanu

Ciljevi:

- ▶ razvijanje sposobnosti razumijevanja vrijednosti književnog djela
- ▶ razvijanje sposobnosti interpretacije književnog djela
- ▶ razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja
- ▶ razvijanje interesa za književnost
- ▶ bogaćenje rječnika i razvijanje jezičke kulture
- ▶ shvatanje značaja lične odgovornosti u timskom radu

Metoda: Projekat (grupni i individualni rad)

1. čas

Projektna inicijativa

Okvirno područje rada: Struktura romana Prokleta avlija

Moguće teme: Tema romana, Odredite i obrazložite osnovnu ideju u romanu, Glavni likovi u romanu, Kompozicija romana, Naratori u romanu i sl.

Diskusija o projektnoj inicijativi

Učenici mogu biti podijeljeni u heterogene grupe/ po šest članova

Sve grupe rade na istoj ili različitim temama.

Zadatak se obavlja na času (dva školska časa) i van škole.

Preduslovi: Svi učenici su pročitali roman i vodili su zabilješke pri čitanju.

Nastavnik će objasniti temu, metod rada, prezentacije i kriterije ocjenjivanja.

Tema: Odredite i obrazložite osnovnu ideju u romanu Prokleta avlija

Učenici će voditi računa o tome da:

- ▶ osnovna ideja prožima ukupnu strukturu djela i neodvojiva je od drugih ideja,
- ▶ odrede strukturne elemente u kojima su te ideje najpotpunije izražene,
- ▶ odrede ona mjesta u kojima je osnovna ideja najprepoznatljivija,
- ▶ u svom komentaru osnovne ideje djela ukažu i na njenu uvjerljivost.

Grupni rad

Tema: Uočavanje strukturnih elemenata u kojima su ideje najpotpunije izražene

Rezultat: Skica projekta

- ▶ položaj, izgled i svijet Proklete avlije,
- ▶ pojedinci s neobičnim sudbinama,
- ▶ državna vlast i njeni metodi, zakoni, sudovi,
- ▶ opći položaj čovjeka u svijetu,
- ▶ nadahnuta pričanja zatvorenika o ženi,
- ▶ kompozicija djela.

Zajednička izrada polja aktivnosti

▶ **Rezultat: Projektni plan - šta, ko, kako (Šta)**

Nazivi tema

- ▶ Utvrditi kakav se svijet nalazi u Proklesoj avliji i obrazložiti šta on predstavlja zajedno sa zatvorom u kome je smješten
- ▶ Navesti likove koji se izdvajaju svojom neobičnom sudbinom i protumačiti u čemu je ta neobičnost
- ▶ Objasniti kako su prikazani državna vlast, njeni metodi, zakoni, sudovi. . .
- ▶ Ukazati kako je u ovom djelu predstavljen opći položaj čovjeka u svijetu
- ▶ Prokomentirati česta i nadahnuta pričanja zatvorenika o ženi. Istaknuti smisao te njihove vječite teme
- ▶ Uočiti specifičnost kompozicije ovog djela i obrazložiti njenu umjetničku opravdanost.

(Ko)

Svaki član grupe radiće na jednoj od navedenih tema koju je sam odabrao.

(Kako)

Izbor stručne literature uz nastavnikovu pomoć:

Petar Džadžić Predgovor "Proklesoj avliji"

Miloš I. Bandić Tamnica na kraju svijeta

Rade Vojvodić Zapis o Andriću, a posebno o "Proklesoj avliji"

Rad na temi van škole (individualni rad)

- ▶ istraživanje romana i literature

2. čas

Izvođenje projekta

(individualni rad - saradnja članova grupe)

Pregled očekivanog/urađenog

- ▶ Zatvorenici Proklesoj avlije su mješavina svijeta i sa nacionalnog, rasnog i vjerskog aspekta čine svijet u malom koji simboličnim značenjem upućuje na obilježja našeg svijeta.
- ▶ Izdvajanjem neobičnih sudbina sugerise se misao da je savremeni čovjek izložen zlu svake vrste i da mu je život nesiguran i da protiče u strepnji i strahovanju.

Pozitivni ljudski kvaliteti i materijalni položaj ne mogu da zaštite čovjeka od zla i opasnosti.

- ▶ Pred državnom vlasti i njenim zakonima sudi se općoj čovjekovoj krivici (kriv je po tome što je čovjek) i stoga i nije u mogućnosti da dokaže svoju nevinost i kada je ona, po mjerilima razuma, očigledna.
- ▶ Iz nemogućnosti da dokaže svoju krivicu proizlazi apsurdnost čovjekovog položaja u svijetu. Taj svijet nije zasnovan na principima reda i harmonije, već opće pometnje i haosa.
- ▶ Ljepota žene ostaje jedina utjeha u svijetu vječitog užasa i vrijednost zbog koje u njemu ipak valja živjeti.
- ▶ Svaki od glavnih likova stvara svojom pričom novog junaka sa izuzetno složenom ljudskom sudbinom i tragičnim krajem.

Sve to sugerise ideju da u opštem stradanju u svijetu najlošije prolaze izuzetne osobe, one sa najviše dara i pameti.

Završavanje projekta: Prezentacija

Literatura:

- Interaktivno učenje, Banja Luka, 1999.
- Metodologija pedagogije, 1999.
- Pedagogija, Zagreb, 1999.
- Mogućnosti aktivnijeg učenja, Sarajevo, 1998.
- Pedagoški leksikon, Beograd, 1996.
- Odgojne funkcije srednje škole, Tešanj, 1995.
- Metode i tehnike istraživanja u psihologiji odgoja i obrazovanja, Zagreb, 1986.
- Pavle Ilić: Učenik, književno delo, nastava, Školska knjiga Zagreb, 1983.
- Stvaralaštvo i društveno ponašanje mladih, Sarajevo, 1980.
- Metodologija pedagoškog istraživanja i stvaralaštva, Zrenjanin, 1977.
- Inovacije u nastavi i njihov pedagoški smisao, Sarajevo, 1977.

SADRŽAJ

I DIO

1. UVOD	5
1.1. Poznavanje ličnosti učenika	7
1.2. Stilovi učenja	10
1.3. Motivacija ličnosti	19
1.4. Komunikacija	22

II DIO

2. AKTIVNA NASTAVNA METODOLOGIJA	31
2.1. Preduslovi aktivne metodologije	33
2.1.1. Okruženje	33
2.1.2. Odnos učenik nastavnik	37
2.1.3. Piramida učenja	37
2.1.4. Blumova taksonomija/ klasifikacija kognitivnog područja	38
2.2. Nastavne metode	46
2.2.1. Karakteristike grupnog rada	46
2.2.2. Moždana oluja – "Brainstorming"	50
2.2.3. Aktivno slušanje	51
2.2.4. Intervju	55
2.2.5. Upitnik	57
2.2.6. Anketa	60
2.2.7. Posjetilac u razredu	61
2.2.8. Centri učenja	63
2.2.9. Projektni metod	67

III DIO

3. OCJENJIVANJE I TEHNIKE OCJENJIVANJA	71
3.1. Usmena provjera znanja	77
3.2. Ocjenjivanje grupnog rada	79
3.3. Portfolio	83
3.4. Test	88

3.5. Test praktičnih vještina	94
3.6. Dnevnik rada	96
3.7. Zadatak	98
3.8. Ocjenjivanje projektnog zadatka	100
IV DIO	
4. PRILOZI	103
Literatura	116